

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SURİYELİ MÜLTECİLER ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ
İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Esra KARTAL

Ankara-2022

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SURİYELİ MÜLTECİLER ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE
AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Esra KARTAL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Gözde YILMAZ

Ankara-2022

KABUL VE ONAY

Esra KARTAL tarafından hazırlanan ‘‘Suriyeli Mülteciler erevesinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri’’ başlıklı bu çalışma, 02/06/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Kadri Kaan RENDA (Başkan)

Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba GREL AKDEMİR (ye)

Doç. Dr. şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

02/06/2022

Esra KARTAL

ÖZ

KARTAL, Esra. Suriyeli Mülteciler Çerçevesinde Türkiye- AB ilişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

2011 yılında Arap Baharı'nın Ortadoğu ülkelerindeki istikrarsızlaştırıcı etkisi ile başlayan Suriye iç savaşı beraberinde Suriyeli mülteciler krizini getirmiş ve Türkiye başta olmak üzere Ortadoğu ve Avrupa Birliği ülkelerinde çok büyük sorunlara neden olmuştur. Türkiye mültecilere karşı kapılarını açmış ve Suriyelilerin ülkelerine zorla gönderilmeyeceği yaklaşımını benimseyen "Sığınmacı Dostu" politikasını uygulamıştır. Avrupa Birliği ise Suriyeli göçmenlere karşı sınırlarını korumak için başta Türkiye olmak üzere birçok ülke ile işbirliği yapmıştır.

Konuyla ilgili, 15 Ekim 2015 Tarihinde AB- Türkiye arasında Ortak Eylem Planı hazırlanmış ve 18 Mart 2016 Tarihinde mutabakata varılmıştır. Ancak tarafların 18 Mart mutabakatında alınan kararları tam anlamıyla uygulamamaları nedeniyle ikili ilişkiler olumsuz yönde etkilenmiştir.

Bu tezde AB ve Türkiye'nin Suriyeli mülteciler çerçevesinde oluşturdukları politikalar ve politikaların ikili ilişkilere nasıl etki ettiği incelenmiştir. Türkiye dünyada en çok Suriyeli mülteciyi barındıran ülke olmuş ve bu sebeple mültecilerin ihtiyaçlarını finanse etmek için AB'den mali destek talebinde bulunmuştur. AB ise Türkiye üzerinden sınırlarından geçmeye çalışan mültecilerin engellenmesini talep etmiştir. Çalışmada Suriyeli mülteciler krizinde tarafların amaçlarına ulaşamaması sebebi ile AB-Türkiye ilişkilerinin olumsuz yönde ilerlediği açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Göçmen, Suriye Krizi, Sınırlar, Türkiye

ABSTRACT

KARTAL, Esra. Turkey-EU Relations in the Framework of Syrian Refugees, Master's Thesis, Ankara, 2022.

The Syrian civil war, which started with the destabilizing effect of the Arab Spring in the Middle East countries in 2011, brought along the Syrian refugee crisis and caused great problems in the Middle East and European Union countries, especially in Turkey. Turkey opened its doors to refugees and implemented the "Refugee Friendly" policy, which adopts the approach that Syrians will not be forcibly returned to their countries. The European Union, on the other hand, has cooperated with many countries, especially Turkey, to protect its borders against Syrian immigrants.

On the subject, a Joint Action Plan was prepared between the EU and Turkey on 15 October 2015 and an agreement was reached on 18 March 2016. However, bilateral relations were adversely affected as the parties did not fully implement the decisions taken in the 18 March memorandum.

In this thesis, the policies created by the EU and Turkey within the framework of Syrian refugees and how their policies affect bilateral relations are examined. Turkey has become the country hosting the highest number of Syrian refugees in the world and therefore requested financial support from the EU to finance the needs of refugees. The EU, on the other hand, demanded the prevention of refugees trying to cross its borders through Turkey. In the study, it has been explained that the EU-Turkey relations have progressed negatively due to the failure of the parties to achieve their goals in the Syrian refugee crisis.

Keywords: Turkey, European Union, Syrian Crisis, Imigrant, Borders

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sűrecimde desteęini esirgemeyen danıőşman hocam Sayın Doç. Dr. Gözde YILMAZ'a

Bu gűnlere gelmemde bűyűk katkısı olan aileme

Gkyűzű Sanatsal İyilik Vakfı çatısı altında bulunan tűm çalıőma arkadaőlarım

Benden hiçbir zaman desteęini esirgemeyen deęerli arkadaőım Zűbeyde Berfe SÖNMEZ'e

Teőekkűr ve Őűkranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ POLİTİKASI VE SURİYELİ MÜLTECİLER.....	7
1.1 Türkiye’ye Yönelen Büyük Göç Dalgası ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu.....	8
1.1.1 Türkiye’de mültecilere yönelik gelişmeler	9
1.1.2 Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu	10
1.1.3 Geçici Koruma Yönetmeliği	12
1.1.4 Göç İdaresi Başkanlığı’nın kurulması	14
1.2 Türkiye’nin Mültecilere Yönelik Politikaları.....	15
1.2.1 Barınma.....	16
1.2.2 Sağlık	18
1.2.3 Eğitim	19
1.2.4 Çalışma hayatı.....	22
1.3 Uyum Politikalarında Gelişmeler	23
1.4 Vatandaşlık.....	27
BÖLÜM 2: AB’NİN MÜLTECİ POLİTİKASI VE SURİYELİ MÜLTECİLER.....	29
2.1 AB’nin Geçmişten Günümüze Oluşturduğu Ortak Göç Politikaları	30
2.2 Mülteci Krizi ile Karşı Karşıya Kalan AB	38
2.2.1 Almanya.....	45

2.2.2 Fransa.....	49
2.2.3 Yunanistan	51
2.2.4 İtalya	53
2.2.5 Macaristan.....	56
2.3 Avrupa Birliği'nin Sınırlarını Korumak Amacıyla Kullandığı Araçlar ...	58
BÖLÜM 3: SURİYE KRİZİNİN AVRUPA BRİLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	61
3.1 Türkiye-AB İlişkileri	61
3.2 Türkiye'den Avrupa Birliğine Göç Hareketleri.....	63
3.2.1 Geri kabul anlaşması ve vize serbestisi diyalogu.....	63
3.2.2 AB ve Türkiye'nin göç hareketleri karşısında ortak çözüm arayışları	65
3.3 Güvenli Üçüncü Ülke Türkiye	72
3.4 Zirveler Sonrası Türkiye – AB İlişkileri ve Yakın Dönemdeki Gelişmeler.....	74
3.4.1 Türkiye'nin göçmenlere AB sınır kapılarını açma kararı.....	79
3.5 Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY)	81
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA.....	87
TURNİTİN RAPORU	105
ÖZGEÇMİŞ	114

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKA	: Geri Kabul Anlaşması
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
OIM	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanlık tarihinden günümüze kadar ‘Göç’ konusu olağan bir durum haline gelmiştir. Bireylerin ve toplumların buldukları bölgeden ayrılarak başka bir bölgeye göç etmelerinde birçok nedenler bulunmaktadır. Zorunlu göç ise göç konusunun en dramatik hali olmaktadır. Bireylerin zorla ve istemeden bölgelerinden başka bir yere göç etmelerine zorunlu göç denilmektedir. Zorunlu göç; savaşlar, baskıcı ve otoriter rejimler, etnik çatışmalar, doğal afetler ve çevre sorunları ile oluşmaktadır. Bölgelerinden ayrılmak zorunda kalan bireylerin yanında göç ettikleri bölgelerde etkilenmektedirler.

21. Yüzyılda da Dünyada çok fazla yaşanan zorunlu göç kavramı uluslararası toplumun gündeminden düşmeyen önemli başlıklar arasında yer almıştır. Bu duruma en yakın olan olay ise 2011 yılında Arap Bahar’ının etkisi ile ortaya çıkan Suriye krizidir. 2011 yılında Suriye halkının Esad yönetimine karşı ayaklanmaları ve hükümetin halka karşı orantısız güç kullanması, ülke içinde bir iç savaşa dönüşmesine yol açmıştır. Kısa zamanda küresel güçlerin olaylara müdahil olması ve bölgede terör gruplarının faaliyet göstermesi ile, milyonlarca insan ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye krizinden ilk etkilenen komşu ülkeleri olması yanında bu kriz kısa bir süre içinde küresel boyutta bir mesele haline gelmiştir. Suriye krizi ile birlikte yoğun göç dalgalarına maruz kalan ülkeler Lübnan, Ürdün ve Suriyeli göçmenleri barındırmada Dünya’da birinci sırada yer alan Türkiye’dir. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ve Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine geçmek isteyen göçmenlerin Avrupa Birliği (AB) ülkelerini rahatsız etmesi ile olaylar Uluslararası toplumda farklı bir boyut kazanmıştır.

Türkiye, 2011 yılında Suriye’den gelen yoğun göç dalgaları ile karşı karşıya kalmıştır. Suriyelilerin, Türkiye’ye göç etme nedenlerinde hem Avrupa yolu üzerinde olan bir ülke olması hem de diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran sağlık, eğitim, sosyal haklar konusunda daha iyi durumda olması yer almaktadır. Türkiye, Suriye krizinin başlangıcından itibaren Suriyelilere açık kapı politikası uygulamıştır. Suriyeliler ilk etapta misafir olarak adlandırılırsalar da, misafirlik kalıcı hale gelmiştir. Suriye iç savaşında yeni terör gruplarının yer alması ülkede daha çok yıkıma yol açmış, milyonlarca insan ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. En yoğun göç kitlelerinin Türkiye’ye ulaşmasıyla Türkiye, Suriyelilere sosyal yaşam, sağlık, eğitim, çalışma

hayatı ve hukuksal anlamda yoğun çalışmalarda bulunmuştur. Prof. Dr. Kemal Kirişçi'nin hazırlamış olduğu ve 2014 yılında yayımlanan “*Syrian Refugees and Turkey's Challaenges*” başlıklı raporunda Türkiye'nin Suriye krizi ile karşılaştığı ve karşılaşacağı sorunları ele alarak Türkiye'nin üç önemli çalışmalarından bahsetmiştir. Türkiye sınırları içinde Suriyeli sayısının artmasıyla Siyasi, ekonomik ve toplumsal maliyetlerinin artması yanında Türkiye'nin önemli çalışmalarda bulunması gereken konulardan biri de entegrasyon sorununun çözülmesi gerektiğini açıklamıştır.

Türkiye, uluslararası mülteci hukukunun iki temel sözleşmesi olan 1951 Cenevre Sözleşmesini ve 1967 New York Protokolünü coğrafi kısıtlama şartı ile imzalamıştır. Buna göre sadece Avrupa'dan Türkiye'ye göç eden vatandaşlara mülteci statüsü verilecek, Avrupa dışından Türkiye'ye göç eden kişilere ise bu hak tanınmayacaktır. Cenevre Sözleşmesi Avrupa dışından gelen kişilerin Türkiye'den üçüncü bir ülkeye geçiş yapmalarına kadar sığınma hakkı tanımıştır. Uluslararası sığınma hukukuna uygun olarak Türkiye'de bulunan göçmenlere hukuki yönden ilk önemli adım 11.04.2013 tarihinde Resmi gazete yayımlanmış olan 6458 sayılı “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*” (YUKK) olmuştur. YUKK ile “*yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve yabancıların Türkiye'den koruma talebinde bulunmalarıyla buna yönelik usul ve esaslar düzenlenmiştir*”. 6458 Sayılı Kanununun 103. Maddesinde “*Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*” (GİGM) kuruluşu düzenlenmiştir. GİGM, 2014 yılında faaliyetlerine başlamış, göçmenler ile ilgili işlemlerin ve faaliyetlerinin yürütülmesinde görevlendirilmiştir. GİGM 29.10.2021 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı'na dönüştürülmüştür. Yine YUKK'nun 91. Maddesine göre 22.10.2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türkiye'de bulunan yabancılara eğitim, sağlık, çalışma izni, sosyal yardım ve hizmetlerden oluşan düzenlemeler yapılarak özellikle Suriyelilere birçok hizmet sağlanmıştır.

Türkiye'ye göç eden Suriyeliler başlangıçta Suriye'ye sınır şehirlerdeki kamplarda kalarak başta Türk Kızılayı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve birçok Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından yardımlar ulaştırılmıştır. Sınır şehirlerde bulunan kamplarda yaşayan Suriyeliler, zamanla kamp dışında şehirlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 22 Mart 2022 tarihli verilerine göre Türkiye'deki sayıları 3 Milyon 754 bin 591 olan Suriyelilerin büyük bir kısmı Türkiye'nin büyük şehirlerinde yaşayarak Türk toplumu

ile iç içe yaşama sürecine geçiş yapmışlardır. Prof. Dr. Murat Erdoğan'ın Suriyeliler Barometresi 2019 adlı çalışmasındaki açıklamalarına göre Türkiye'de bulunan Suriyeliler için Türk toplumunda yüksek tedirginlikler ve gün geçtikçe artan kaygılara rağmen toplumsal kabulün güçlü olduğu, iki toplum arasında büyük ölçüde sorun yaşanmadığı görülmektedir.

AB ülkeleri ise Suriye Krizini 2015 yılında en yoğun şekilde hissetmiş ve bu konu AB'de Mülteci Krizi olarak adlandırılmıştır. AB'de mülteci krizi olarak adlandırılmasının sebebi ise AB ülkelerinin göçmenler hakkında ortak bir politika izleyememeleri, her ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda politikalar izleyerek AB hukuku dışına çıkmaları olmuştur. AB, tarihçesine bakıldığında göç ve iltica hakkındaki hukuki uygulamaları 2. Dünya savaşı sonrasında AB mevzuatında yer etmeye başlamıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında ekonomik bakımdan hızlı bir şekilde büyümeye başlayan AB, başka ülkelerden çalışmaları için misafir işçi programları kapsamında göçmenleri kabul etmiş ve ortak bir göç politikası uygulama sürecine girmiştir. AB ilk etapta 1997 yılında imzalamış olduğu Amsterdam anlaşmasının 4. başlığında sığınma, göç, vize ve insanların serbest dolaşımı hakkında düzenlemelere yer vermiş ve aynı zamanda Schengen Protokolü AB müktesebatına dahil edilmiştir. AB'nin göç ve iltica konularında önemli bir role sahip olan Dublin sözleşmesi ise 1990 yılında imzalanmış, 1999 yılında ise yürürlüğe girmiştir. Dublin sözleşmesinde AB ülkelerine başvuru yapan göçmenin incelenmesi için sorumlu ülke belirlenmiştir. AB ülkelerine başvuru yapan sığınmacının başvuruları tek bir ülke tarafından incelenmesi ile sığınmacının her AB ülkesine sığınma başvurusu yapmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. AB Konseyi'nin 15-16 Ekim 1999'da gerçekleştirdiği Tampere zirvesinde alınan kararlar AB'nin ortak göç politikalarını sistemli bir hale getirdiği ilk girişim olmuştur. Tampere zirvesi sonucunda AB, üçüncü ve kaynak ülkelerle iş birliği yapılması gerektiği hususunda anlaşma sağlamıştır. 2003 yılında çıkartılan Dublin 2 tüzüğünde ise sığınma başvurusunu inceleyecek olan ülkenin belirlenme kriterleri hakkında karar alınmıştır.

2. Dünya savaşı sonrasında birliğin göç ve iltica konusunda ortak bir politika uyguladığı görülse de, 2015 yılında ortak politika uyguladığı pek söylenememektedir. Başta AB'nin sınır ülkelerine gelen göçmenlere karşı AB ülkeleri kendi başlarına faaliyetlerde bulunsalar da Suriyelilerin diğer AB ülkelerine geçmeleri ile sınırlarını korumak amacıyla harekete geçmiştir. Sınır güvenliklerini arttıran AB, göç yolunda

hayatını kaybeden göçmenleri görmezden gelmiştir. AB, İtalya'nın Lempudusa adasında göçmenleri taşıyan bir geminin batması sonucunda 800 kişinin göç yolunda hayatını kaybetmesi ile, ilk somut adımı AB ülkelerinin Dışişleri ve İçişleri bakanlarıyla 2015 yılında gerçekleşen görüşme sonucunda ortaya koyduğu ortak eylem planı ile atmıştır. 23.03.2015 tarihinde AB liderler zirvesinde kabul edilen ortak eylem planı çerçevesinde, göçmenlere karşı güvenlik kapsamında alınacak tedbirler ve sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla uygulanacak operasyonların finansmanının arttırılması kararı alınmıştır. Göç yönetimi hakkında yapılması gerekenler yanında AB sınır ülkelerinde bulunan göçmenlerin yeniden yerleştirilmesi gerektiği hakkında karar alınmış, Almanya'nın öncülüğünde alınan bu kararla AB sınır ülkelerinde bulunan 40 bin sığınmacının diğer AB ülkelerine yerleştirilmesi ile AB'nin sınır ülkelerinin yanında olduğu mesajı verilmiştir. Bu durumu takiben 2015 yılında da adalet ve İçişleri bakanlarının toplanmasıyla yeniden yerleştirilecek sığınmacı sayısının 160 bine çıkarılacağı belirtilmiştir. Ancak alınan bu karara Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya karşı çıkmıştır. Yeniden yerleştirme kararına karşı çıkan ülkeler alınan bu karar yerine AB'nin sınırlarını korumak amacıyla politikalar yürütmesi gerektiğini savunmuşlardır. AB ülkelerinin göçmenlere karşı uygulamış oldukları politika AB'nin iç ve dış sınırlarını korumak olmuştur. Bu durumun ilk örneği ise Macaristan'ın 2015 yılında Sırbistan sınırına tel örgü çekmesi olmuştur. Macaristan'ın uygulamış olduğu sınırları kapatma politikası domino etkisi yaratmış, diğer AB ülkelerinin de sınırlarını kapattığı görülmüştür. Almanya'nın öncülüğünde yeniden yerleştirme kapsamına sözlü olarak destekte bulunmuş olan Avusturya ve Fransa gibi ülkeler, sonrasında daha fazla sığınmacı alamayacaklarını açıklamışlardır. AB üye ülkelerinde ekonomik yönden iyi olan ülkelerin dahi çok sayıda sığınmacı kabul etmek istememesi durumun ne kadar vahim olduğunu göstermiştir. Avrupa ülkelerinin sınırlarında mülteci istememe nedenleri başta ekonomik kaygılar olmak üzere, mültecilerin ülke güvenliği açısından tehdit unsuru olarak görülmeleri ve kültürel uyumsuzluklar yer almaktadır. Bu nedenle AB içinde Suriyeli mülteciler konusunda ortak bir politika yürütülemediği, sınırlarını korumak amacıyla üçüncü ülkelerle işbirliği yapılması için adımlar atılmıştır.

AB, transit ülke konumunda bulunan Türkiye ile işbirliği yaparak sınırlarını korumak istemiştir. Bu nedenle AB, Türkiye ile görüşmeler yaparak Suriyeli mülteciler konusu yanında AB-Türkiye ilişkilerinin gelişmesi adına çalışmalarda

bulunmuştur. Türkiye ve AB ilişkileri süreci, Türkiye'nin AB'ne 31 Temmuz 1959'da ortaklık başvurusunda bulunması ile başlamıştır. Türkiye'nin AB ile bütünleşmesini sağlayan Ankara anlaşması ise 1963 yılında imzalanmıştır. Taraflar 1995 yılında Gümrük Birliğini imzalamış böylece Türkiye AB ile ortaklık ilişkisinin son sürecine girmiştir. AB-Türkiye ilişkilerinin dönüm noktası ise 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleşen AB liderler ve hükümet başkanları zirvesi olmuştur. Zirvede Türkiye'nin AB'ye adaylığı resmen onaylanmıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde ise Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri başlamıştır. Türkiye AB müzakerelerinde 2006 ve 2010 yılları arasında 13 fasıl müzakereye açılmış, 2010 ve 2013 yılları arasında da 1 fasıl müzakereye açılmıştır. İlişkilerinin seyrini değiştiren Suriyeli mülteciler meselesi ile Türkiye-AB ilişkilerinin ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Suriye göçü ile ikili ilişkilerde ki en önemli adımlardan biri Türkiye ve AB'nin 1 Ekim 2014 tarihinde imzaladıkları Geri Kabul Anlaşması (GKA) olmuştur. Türkiye üzerinden AB ülkelerine ulaşmak isteyen Suriyeli göçmenler, AB ülkelerinin endişelenmesine yol açmış, AB sınırlarını korumak adına Türkiye ile işbirliğine gidilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. AB ve Türkiye 29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel'de zirve gerçekleştirerek "Ortak Eylem Planının" uygulanmasında mutabık kalmışlardır. Ortak eylem planı çerçevesinde Türkiye'den AB ülkelerine yönelen düzensiz göçün engellenmesi ve Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin hayat şartlarının iyileştirilmesi adına AB, Türkiye'ye ilk etapta 3 Milyar Avro destek sağlanması taahhüdünde bulunmuştur. Bunlara ek olarak Türkiye ve AB 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirdiği zirvede Türkiye'den Yunanistan'a düzensiz göç ile geçen göçmenlerin Türkiye tarafından geri kabul edilmesi şartıyla AB, her göçmen karşılığında Türkiye'den bir Suriye vatandağını AB ülkelerine yerleştirme kararı alınmıştır. Ayrıca AB, 2015 yılında Türkiye'ye 3 Milyar Avro yardımında bulunmasının yanında ek fon kapsamında 3 milyar Avro daha verileceği kararı alınmış, 9 maddelik bir mutabakat bildirisi yayınlanmıştır.

Taraflar arasında alınan kararlar AB için istenilen sonuca ulaşmıştır. 18 Mart mutabakatından önce Türkiye'den AB sınırlarına ulaşan düzensiz göçmen sayısı 2016 yılında 151 bin 452 iken, 2019 yılında 59 bin 726'ya, 2020 yılında ise 9 bin 714'e düşmüştür. Fakat AB ve Türkiye karşılıklı olarak üstlendikleri sorumlulukları yerine getirmemişler ve bu durum ikili arasında gerginliğe yol açmıştır. AB Türkiye'ye vermiş olduğu taahhütleri yerine getirmemesi nedeniyle ve 27 Şubat 2020 tarihinde

İdlib’de 33 Türk askerinin şehit olması ile Türkiye, AB ülkelerine geçmek isteyen göçmenlere engelleme politikasını uygulamayarak Avrupa sınır kapılarını açmıştır. Bu durumla başta Yunanistan olmak üzere AB ülkeleri göçmenlerin sınırlara geçmesinde engelleyici politikalar uyguladılar da 26 Mart 2020 tarihinde Türkiye İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Türkiye’den AB sınırlarına 150 bin göçmenin geçtiğini açıklamıştır. Bu süreç sonrasında tüm dünyayı etkileyen covid-19 pandemi sürecinin başlamasıyla Avrupa sınır kapılarında bekleyen göçmenler, Türkiye tarafından otobüslerle alınarak izole edilmek üzere kamplara gönderilmişlerdir.

Türkiye ve AB ilişkilerinin tarihçesine bakıldığında yavaş ilerleyen gelişmeler ardından Suriye krizi ile birlikte ikili ilişkiler yeni bir ivme kazansa da taraflar arasında tekrar gerginlikler yaşanmış, 2020 yılı Türkiye-AB ilişkilerinin onarılmasında kayıp yıl olarak adlandırılmıştır. Her ne kadar taraflar arasında gerginlikler ve ilişkilerde yavaşlama görülse de, ne AB ne de Türkiye’nin bağları tamamen koparamadığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ve AB’nin Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarının incelenmesi ve Suriye göçünün etkisiyle taraflar arasındaki ilişkiye etkisini araştırmaktır.

Suriyeli mülteciler çerçevesinde Türkiye-AB ilişkileri adı altında yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları, Suriyeli göçmenlerle beraber göç konusunda yapılan hukuki yeniliklere ve Suriyeli göçmenlere sağlanan hizmetler incelenecektir. İkinci bölümde AB’nin göç ve sığınma politikalarının tarihçesine yer verilecek, Suriye göçünün AB sınırlarına yoğunlaşması ile AB içinde Mülteci krizi adını alması, AB’nin uygulamış olduğu politikalar, AB ülkelerinin ortak bir politika yürütememesinin sonuçları incelenecektir. Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise, kronolojik sıralamaya göre AB-Türkiye ilişkileri, Türkiye’den AB sınırlarına düzensiz göçle ulaşmak isteyen göçmenlere karşı taraflar arasında yapılan anlaşmalar incelenecektir. Bunlarla birlikte bu çalışma, Suriyeli mülteciler krizinde Türkiye ve AB’nin uyguladığı politikalar çerçevesinde Türkiye-AB ilişkileri nasıl bir yol izlemiştir? Sorusuna yanıt aramaya odaklıdır.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ POLİTİKASI VE SURİYELİ MÜLTECİLER

Türkiye tarih boyunca hem göç alan hem de göç veren bir ülkedir. Önemli jeopolitik yapısı ile transit ülke konumundadır. Türkiye konumu itibarıyla hem siyasi bakımdan istikrarsız ülkelere komşudur, hem de Avrupa’nın son kara sınırındadır. Bu nedenle Türkiye için göç konusu hiçbir zaman sona ermeyecek bir sorundur (Bayındır ve Ulaş, 2015, s. 34).

2011 yılında Ortadoğu’da başlayan Arap baharından en çok etkilenen ülke, Suriye’dir. Suriye’de halkın ayaklanması sonrasında hükümetin halka karşı orantısız güç kullanması ülkede bir iç savaş başlatmıştır. Bu durum can güvenliklerini korumak isteyen birçok insanın, ülke içine ve ülke dışına göç etmesine neden olmuştur (Poyraz, 2012, s. 55). Ülkelerinde gerçekleşen çatışma ortamı sonrasında Suriyeliler, kitleler halinde komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu durumdan en fazla etkilenen ülkelerin en başında hem transit hem de hedef ülke konumunda olan Türkiye’dir (Usta vd., 2018, s. 174).

Türkiye, Suriye’deki krizi bir iç mesele olarak görmüş ve sınırlarına gelen insanları ülkeye kabul edeceğini açıklamaması sonucunda dünyada en fazla Suriyeli mülteciyi barındıran ülke konumuna gelmiştir (Aslantürk, 2020, s. 175). Türkiye ile birlikte Lübnan, Ürdün ve Irak’ta Suriyeli mültecilerin sayılarının fazla olduğu ülkelerdendir. Bu durumla Suriye krizinden en çok etkilenen, sorumluluk üstlenen ülkeler, komşu ülkelerdir (Tamçelik ve Ayaz, 2016, s. 641).

Türkiye, en yakından yaşadığı bu krizde, çok ciddi bir yükümlülük üstlenmiştir. Bu durumla Türkiye’nin iç politikasını önemli ölçüde etkilenmiştir. İç politikada görülen değişmelerin yanında Türkiye’nin insani yardım konusunda önemli faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. 2011 ve 2019 yılları arasında Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler için 30 milyar dolardan fazla harcama yapılmıştır (Aslantürk, 2020, s. 175). Krizin on 11. Yılında dahi, Türkiye’nin iç ve dış politikasında göç ve mülteciler, önemli başlıklarından biri olarak etkisini devam ettirmektedir.

1.1 Türkiye'ye Yönelen Büyük Göç Dalgası ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu

Türkiye'nin en uzun kara sınırı olan Suriye, yıllardır büyük bir iç karışıklık ve siyasi krizin içerisinde. 2011 yılında başlayan bu kriz hem bölgede hem de küresel alanda büyük etkilerini göstermiş ve göstermeye devam etmektedir (Tamer, 2020, s. 1). 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı etkisini kısa bir süre sonra Suriye'de göstermiştir. Suriye krizi, Ortadoğu'daki diğer ülkelerde olduğu gibi baskıcı rejime karşı halkın, özgürlük ve demokrasi taleplerinden oluşan gösterilerle başlamıştır (Canyurt, 2018a, s. 1104). Suriye'de düzenlenen gösterilerin ülkenin geneline yayılması sonucu Esad ve Baas rejimi gösterilere önlem almak istese de başarılı olamamış ve halka karşı orantısız güç kullanmaya başlamıştır. Güvenlik güçleri ve halk arasında çıkan çatışmalarda binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Ülke de küresel güçlerin de etkisini göstermesi ülke içindeki olayların önlenemez bir hale dönüşmesine yol açmıştır. Halkın sokak gösterileri ile başlatmış olduğu süreç bir iç savaşa dönüşmüştür. Esad rejimine Rusya ve İran'ın ekonomik ve askeri yardımda bulunduğu bu krizde temel hakların ihlal edildiği, halkın işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması gibi suçların işlendiği görülmüştür (Teyyare ve Sayaner, 2017, s. 438).

Ülkede muhalifler ve Esad yönetimi arasında yaşanan iç savaşta can güvenliklerinin tehlikeli olduğu, evlerinin ve iş yerlerini kaybeden sivil halkın asgari yaşam standartları ortadan kalktığı için ülkelerini terk ederek sınır komşularına göç etmek zorunda kalmışlar ve ülke genelinde büyük göç hareketleri başlamıştır (Uzman, 2016, s. 252). Bu süreç içerisinde nüfusunun yarısından fazlasının başka ülkelere göç ettikleri görülmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Suriye'de yaşanan göç dalgasını yakın tarihin en büyük göç dalgası olarak nitelendirmektedir (Erdoğan, 2018a, s. 1). Suriyelilerin göç hareketlerinde tercih ettikleri ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. 911 km'lik kara sınır komşusu olan Türkiye'ye (Elmas ve Seven, 2020, s. 26) 29 Nisan 2011 tarihinde ülkelerindeki iç savaştan kaçan ilk olarak 200-300 kişilik bir grubun sığınması ile ilk göç hareketi başlamıştır (Ihlamur, 2014, s. 43).

Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmelerinin birçok sebebi bulunmaktadır. Asya ve Avrupa kıtalarının kesişimi ile Türkiye'nin önemli bir coğrafi konuma sahip olması, diğer komşu ülkelere göre Türkiye'nin refah seviyesinin yüksek olması ve en önemli

etken ise Suriye'deki krizin büyümesi ile Türkiye'ye sığınmak isteyen Suriyelilerin zorluk çekmemeleri adına Türkiye tarafından "açık kapı politikası" uygulanmasıdır (Elmas ve Seven, 2020, s. 26). Türkiye, Suriye'den Türkiye'ye sığınmak isteyenlere sınır kapılarının açık olduğunu, Suriyelilerin zorla geri gönderilmeyeceğini ve ülkedeki insanların temel ihtiyaçlarının karşılanacağını Uluslararası Topluma duyurmuştur.

Sığınmacı dostu politikası ile adımlar atan Türkiye açık kapı politikasını 2016 yılında sonlandırmıştır. Yıllara göre Türkiye'de Suriyelilerin sayısının hızla arttığı görülmektedir. 2011 yılı sonunda 14 bin olan Türkiye'de ki Suriye'li sayısının 2013 yılında 224 bine yükseldiği görülmektedir. 2014 yılı itibariyle Suriyelilerin sayısı 1 milyonu geçmiştir (Erdoğan, 2018a, s. 16). Göç İdaresi Başkanlığı'nın, 04.11.2021 tarihinde açıklamış olduğu verilere bakıldığında ise geçici koruma kapsamında olan Suriyeli sayısının 3 milyon 728 bin 612 olduğu görülmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı [İBGİB], 2021). Ayrıca yine Göç İdaresi Başkanlığı verilerinde 19 Ağustos 2021 tarihine kadar 12 binden fazla kayıt dışı Suriyelinin olduğu yer almaktadır (Hamisici, 2021).

1.1.1 Türkiye'de mültecilere yönelik gelişmeler

2011 yılında başlayan bireysel ve kitlesel göç hareketleri ile Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Türkiye, Suriyelilerin kısa süre içerisinde ülkelerine dönebileceklerini varsaymış ve Suriyelileri "Misafir" olarak adlandırmıştır (Çelik ve Fırat, 2020, s. 42). Ancak misafir kavramının uluslararası hukukta bir karşılığının olmaması nedeniyle, bu adlandırmanın kullanılmaması birçok uzman tarafından belirtilmiştir.

2011 yılında Türkiye'de bulunan kayıtlı Suriyeli mültecilere "geçici koruma statüsü" verilmiştir (Gök, 2019, s. 105). Suriye'deki olayların daha büyük boyutlara ulaşması ile Suriye'den Türkiye'ye doğru kitlesel göç hareketleri devam etmiştir. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2013 yılında kurulması ile Suriyeli insan göçünü başlangıçta değerlendiren ve koordine eden Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) olmuştur (Tosun, 2021, s. 127). "5747 Afet Ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği" 6. Maddesinde, iltica ve nüfus hareketlerine müdahalede bulunma sorumluluğu AFAD'ın görevleri arasında olduğu belirtilmiştir (5747 Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği, 2011). Bu nedenle

AFAD Suriyelilerin ilk geldiği günden itibaren aktif rol oynamaya başlamıştır (Tunç, 2017, s. 174). AFAD, Göç İdaresi Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliğinde kamp dışında yaşayan kişilerin kayıt altına alınması için gerekli prosedürleri uygulamıştır (Ayçiçek ve Tecer, 2018, s. 47). Geçici koruma merkezlerini kurmak ve koordine etmek AFAD'ın önemli görevlerinden biri olmuştur (Yatkın, 2017, s. 168). Ancak 2017 yılından itibaren kampların sorumluluğu Göç İdaresi Başkanlığı'na verilmiştir (Tosun, 2021, s. 129). Türkiye'de bulunan Suriyelilerin geçici koruma statüsündeki hizmetlerinin Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmesi ile AFAD'ın koordinasyon görevlerinde zamanla daralmalar görülmüştür (Ayçiçek ve Tecer, 2018, s. 59). Türkiye'nin bu süreçteki kurumsal eksiklikleri AFAD tarafından karşılanmış ve kısa bir zaman içerisinde AFAD süreci etkili bir şekilde yönetmiştir (Yatkın, 2017, s. 168).

Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin sayısının artmasıyla, hukuksal zemin alanında kalıcı çözümler üretilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin hukuki statülerinin belirlenmesinin ardından Suriyeli mültecilere, devamında sağlanacak olan hizmetlerin belirlenmesi için kalıcı ve önemli politikalar, geliştirilmiştir (Bulut, 2020, s. 42).

1.1.2 Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu

Türkiye'de bulunan Suriyelilere hukuki bir statü kazandırma ihtiyacı duyulması, AB'ne aday bir ülke olunması, Uluslararası kurumlardan gelen talepler ile Türkiye ilk iltica hukuku düzenlemesini gerçekleştirmiştir (Kaya ve Eren, 2016, s. 25). 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun'u 28165 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Bulut, 2020, s. 214). Kanun mevzuattaki birçok eksikliğin tamamlanmasını sağlamıştır.

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin mülteci kapsamında değerlendirilmeleri mümkün değildir. Çünkü Türkiye, mültecilerin hukuki statülerini düzenleyen 1951 Cenevre sözleşmesi ve sözleşmenin 1967 ek protokolüne, coğrafi kısıtlama getirerek taraf olan ülkelere biridir. Bu durumla Türkiye yasaları, yalnızca Avrupa'dan Türkiye'ye göç edenlere mülteci statüsü vermektedir. Türkiye'ye gelenler ancak üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar sığınmacı olarak kabul edileceklerdir. Bu durumda ki kişilere BMMYK üçüncü, güvenli bir ülke bulana kadar geçici olarak Türkiye'de koruma sağlamaktadır (Canyurt, 2015b, s. 130). Türkiye aynı zamanda 11 Nisan 2013

YUKK'un yayımlanması sürecine kadar "1994 yönetmeliği" ile Türkiye'ye iltica eden kişilere yönelik yönetmelik ile politikalarını sürdürmüştür (Hasançebi 2021, s. 105).

YUKK Türkiye'nin mevzuat eksikliklerini tamamlamak amacıyla uluslararası düzenlemeler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Kanunun amacı 1. Maddeye göre "*Yabancıların Türkiye'ye gelişleri, Türkiye'de kalmaları ve Türkiye'den çıkışları ayrıca Türkiye'den koruma talep eden kişilere sağlanacak olan koruma kapsamı, uygulamalarına dair esaslar*", yer almaktadır (1209 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Yasanın önemli gelişmelerinden biri de, kanun ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Başkanlığı kurularak, yetki ve sorumluluklarının belirtilmesidir (Aslantürk, 2020, s. 190). Bunlarla birlikte kanunla daha önce uluslararası koruma mevzuatında bulunmayan kavramlar da getirilmiştir. YUKK uluslararası korumayı dört kategoride ele almaktadır. Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma terimleri bulunmaktadır (Kaya ve Eren, 2016, s. 25).

YUKK, 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1994 yönetmeliğinin belirtmiş olduğu mülteci tanımını benimsemiştir. İltica konusunda hukuki boşluğu tamamlamış olan YUKK'un 61. Maddesinde mülteci kavramı tanımlanmıştır (Dost, 2014, ss. 44-45). Maddeye göre;

Mülteci: Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle: ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanmayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir" (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Şartlı mülteci kavramına bakıldığında 1951 Cenevre sözleşmesi ile coğrafi kısıtlamayı göz önünde bulundurarak Avrupa dışından Türkiye'ye göç eden kişiler için yapılandırılmıştır. YUKK, şartlı mülteci kavramını 62. Maddesinde belirterek mevzuata yerleştirmiştir. Buna göre;

Şartlı Mülteci: "Avrupa dışında gerçekleşen olaylar sebebiyle gelen ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı

zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında, ülkesinde korumadan yararlanamayan kişidir” Şartlı mülteci statüsünde bulunan kişilerin, üçüncü bir güvenli ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilmektedir (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Avrupa’nın ortak sığınma sistemine uyumlu hale getirmeyi amaçlayan statü, ikincil koruma statüsü olmaktadır (Çelik, 2015, s. 78). YUKK’un 63. Maddesine göre mülteci ve şartlı mülteci statüsü altında olmayan kişilerin menşe ülkelerine geri gönderildikleri takdirde hayati tehlikelerinin olmasıyla ikincil koruma statüsü verilmektedir (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). YUKK, Uluslararası koruma kavramlarından Suriyeliler, hukuki olarak “geçici koruma” statüsünde bulunmaktadır. YUKK’a göre geçici koruma ise şu şekilde tanımlanmaktadır. “Ülkesinden ayrılmak için zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızdan geçen kişilere geçici koruma sağlamaktadır” (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile Türkiye’de Avrupa dışından gelen kişiler için hukuki statüler düzenlenmiş, bu nedenle kanun uluslararası toplumda olumlu şekilde karşılanmıştır. Bu, yasayı Avrupa dışından gelen kişilerin uluslararası koruma kapsamına alınmasında önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği ise kanun ve şartlı mülteciler kavramının uluslararası koruma kapsamında önemli bir adım olduğunu belirtmiştir (Güler, 2018, s. 80).

1.1.3 Geçici Koruma Yönetmeliği

Geçici koruma yönetmeliği 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 91. Maddesine dayanarak, 22 Ekim 2014 tarihinde yayımlanması ile yürürlüğe girmiştir (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Geçici koruma yönetmeliğinin yürürlüğe girmesi ile Türkiye’de bulunan Suriyeliler için hukuki statüleri yanında tanınan haklar da düzenlenmiştir. Yönetmelik, 2014 yılı Nisan ayında Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanununun yayınlanmasıyla taslak hali oluşturulmuş, hazırlanma süreci zaman almıştır. Yönetmelik hazırlanma aşamasında BMMYK ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) gibi kurumlara danışarak hazırlanmıştır (Erdoğan, 2018a, ss. 11-12).

Geçici koruma yönetmeliği özel olarak Suriyeliler için 1. Maddede şu ifadeler yer almaktadır: “24.04.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelmekte olan olaylar ile geçici koruma amacıyla sınırlarımıza gelmekte olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler uluslararası koruma için başvuruda bulunsalar dahi geçici koruma altına alınmaktadırlar” (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Yönetmelik’te uzmanlar tarafından eleştirilen konu, geçici koruma hakkında süre belirtilmemiş olmasıdır. Yönetmeliğin 15. Maddesinde “*milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığının tehdit edilmesi durumunda, uygulanan geçici koruma tedbirleri Cumhurbaşkanı tarafından sınırlandırabilir veya süreli ya da süresiz durdurulması hakkında kararlar verilebilir*” (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014) ifadesi yer almaktadır.

Yönetmelik’te, Suriyeli vatandaşların lehine olan bir durum ise geri göndermeme hususu 6. Maddede açık bir şekilde ifade edilmiştir. Kişinin işkence, insanlık dışı, onur kırıcı cezalar alacağı, hayati tehlikesi olan, hürriyetinin tehdit altında olduğu yere gönderilmeyeceği belirtilmiştir 6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Yönetmelik kapsamında Türkiye’de kayıt yaptıran Suriyeli vatandaşlara geçici koruma kimlikleri valilikler tarafından verilmektedir (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Geçici koruma kimliğine sahip olan kişilere yasal olarak Türkiye’de kalma hakkı sağlanmaktadır (Erdoğan, 2018a, s. 12). Ayrıca bu kişilere sağlık, eğitim ve yapılacak sosyal yardımlar için geçici koruma kimlikleri olması gerekmektedir.

Terör eyleminde bulunan ve planlayan kişiler, silahlı çatışma faaliyetlerinin kalıcı olması, toplumun ve kamunun güvenliğini tehdit edebilecek kişiler geçici koruma kapsamına alınmamaktadır. Daha önce bu kapsamda bulunan kişilerden, statüleri geri alınmaktadır. Geçici koruma yönetmeliğinin 8. Maddesinde geçici koruma kapsamına alınmayacak kişiler hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgiler yer almaktadır (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2018). Geçici koruma statüsünün sona ermesi ise kişinin kendi isteği ile Türkiye’den çıkış yapması ve üçüncü bir ülkenin koruma statüsüne geçmesiyle olmaktadır (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2018). Türkiye, Suriye krizinin başlaması ve Türkiye’ye yönelen göç ile birlikte geliştirmiş olduğu “geçici koruma kanunu”, sürecin işlenmesi ve yürütülmesi bakımından çok önem arz etmektedir.

1.1.4 Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulması

Göç İdaresi Başkanlığı, 04.04.2013 tarihinde resmi gazetede yayımlanan Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanununun 103. maddesi Göç İdaresi Başkanlığının kuruluşunu düzenlemiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın görevleri ise; Göç alanındaki mevzuatın ve idari göç politikalarının geliştirilmesi ve Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen politikaların uygulanmasını izlemek, geçici koruma hakkında işlemleri yürütmek, insan ticareti mağdurlarının korunması hakkındaki işlemleri yürütmek, uyum politikalarına ilişkin işlemleri yürütmek, mevzuatla verilmiş olan diğer görevleri yerine getirmektir (İBGİB, 2021). Kısacası, Türkiye'de göç alanındaki tüm işlemler Göç İdaresi Başkanlığı'na yürütülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı üç farklı birimden oluşmaktadır. Türkiye'nin 81 ilinde teşkil il müdürlükleri, 148 ilçesinde teşkil ilçe göç idaresi bulunmaktadır. Geçici barınma merkezleri, geri gönderme merkezleri, insan ticareti mağdurları sığınma evi, kabul ve barınma merkezlerinde (İBGİB, 2021) verilen görev ve sorumluluklar yerine getirilmektedir.

Bunların yanında Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde göç politikalarının önemli bir bileşeni olan uyum konusunda da çalışmalar yürütülmektedir. 2018 yılında uygulamaya geçen "*Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı*" ile yabancılar ve Türk toplumu arasındaki sosyal uyumun güçlendirilmesi hedeflenmiştir (UNHCR,2022). Belgenin geliştirilme sürecinde Türkiye'nin mevcut durumu, yerel ve kurumsal çerçevenin ele alınması yanında uluslararası örnekler de incelenmiştir. Bu gelişmelerin ardından belgenin zenginleştirilmesi ve farklı bakış açılarının ele alınması amacıyla STK, göçmen toplulukları ve akademisyenler gibi katılımcıların görüşleri ve önerileri de belge içerisinde yer almıştır. Beş yıllık bir süreci kapsayacak olan bu belge de toplumsal uyum, sağlık, eğitim, bilgilendirme, işgücü piyasası ve sosyal destek konuları yer almaktadır. İlgili kurum ve kuruluşların çalışmaları ve araştırmaları sonucunda hazırlanan belgenin Türkiye'deki uyum politikalarının yürütülme sürecinde önemli bir yere sahip olmuştur (İBGİB, 2020).

Göç konusu Türkiye için gündemden düşmeyen bir konu haline gelmektedir. Türkiye Suriye krizinden en çok etkilenen bir ülke olması ile Türkiye'nin iç işlerinde birçok köklü değişiklikler ve gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye'de görülen yasal ve

kurumsal değişiklikler de göç konusunun Türkiye için ne kadar önemli bir konuma geldiğini göstermektedir.

1.2 Türkiye'nin Mültecilere Yönelik Politikaları

Türkiye, Suriye krizinin ilk sürecinden günümüze kadar ulusal ve kurumsal politikaların yanı sıra insani yardım açısından birçok politika sürdürmektedir (Sancaktar ve Çomak, 2016, s. 627). Bu sürecin yönetilmesi ve insanlara yardım edilmesi için AFAD'a sorumluluk verilmiştir (Poyraz, 2018, s. 57). AFAD, Suriyeli vatandaşlar için harekete geçerek insani yardım çalışmalarında bulunmuştur. Türkiye'ye ilk gelen kişilere sınıra yakın yerlerde çadır Kentler kurulmuştur. Türkiye'ye ilk gelen Suriyeliler, Türkiye -Suriye sınırına yakın bölgeleri tercih etmişlerdir. Türkiye'deki Suriyeli sayısının artması ile Kilis ve Gaziantep'te de geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Mart 2012 tarihinde sayısı 7 olan barınma merkezleri, Ocak 2013 de 14, Ocak 2014 de ise 22'ye yükselmiştir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2017).

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin kayıt işlemleri AFAD tarafından yapılmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı 2012 yılında Suriye'deki çatışmaların şiddetini arttırması ile yükselmeye başlamıştır. AFAD, Şubat 2013 de 150 bini aşan sayılarla karşılaştıldığını açıklamıştır (AFAD, 2017). Sınırlarda bulunan kamplar Türkiye tarafından finanse edilmiş ve Suriyeli mülteciler için yüksek standartlar sunulmuştur. Güvenli ve temiz olmasının yanında eğitim, sağlık gibi hizmetler sunulmuştur. Suriyeli vatandaşlar için kurulmuş olan kampların, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından birçok eksikleri olduğu belirtilmiş, ancak hazırlanan raporlarda uluslararası standartlara uygun olduğu ve diğer ülkelerdeki kamplara göre iyi koşullarda olduğu açıklanmıştır (AFAD, 2017). 7 Aralık 2012 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki Moon Islahiye kampına ziyarette bulunarak Türkiye'nin uygulamış olduğu açık kapı politikası ve Suriyelilere ev sahipliği yapmasından dolayı teşekkür etmiştir (Ihlamur, 2014, s. 44).

Kamp merkezlerinin uluslararası standartlara uygun olmasına rağmen Suriyelilerin büyük bir kısmı kamplarda kalmak istememeleridir. Kamplardan kentlere gitme nedenleri kamplardaki disiplin, çocuklarını okullarda okutarak daha iyi bir eğitim sağlama isteği, çalışma ve iş imkânlarının kısıtlı olması ve dışlanma hissini yaşanması ile kamplarda yaşamak istememektedirler. Ayrıca ülkesini terk eden

insanların sayısı çoğaldıkça kamp yerleri yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle birçok Suriyeli sınıra yakın olan, şehirlere ve ilçelere geçerek kiraladıkları yerlerde kalmaktadırlar (Nurdoğan vd., 2016, ss. 229-230).

Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2021 yılında açıklamış olduğu verilere göre geçici koruma kapsamında bulunan 3.728.612 kişiden 51.774 kişinin 5 ilde bulunan 7 barınma merkezlerinde kaldıklarını belirtmektedir (İBGİB, 2021). Barınma merkezlerinde kalan insanların ihtiyaçları AFAD tarafından karşılanmaktadır (Nurdoğan vd., 2016, s. 229).

2014 yılında yürürlüğe giren geçici koruma yönetmeliği ile geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin eğitim, sağlık, iş gücü ve sosyal yardımlara erişimi yönetmelik ile netleşmiştir. Geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin belirtilen hizmetlerden yararlanabilmeleri için belirtilen şart, kayıt olmalarıdır. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yapılmakta olan kayıt sonrasında geçici koruma statüsünde bulunan kişilere kimlik kartı verilmektedir (Özçürümez, ve İçduygu, 2020, s. 5). Kişiler, kimlik kartı ile Türkiye'nin sağlamış olduğu hizmet ve çeşitli haklardan yararlanabilmektedirler.

1.2.1 Barınma

Türkiye'deki Suriyelilerin büyük bir bölümü 2013 yılı sonrasında kentlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Türkiye Suriyeli vatandaşlar için bir yerleştirme politikası planlamamıştır. Suriyeli mülteciler kendilerine destek olabilecek akrabalarının yanına veya iş bulabilecekleri bölgelere yerleşmişlerdir. Türkiye'nin, Suriyelilerin kısa süre sonra ülkelerine dönecekleri düşüncesi ile yerleşim hakkında bir plan uygulamaması Suriyelilerin kendiliğinden dağılım sürecine yol açmıştır (Erdoğan, 2019, s. 7).

Geçici barınma merkezleri, geçici koruma yönetmeliği kapsamında uygun görülen kişilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulmuştur (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Sürecin başlangıcında sayısı oldukça fazla olan geçici koruma merkezlerinin günümüzdeki sayısı 5 ilde toplam 7 tanedir (İBGİB, 2021). Türkiye'deki 6 geçici koruma merkezinde Türk Kızılay'ı, Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı'nın iş birliği ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın desteği ile kamptaki kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kamp içi gıda destek programı sağlanmaktadır. 2019 yılı itibarıyla kişiselleştirilmiş kartlar ile her ay kişi başı yardım

tutarı kupon şeklinde geçici koruma merkezlerinde yaşayan kişiler tarafından alınmaktadır (Türk Kızılay Göç Hizmetler Direktörlüğü [TKGHD], 2021). Geçici koruma merkezlerindeki yaşam standartlarının iyi olmasına rağmen Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı, yaklaşık %96'sı kamp dışında, kentlerde hayatlarını sürdürmektedirler (Kaya, 2019, s. 85).

Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu 95. Maddesinde “*Başvuru sahibi ya da uluslararası koruma statüsü olan kişi, barınma ihtiyaçlarını kendisi karşılayacaktır*” (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) hükmü ile Türkiye’de Suriyelilere barınma konusunda yardım yapılmamaktadır. Kira fiyatlarının düşük olduğu bölgelerde Suriyeli vatandaşların yoğunlaştığı hatta mahallelerinin olduğu görülmektedir. Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan mülteciler, Suriyelilerin kalabalık bir şekilde yaşadığı bölgelerde yaşamayı tercih etmektedirler. Bu durum mekansal ayrışmayı ortaya çıkarmaktadır (Özçürümez vd., 2021, ss. 152-157). Hatta birçok uzman tarafından, Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin gettolaşmaya başladıkları belirtilmektedir (Kayalar ve Yıldız, 2018, s. 463). Suriyelilerin, kentlerde gettolaşmaya başlaması daha önceden yapılan araştırmalar sonucunda İstanbul, Ankara, Gaziantep gibi illerimizde görülmektedir. Bu durum Suriyeli mülteciler açısından güvenliklerini sağlamaları, kültürel faaliyetlerini koruyabilmeleri ve devam ettirmeleri olarak görülse de, ev sahibi toplum için tehdit olarak algılanmaktadır. Ayrıca Suriyeli mültecilerin topluluk halinde yaşamaları, ilerleyen bölümlerde sosyal uyum hakkında açıkça belirtmiş olduğum toplumsal kabul ve uyum konusunda engel olan durumlardan biri olmaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı’nın 04.11.2021 tarihinde açıklamış olduğu verilerde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin 535.458 kişi İstanbul’da, 459 bin 124 Gaziantep, 437 bin 496 nedeni ile Hatay şehrinde sayılarının fazla olduğu ilk üç şehir olarak açıklanmıştır (İBGİB, 2021). Suriyeli mültecilerin, İstanbul’da iş olanaklarının daha fazla olması ile bu şehirdeki sayıları oldukça fazladır. Şehirlerdeki dengesiz dağılım durumu sınır illerinin demografik yapısının bozulmasına yol açmıştır. Kilis ili bu duruma bir örnektir Nurdoğan ve ark., 2016, s. 230).

Türkiye, Suriyelilere yönelik katı bir iskân politikasında bulunmasa da, Suriyelilere verilen kimlikler ile yararlanabilecekleri hizmetler, kayıtlı oldukları şehirlerde geçerlidir. Bu şekilde Türkiye içerisinde Suriyelilerin hareketliliği kontrol

altına alınmak istenmektedir (Özçürümez vd., 2021, s. 152). Ancak yine de Türkiye’de bulunan Suriyelilerin dengesiz bir şekilde dağılımı görülmektedir.

1.2.2 Sağlık

Göç yolundaki kişiler, göç sürecinde ve sonrasında maruz kaldıkları durumlarla sağlık konusunda en savunmasız kişilerdir. Suriye’deki iç karışıklıktan kaçarak Türkiye’ye sığınan kişilerde bu durumun en iyi örneğidir. Bu yüzden Türkiye Suriyeli mülteciler için sağlık konusunda çalışmalar yapmasının yanında mevzuatta da düzenlemeler yapmıştır (Bulut ve Akın, 2016, s. 44). Türkiye’nin Suriyelilere sağlamış olduğu sağlık hizmeti üç aşamalıdır. İlk döneminde sadece kamplarda kalan mültecilere acil ilk yardım ve ilaç tedavisi sağlanmıştır. Daha sonra bu imkânlar kamp dışında yaşayan mültecilere de sağlanmıştır. Son aşamada ise kampta kalanlar ve kamp dışında yaşamlarını sürdürenler için imkânlar genişletilmiştir. Başlangıçta sadece kamplarda yaşayan kişilere sağlık hizmeti verilmesi ile kamp dışında yaşayan kişilere sağlık konusunda çeşitli STK’lar ve gönüllü Suriyeli hemşire ve doktorlar yardımıda bulunmuşlardır (Erdoğan, 2019, ss. 90-91). 2013 yılında AFAD tarafından yayınlanan yönerge ile kampların bulunduğu 10 şehirde, kamp dışında yaşayan Suriyelilere ücretsiz olarak sağlık hizmeti verilmiştir. Belirtilen 10 şehir dışında yaşayan Suriyeliler ise ücret karşılığında sağlık hizmetlerinden yararlanmaktaydılar. Ancak bu durumda büyük bir mağduriyetin görülmesi ile AFAD Eylül 2013’de tekrar bir yönerge yayınlarak Suriyelilerin tüm şehirlerde ücretsiz olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabileceğini açıklamıştır. Mültecilerin sağlık ücretleri AFAD tarafından karşılanmaktadır (Hasançebi, 2021, s. 110).

Geçici koruma yönetmeliğinin 27. Maddesinde de mültecilere sağlanan sağlık hizmetleri, detaylı bir şekilde belirtilmiştir (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Türkiye’de sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen mültecilere kayıt altında olmaları ve 99 ile başlayan kimlik kartlarına sahip olmaları şart koşulmuştur. Kimlik kartına sahip olan kişiler Sağlık Uygulama Tebliği’nden ücretsiz olarak yararlanabilmektedirler (Erdoğan, 2018b, s. 37). Türkiye’nin Suriyeli vatandaşlar için uygulamış olduğu insani yardım çalışmalarından en etkili olanı sağlık alanında yapılmıştır (Yaman, 2018, s. 153).

Ancak Türkiye toplumunun bir kısmında, Suriyelilerin Türklere göre daha kolay ve kapsamlı sağlık hizmetlerinden yararlandığına dair olumsuz algılar oluşmuştur. 6

Aralık 2019 tarihinde yabancılar ve uluslararası koruma kanununun 89. Maddesinde sığınmacıların sağlık hizmetlerinden faydalanma imkânlarına sınırlama getirilmiştir. Sığınmacılar uluslararası koruma başvurularından itibaren 1 yıl ücretsiz olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerdir. Özel ihtiyaç sahipleri için 1 yıl süre sınırı olmayacaktır (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu , 2013).

2015 yılında Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı arasında SIHHAT projesi imzalanarak 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. AB tarafından, Türkiye’de bulunan geçici koruma statüsüne sahip kişilere mali yardım kapsamında 300 milyon avro değerinde olan hibe, 36 ay ödemek şartıyla başlatılmıştır. Projenin ikinci fazında da AB’nin 210 milyon Euro destekte bulunması ile Şubat 2021 ‘de proje başlatılmıştır. Proje mültecilerin sağlık hizmetlerinin desteklenmesi amacıyla yürütülmektedir. Göçmen sayılarının fazla olduğu 29 ilde, 190 göçmen sağlığı merkezi yanında 10 toplum ruh sağlığı merkezi, proje kapsamında hizmet vermeye devam etmektedir. Haziran 2021 itibariyle SIHHAT projesi ile 88 milyon muayene, 2,4 milyon ameliyat yapılmıştır. 865 bin kişiye acil sağlık ekipleri tarafından müdahalede bulunulmuş, ulusal aşı takvimine göre de 7,5 milyon doz aşı yapılmıştır (Sihhat, 2021).

1.2.3 Eğitim

Türkiye’nin Suriyelilerin kısa süre içerisinde ülkelerine geri döneceklerini düşünmesiyle sürecin ilk zamanlarında uzun vadede eğitim alanında politikalar üretilmemiş, Suriyeli öğrenciler için sürecin ilk zamanlarında kısa vadeli politikalar izlenmiştir. 2012 yılında Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer Suriyeli öğrenciler için eğitim sürecinin kamplarda gerçekleşeceğini ve kamplarda eğitim hizmetinden faydalanan öğrencilere Türkçe öğretim çabasında bulunulmayacağını açıklamıştır. Suriyeli göçmen akımının artması ve Türkiye’de kalıcı planlar yapmaları ile Türkiye, Suriyelilerin eğitim konusundaki politikalarında değişimler yapmak zorunda kalmıştır. 2013 yılının sonlarına doğru kamp dışında yaşayan Suriyelilerin eğitimi hakkında politikalar gündemde yer almıştır. 26 Eylül 2013 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, Suriyeli vatandaşlara yönelik eğitim hakkında bir genelge yayınlanmıştır. Ayrıca Türkçe öğrenmek isteyen Suriyelilere imkânlar sağlanacağı hakkında bilgiler verilmiştir (S. A. Özcan, 2018, s. 26-30). Bu durum Suriyeli vatandaşların Türkiye’deki kalma sürelerinin düşünülenden aksine daha fazla olması ve Türkiye’nin uzun vadeli politikalar üretmeye başladığını göstermektedir.

Uluslararası koruma statüsünde bulunan kişiler için eğitim alanındaki hizmetlerden faydalanabilme imkânları Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanununun 89. Maddesinde belirtilmiştir. “*Başvuru sahibinin, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanabileceği*” açıklanmıştır (12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Türkiye’nin uzun vadeli eğitim politikalarının temelini, 2014 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan “Yabancılara Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri Genelgesi” oluşturmaktadır (Usta vd., 2018, s. 176). Bu genelge geçici koruma statüsündeki öğrencilerin eğitim hayatına erişiminde önemli bir adım olarak görülmektedir. Genelge de geçici koruma statüsündeki öğrencilerin kamp içinde ve kamp dışında eğitime erişimlerini düzenlemektedir. Geçici koruma statüsündeki öğrencilerin eğitime erişimleri Geçici Eğitim Merkezleriyle sağlanacaktır (Tamer, 2020, s. 32).

Geçici koruma yönetmeliğinin 28. Maddesinde de geçici barınma merkezlerinde ya da dışında eğitim gören yabancı öğrencilerin eğitim hizmetleri, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kontrol edileceği belirtilmiştir (6203 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Eğitim alanında önemli çalışmalardan biri haline gelen geçici eğitim merkezleri, ülkelerinde ki iç karışıklıktan dolayı eğitimlerine ara veren ve kaldıkları yerden devam etmeleri için açılan merkezlerdir. Geçici eğitim merkezleri çeşitli STK’lar ile desteklenmektedir. Suriye müfredatının okutularak, eğitimleri yüzde seksen oranında Suriyeli öğretmenler tarafından Arapça olarak verilmektedir (Bayar ve Aksu, 2020, s. 345). Milli Eğitim Bakanlığı sayıları hızla artan geçici eğitim merkezlerinin, standartlarının gelişmesi amacıyla denetim mekanizmaları geliştirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim merkezlerine okul müdürleri atanmıştır. Ayrıca yeni programlar ile Türkçe dersleri yoğunlaştırılmıştır. Geçici eğitim merkezlerinde gönüllü Suriyeli öğretmenlere teşvik amacıyla UNICEF tarafından ödemeler yapılmıştır (Erdoğan, 2018b, s. 30). Temmuz 2015’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, geçici eğitim merkezlerinden mezun olan öğrencilerin lise denkliği için yapılacak olan sınavda başarılı olmaları şartı getirilmiştir. Sınavda başarılı olamayan öğrencilerin açık liseye gitmeleri zorunlu hale getirilmiştir (Hasaıçebi, 2021, s. 112).

2014 yılından beri Suriyeli öğrencilere eğitim hizmeti veren geçici eğitim merkezlerinin 2016 yılından itibaren kademe kademe kapatılmasına karar verilmiştir. Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dâhil olmaları uyum için önem arz etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı 2016 ve 2017 yılları itibariyle Suriyeli öğrencilere yönelik “kapsayıcı eğitim” modeli uygulamaya başlamıştır. Kapsayıcı eğitim modeli Suriyeli öğrencilerin eğitim ve öğretim hayatı yanında kültüre ve topluma katılımlarını sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca model, Suriyeli öğrencilere hem Türkçe öğretmek hem de ayrımcılığı önlemek hedefiyle hayata geçirilmiştir (S. A. Özcan, 2018, ss. 26-30). Yükseköğretim’de, üniversite sınavı ve dil seviyesini sağlayan Suriyeli öğrenciler Türkiye Üniversitelerine girebileceklerdir (Hasançebi, 2021, s. 113). Suriyeli üniversite öğrencilerinden şartları uyan kişilere, Yurtdışı Türkler Ve Akrabalar Topluluğu Başkanlığınca burs ve yurtlarda konaklama imkânı verilmektedir. BMMYK ve Yurtdışı Türkler Ve Akrabalar Topluluğu Başkanlığının anlaşma gereğince AFAD tarafından sağlanan 17 konaklama merkezi ile 8 şehirde bulunan 14 üniversitede ileri düzeyde Türkçe eğitimi sağlanmaktadır.

Suriyeli öğrencilerin eğitimi konusunda yapılan önemli projelerden biride şartlı eğitim yardımı (ŞEY) olmaktadır. 2003 yılından beri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çocuklara, okula gitmeleri şartıyla şartlı eğitim yardımı kapsamında ekonomik bakımdan yardım yapılmaktadır. 2017 yılından itibaren Türkiye’de bulunan Suriyeli öğrencilere, ihtiyaç sahiplerini de kapsayacak şekilde program genişletilmiştir (Aygül ve Eke, 2018, s. 170).

Şartlı eğitim yardım programı Milli Eğitim Bakanlığı, Kızılay, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Norveç Hükümeti, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü ve UNICEF işbirliğiyle yürütülmektedir. Program ile ailelere nakit desteği sağlanmakta, çocukların okula devamlılığı amaçlanmaktadır (TKGHD, 2021).

Program dâhilinde sahada görevli olan sosyal çalışmacılar aileleri ziyaret ederek okula gitme koşulunu yerine getirmeyen öğrencilerin sorunlarını değerlendirmektedir. Bu saha çalışması ile çocuk işçiliği, erken evlilik ve birçok sorunun azaltılması ve sorunlara çözüm bulunması amaçlanmaktadır.

Şartlı eğitim programından Eylül 2018 itibariyle örgün eğitime geçiş aşaması kapsamında hızlandırılmış eğitim programında yer alan öğrenciler de faydalanmaya

başlamıştır. 2019 yılı itibariyle de hızlandırılmış eğitim programı, ortaöğretim ve lise öğrencilerine okula devamlılıklarını teşvik etmek için dönem başlangıcı ödemeleri de yapılmaktadır (UNICEF Türkiye Milli Komitesi, 2021). Şartlı eğitim programında yapılan ödemeler, öğrencinin cinsiyetine ve okuldaki düzeyine göre belirlenmektedir. Okula düzenli olarak devam eden öğrencilere Kızılay kartı ile ödeme sağlanmaktadır. Türk Kızılay'ın, Temmuz 2021'e kadar açıklamış olduğu verilere bakıldığında düzenli olarak faydalanan öğrenci sayısı 533 bin 564 olup, yine Temmuz 2021'e kadar ödenen tutar 1.135.334.535,00 TL olarak gerçekleşmiştir (TKGHD, 2021).

1.2.4 Çalışma hayatı

Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğu kamp dışında yaşamaktadır. Kamp dışında yaşayan Suriyeli mülteciler hayatlarını devam ettirmek için çalışmak zorundadırlar. 2013 yılından itibaren kamp dışında yaşayan Suriyelilerin çalışma hayatları da kendiliğinden başlamıştır (Erdoğan, 2019, s. 11). Ancak mültecilerin kayıt dışı çalışmaları, ucuz işçilik sorununu ortaya çıkarmıştır (Demir, 2015, s. 9). Ucuz işçilik sorunu Türk toplumunda büyük bir sorun olarak ortaya çıksa da uluslararası çalışma örgütü verilerine göre Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin daha çok düşük vasıflı işlerde çalıştıkları görülmüştür (Uluslararası Çalışma Örgütü [ILO], 2018). Uluslararası çalışma örgütünün açıklamasına göre de Suriyeli mültecilerin çalışmakta oldukları işler, Türk toplumu tarafından çok tercih edilmeyen işler olduğu görülmektedir.

Suriye göçünün ilk dönemlerinde bu sürecin geçici olduğu düşünülerek çalışma konusunda da yasa ve düzenlemeler yapılmamıştır. Ancak 2014 yılında yayımlanan geçici koruma yönetmeliğinin 29. Maddesinde geçici koruma statüsünde olan kişilerin çalışmalarına dair usul ve esaslar açıklanmıştır. Geçici koruma yönetmeliği ile Suriyeli mültecilerin çalışma hayatlarında ilk yasal düzenlemelerin temeli oluşturulmuştur. Türkiye'de kayıt dışı çalışan Suriyelilerin sayısının artması ile yasal düzenleme ihtiyacı duyulmuştur. Bu amaçla 2016 yılında "*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*" kabul edilmiştir. Yönetmelik ile Suriyeliler, çalışma hakkı kazanmış ve çalışma hayatları hakkında detaylı bilgiler yönetmelikte belirtilmiştir (Özçürümez ve İçduygu, 2020, ss. 77-79). Suriyeli mülteciler geçici koruma kimliklerinde belirtilen il içerisinde çalışabilmektedirler. Ayrıca ilk olarak 1 yıllık çalışma izni almakta, 1 yılın tamamlanmasına 60 gün kala yeniden başvuru

yaparak süreci 3 yıl, daha sonra 6 yıl olarak uzatabilmektedirler. Yönetmeliğe göre 6 ay geçici koruma statüsünde bulunan kişiler çalışmak için başvuru yapabilmektedirler.

Yönetmelik'te önemli konulardan biri geçici koruma kapsamında bulunan kişinin çalışmak istediği iş yerine kota getirilmesidir. İş yerinde geçici koruma kapsamında olan kişi sayısı, Türk çalışan sayısının %10'unu geçmemektedir. Önemli bir diğer konu da Suriyeli mültecilere asgari ücretin altında ödeme yapılmayacağı belirtilmiştir (Korkmaz, 2017, ss. 60-61). Türkiye'nin, Suriyeli mültecilerin çalışma hayatlarında önemli düzenlemeler yapması, çalışmalarına izin verilmesi, mültecilerin kamplarda kalmaları için zorlanmamaları gibi tüm bu kararlar, Dünya Bankası ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından olumlu karşılanmıştır. Tüm bunların yanında Suriyeli mültecilerin, Türkiye ekonomisine kendi açtıkları şirketleri ile olumlu katkılarda buldukları da görülmektedir. 2019 yılında Ticaret Bakanlığı'nın yapmış olduğu açıklamada en az bir ortağı Suriyeli mültecilerden oluşan şirket sayısının 15 bin üzerinde olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2019, ss. 12-13).

Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin çalışma hayatına daha iyi uyum sağlayabilmeleri amacıyla uluslararası çalışma örgütünün birçok proje gerçekleştirdiği görülmektedir. Özellikle de 2015 yılı itibariyle uluslararası çalışma örgütü Türkiye Ofisi işgücü konusunda kapsamlı çalışmalarda bulunmaktadır (U. Yanardağ ve M. Yanardağ, 2019, s. 9). Hem geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin hem de Türk vatandaşlarının işgücü piyasasına erişimlerini kolaylaştırmak ve becerileri, yetkileri artırmak amacıyla "insana yakışır iş fırsatlarının desteklenmesi projesi" işgücü konusundaki önemli projelerden biridir (ILO, 2018). Türkiye'nin, işgücü piyasasındaki düzenlemeleri, Suriyeli mültecilerin yerel halk ile beraber çalışması, üretmesi, uyum konusunda önemli bir yere sahiptir.

1.3 Uyum Politikalarında Gelişmeler

Uyum kavramı hem göç alan ülke hem de göçmen için çok önemlidir. Uyum süreci iki toplumun karşılıklı işbirliği ile şekillenen uzun bir süreçtir (Banazılı, 2019, ss. 5-11). 2011 yılından itibaren Türkiye'de göçmen sayısının artması ile Türkiye'nin ilk başta izlemiş olduğu politikalar insani yardım çerçevesinde gerçekleşmiştir. Suriyeli mültecilerin kısa sürede ülkelerine dönebilecekleri düşüncesi uyum konusundaki politikaların gecikmesine neden olmuştur. Ancak Suriyeli mültecilerin kentlerde yaşamaya başlaması ile Türkiye uyum problemleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Uyum problemlerinin çözüme ulaşması amacıyla ulusal ve yerel ölçekte birçok çalışma gerçekleştirilmektedir (Şimşek ve Kula, 2018, ss. 9-12). Her ne kadar uyum problemlerine çözümler getirilse de Suriyeli mültecilerin topluma uyum sorunu tam anlamıyla çözüme ulaşmamaktadır. Suriye'deki durumun belirsizliğini koruması, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalma sürelerinin belirsizliği, uyum politikalarındaki sorunları çözüme ulaştırmada engel teşkil etmektedir. Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması, kendilerini ifade edebilmeleri ve iki toplum arasındaki uyumun sağlanması için en büyük engel, dil konusudur. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin, Türkçe öğrenmeleri, uyum ve toplumsal bütünleşme bakımından büyük bir öneme sahiptir. Hastanelerde kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri, çocukların eğitim hayatlarında başarılı olabilmeleri, topluma karışmak, işgücüne katılmak, tüm bunların hepsi dil ile sağlanabilmektedir. 2019 yılı BM raporuna göre Türkiye'deki Suriyelilerin uyum konusunda yaşadıkları en büyük engeli dil sorunu oluşturmaktadır (Tamer, 2020, s. 174). Toplumsal bütünleşme ve uyum sürecinde kilit rol oynayan dil konusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her yaştan dil kursları açılarak birçok kişiye ücretsiz dil eğitimi verilmiştir. Geçici eğitim merkezlerinde öğrencilerin biran önce Türkçe öğrenebilmesi için haftalık 15 saatlik dil eğitimleri verilmiştir (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s. 79). Aynı zamanda Suriyeli mültecilerin uyum süreçlerinin kolaylaşması amacıyla Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (TÖMER) Türkçe dersleri verdiği bilinmektedir (Tamer, 2020, s. 173). Bunların yanında birçok STK'da dil eğitimi vererek uyum politikasına destek vermektedirler.

Suriye göçü ile Türkiye'de STK sayılarının arttığı görülmektedir. Türkiye veya AB fonları ile STK'lara görev ve sorumluluklar verilmektedir. Sosyal uyumu kolaylaştırmak adına görevler üstlenen STK'lar daha çok Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı yerlerde, yerel yönetimlerin eksikliklerini gidermek amacıyla önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. STK'lar hem ulusal hem de uluslararası politikalar geliştirmektedirler. Göçün farklı boyutlarında görevler üstlenen STK'lar ulusal ve uluslararası fonlarda da mültecilere yönelik insan hakları çerçevesinde işlemleri yürütmektedirler. Suriye göçünün ilk süreçlerinde temel insani yardım ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan STK'lar günümüzde sosyal uyum, topluma adapte olma amacıyla projelerini gerçekleştirmektedirler (Banazılı, 2019, s. 9). Türk Kızılay'ının toplumsal uyum çalışmalarında birçok projeleri bulunmaktadır. Ülkemizde bulunan

mültecilerin hem uyum hem de istihdamlarına yarar sağlaması için 15 şehirde mesleki eğitimler verilmektedir. Program ile mültecilerin, sosyoekonomik bakımdan güçlendirilmeleri istenmektedir. Kişilerin derslere teşviki için de ödemeler yapılmaktadır. Eğitimlerini tamamlayan kişilere program sonunda T.C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü onaylı sertifika verilmektedir. Türk Kızılay'ının 2018 verilerine göre projeden yararlanmış kişilerden 651'i eğitim sonunda çalışma hayatına katılmıştır (TKGHD, 2021).

12 Aralık 2013 tarihinde, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından, göçmenlerin uyumu konusunda tespitlere ulaşabilmek için "Göç Yönetimi ve Uyum Çalıştay" düzenlenmiştir. Çalıştayda farklı ülkelerin uyum modelleri üzerinde durulmuştur. Tespitlerde yer alan bilgilerde Türkiye'nin uyum konusunda bir kamu politikasının olmadığı, ancak uyum politikasının geliştirilmesi kararı alınmıştır. Türkiye'de bulunan göçmenlere göre uzun vadeli ve kısa vadeli bulunanlar olmak üzere iki ayrı politika geliştirilmesi gerektiği, uyum konusunun birçok alana etki etmesiyle özellikle Sosyo-ekonomik uyumun üzerinde yoğun çalışılması, uyum konusunda göçmenlerin de fikirlerinin alınması gerektiği belirtilmiştir (Şimşek ve Kula, 2018, s. 1).

Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile ilk kez uyum konusunda yasal bir düzenleme getirilmiştir. Kanunun 96. Maddesinde geçici koruma kapsamındaki kişilerin toplum ile uyumunu kolaylaştırmak için uyum konusunda faaliyette bulunun kuruluşlar belirtilerek, kişilerin yararlanabileceği açıklanmıştır (İBGİB, 2014). Maddede açık bir şekilde uyum konusunun tanımı yapılmamıştır. Ancak uyum faaliyetleri ve koşulları açıklanmaktadır.

Kanunun 96. Maddesinde yerel yönetimlerden de bahsetmektedir. Uyum konusunda belediyelerin farklı projeleri görülmektedir. 2015 yılında IOM, toplumsal uyum konusunda Gaziantep'in başarılı bir il olduğunu açıklamıştır (Özçürümez ve İçduygu, 2020). Türkiye'deki belediyelerin işleyiş düzeni 5393(2005) sayılı kanunla düzenlenmektedir. Kanunda belediyelere mülteciler hakkında açık bir yükümlülük belirtilmemesi nedeni ile her belediyenin farklı faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir (Eminoğlu, 2020, ss. 5-10). Suriye sınırına yakın olan Kilis şehrinde Suriyeli mültecilerin sayısının oldukça fazla olmasına rağmen Kilis belediyesi kentsel uyum sürecinde örnek olunabilecek projeler gerçekleştirerek bu konuda başarılar elde etmiştir. Kilis belediyesi özellikle kadınların uyum sağlaması için çalışmalarda bulunmuştur. Diğer yerel yönetimlerin işbirliği ile ihtiyaca göre meslek kursları

açılmıştır. Eğitimde hem yerel kadınlar hem de Suriyeli kadınların bulunması ile toplumsal uyum konusuna önem verilmektedir. Mesleki eğitimlerin yanı sıra sağlık, barınma gibi konularda eğitimler verilerek kadınların bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bunların yanında dil konusunda da eğitimler verilerek kadınların, işgücü hayatına katılımlarında engel teşkil edecek sorunlara çözümler aranmıştır (Aygül ve Eke, 2018, s. 324).

Suriye iç siyasi durumunun belirsizliği ile Türkiye için uyum konusunda politikalar üretmek kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın bünyesinde “Uyum Ve İletişim Başkanlığı” kurulmuştur. Başkanlık göçmenlerin uyumu konusunda araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadır (Yıldırım ve Yürür, 2019, s. 32). Uyum ve İletişim Başkanlığı'nın uyum konusunda ilk olarak eğitim, sağlık, sosyal destek, toplumsal uyum, bilgilendirme ve işgücü piyasası hakkında çalışmalarda bulunmasına karar verilmiştir (Şahin ve Terlemez, 2021, s. 25).

Göç İdaresi Genel Başkanlığı uyumu ne asimilasyon ne de entegrasyon olarak uyum; “*Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon*” olarak tanımlamaktadır (İBGİB, 2014). Göçmenlere karşı uyum konusunda zorlamanın olmayacağı sürekli olarak dile getirilmektedir. Ankara Göç İdaresinin görüşme sırasında yapmış olduğu açıklamasında, toplumsal sıkıntı yaratılmadığı takdirde göçmenlerin dil öğrenme konusunda zorlama yapılmayacağı, teşvik edileceği belirtilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2019 yılını uyum yılı ilan etmesi de Türkiye'nin “uyum” politikalarında önemli projelerin gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır (Eminoğlu, 2020, s. 10).

Türkiye’de toplumsal uyum, ilk zamanlarda kendiliğinden bir süreç izlese de, zamanla kamusal alanda araştırmalar yapılarak politikalar geliştirilmiştir. Yerel yönetimlerin katkısı ile toplumsal uyum konusunda birçok proje gerçekleştirilmektedir. Bunların yanında hem Türk toplumunun Suriyelileri kabul oranı hem de Suriyelilerin Türkiye’deki hayatlarından memnun olmaları büyük bir çatışma ortamını büyük bir oranda engellemektedir (Tunç, 2015, s. 59). Her ne kadar Türkiye’de Suriyelilere karşı ilk zamanlardaki toplumsal dayanışma görülmesi de bu durum büyük çapta sorunları yaratmamaktadır. Suriye’deki savaşın devam etmesi ile Türkiye’deki Suriyelilerin, ülkelerine dönme isteklerinde azalma olduğu söylenmektedir. Bunun yanında aradan on bir yılın geçmesiyle Türkiye’deki hayatlarına alışmaları, kalıcı olma durumlarını güçlendirmektedir (Erdoğan, 2020,

s. 12). Türkiye’de toplumsal kabulün sürdürülebilirliğinin korunması, bu durumun çatışma ortamına dönüşmemesi için her iki toplumu da göz önünde bulundurarak politikaların uygulanması, toplumun hassasiyetlerine önem verilmesi gerekmektedir (Tunç, 2015, s. 59).

1.4 Vatandaşlık

Göç sürecinin başlangıcında Türkiye’deki Suriyeliler, misafir olarak görülmüştür. Ancak Türkiye’deki kalma süreçlerinin uzaması ve kalıcı durumları ihtimalinin güçlenmesiyle vatandaşlık konusu Türkiye gündeminden düşmeyen bir konu haline gelmiştir. Hem Suriyeliler için hem de Türkler için vatandaşlık konusu, karmaşık bir sürece dönüşmüştür (Gültekin, 2020, s. 54). 2018 yılı göç ve uyum raporunda Türkiye’de bulunan Suriyelilerin %1’lik kısmına vatandaşlık verildiği belirtilmiştir (Bostan, 2018, s. 62).

Geçici koruma yönetmeliğinin 25. Maddesinde geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin, Türk vatandaşlığına başvuru hakkının sağlanmadığı açıklanmaktadır (İBGİB, 2014). 50901 sayılı TVK 11. Maddesinde yerine getirmesi gereken şartlardan bir tanesi Türk vatandaşlığını kazanması için bir yabancının, Türkiye’de kesintisiz bir şekilde beş yıl ikamet etmesi gerekmektedir (5901 Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009). Ancak geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin, ikamet ettikleri süreler dikkate alınmamaktadır (Bostan, 2018, s. 63). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin, Türk vatandaşlığını elde etmeleri evlenme yolu ile gerçekleşmektedir. Türk vatandaşı ile üç yıl evliliğini sürdürmesi ile Türk vatandaşlığına geçmeye hak kazanmaktadırlar. 5091 sayılı TVK 8. Maddesine göre de Türkiye’de doğan bir çocuğun anne ve babasından dolayı herhangi bir ülkenin vatandaşı olmamasıyla, Türk vatandaşı olmaktadır (5901 Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009). Bu durum Suriye tarafından vatandaşlıktan çıkarılan kişilerin vatansız olmaları ile Türkiye’de doğan çocuklarına Türk vatandaşlığı verilmektedir. Türkiye’de bulunan Suriyelilerden belirli sayılardaki kişilere vatandaşlık verilmiştir. Vatandaşlık verilen kişilere bakıldığında çoğunluğunu Türk soyundan gelen kişiler oluşturmaktadır. Türkiye’de vatandaşlık verilme sürecinde ilk bakılan husus soy, olmaktadır (Gülyaşar, 2017, ss. 686-688).

Suriyeliler ile yapılan görüşmelerde ve birçok uzman tarafından yapılan çalışmalara bakıldığında, ülkemizde bulunan Suriyelilerin birçoğunun Türk vatandaşlığı istediği belirtilmektedir (Gülyaşar, 2017, ss. 686-688). Yine önceden

yapılan çalışmalarda Türkiye’de üniversite okuyan Suriyeli öğrencilerin vatandaşlık istemedikleri, çalışma izni ya da ikamet izni ile Türkiye’de kalmak istedikleri verilerde yer almaktadır. Suriyeli üniversite öğrencilerinin, Türk vatandaşı olduklarında üçüncü bir ülkeye, Avrupa’ya gidemeyecekleri düşünülmektedir (Önür, 2021, s. 378). Araştırmalar kapsamında Türkiye’de bulunan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusu Türk halkının büyük bir çoğunluğu tarafından kabul edilmemektedir (Gülyaşar, 2017, ss. 688-702). Suriyelilerin Türk vatandaşlığını almaları ile kalıcı olma durumlarının kesinleşeceği ve ülkelerine bir daha gitmeyecekleri düşüncesi ile Türk toplumu tarafından vatandaşlık konusuna karşı çıkmaktadır. Yapılan bu araştırmaların ardından uzun bir zaman geçmesi ve Türkiye’de gerçekleşen olayların medyada olumsuz bir şekilde yer alması ile günümüzde vatandaşlık konusu daha da olumsuz tutumların ve algıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Günümüzde Suriyelilerin, geçici koruma politikalarında yetersizliğin görülmesi sonucunda vatandaşlık konusunun gündeme gelmesi, Türk halkının bu durum hakkında aksi yönde düşünmesi toplumsal kabul ve uyum konusunun olumsuz yönde ilerlemesine yol açan etkenlerden biri olmaktadır. Bu önemli, karmaşık olay Türkiye’de ilerleyen dönemlerde sıkça tartışılarak gündemde kalabilecek konulardan biri olmayı sürdürecektir (Gülyaşar, 2017, ss. 688-702).

Suriye krizinin başlangıcından beri Türkiye göç konusunda en fazla etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır (Gök, 2019, s. 107). Türkiye’ye göç dalgalarının başlamasıyla Türkiye’nin kamu politikalarında önemli ölçüde değişiklikler yapılmıştır. Özellikle de sağlık, eğitim, çalışma hayatı gibi sektörlerde gelişmeler yaşanmıştır (Demir, 2015, s. 15). Ayrıca Türkiye, göç konusunda kurumsallaşma ve hukuki gelişmeler göstermesiyle Türkiye’nin iltica konusuna vermiş olduğu önemi göstermektedir (Kartal ve Başçı, 2014, s. 293). Türkiye’de bulunan Suriyelilerden büyük bir kısmı Suriye’ye geri dönmek istemediklerini belirtmektedirler (Erdoğan, 2019, s. 24). Uzun yıllar insani yardım politikalarında çalışmalar yürüten Türkiye, toplumsal kabul konusunda çalışmalar yürütmektedir. Türk toplumunda Suriyelilere karşı kabul oranında düşüşlerin yaşanması ve kaygıların artmasına rağmen sayıları neredeyse 4 milyona ulaşan Suriyelilerin misafir edilmesi konusunda Türk toplumu büyük bir başarı göstermiştir (Erdoğan, 2019, s. 24).

BÖLÜM 2: AB’NİN MÜLTECİ POLİTİKASI VE SURİYELİ MÜLTECİLER

Ortadoğu’daki büyük yıkımdan kaçan insanlar Akdeniz ve Ege denizi üzerinden Avrupa ülkelerine sığınmak istemektedirler. Suriye krizini ilk zamanlarda komşu ülkelerin üstlenmesi ile AB Suriye göçünden az etkilenmiştir. Ancak 2015 yılından itibaren Suriye göçü Avrupa ülkelerini de büyük oranda etkilemeye başlamıştır (Bayraklı ve Keskin, 2015, ss. 8-9). 2011 yılında başlayan Suriye krizinin uluslararası toplumda en büyük yankı uyandıran sonucu, Avrupa ülkelerine yönelen yoğun göç akını olmuştur. Büyük göç kitlelerinin Avrupa’ya yönelmesi sonrasında AB’de yoğun panik meydana gelmiş ve bu durum “mülteci krizi” olarak adlandırılmıştır (Tahincioğlu, 2020, s. 283-284). Avrupa ülkeleri tarihin her döneminde göç olsa da, bu ölçekte bir göç akını ile ilk defa karşılaşmıştır ve Avrupa Konseyi Suriye kaynaklı göç hareketlerini en büyük insani kriz olarak nitelendirmiştir (Görgün, 2019, s. 112). Ülkelerinde hayati tehlikesi olan birçok insan, genellikle Avrupa ülkelerine sığınmak istemektedirler. Her devlet gibi AB ülkelerinin de sığınma başvurusunda bulunan kişilere hem yasal hem de ahlaki yönden yükümlülükleri bulunmaktadır (M. Akdoğan, 2018, s. 50). AB içinde ortak bir göç politikasının uygulanmaması AB üyesi her ülkenin kendi çıkarlarına göre hareket etmelerine yol açmıştır. Ayrıca AB içinde ülkelere yapılan sığınma başvurularının kabul oranında büyük farklılıklar görülmüştür (Bayraklı ve Keskin, 2017, s. 123).

Avrupa liderleri mülteci krizinde genellikle trajik olayların uluslararası toplumda duyulması ile harekete geçmektedirler. Uluslararası toplumun, göç alanında çalışan STK’nın Avrupa ülkelerine baskıları sonucu AB ülkeleri bir çözüm arayışında bulunmuşlar, ancak AB ülkelerinin uygulamak istedikleri ve planladıkları politikalar sınır güvenliklerini korumaktan öteye gitmemiştir. Bu durumla da nihai bir çözüme ulaşamamıştır (Bayraklı ve Keskin, 2017, s. 124).

AB ülkelerinin Suriyeli mültecileri ülkelerinde istememelerinin birçok nedeni vardır. Bunlardan birincisi AB Ülkelerinden bazılarının göçmenlerin ülkelerinde barındırılması ile ekonomilerine artı bir yük gelmesinden kaçınmalarıdır. İkincisi göçmenlerin Ülkelerine girmesiyle kayıt dışı ve ucuz işgücü ile işsizlik oranlarında yaratacağı yükseliştir. Üçüncüsü göçmenlerin suç oranlarını yükseltmeleri ve güvenlik sorunlarının ortaya çıkma ihtimali olması ve aynı zamanda uyum sürecinde endişelerinin bulunmasıdır (Çenberci ve Gövdere, 2017, s. 1436).

AB'nin temel değerlerinde insan hakları ve hukukun üstünlüğünün ön planda olması göçmenlerin en çok AB ülkelerini tercih etmesine yol açmaktadır. Bu durum düzensiz göçü ortaya çıkarmaktadır. AB schengen anlaşması ile iç sınırları olmayan fakat dış duvarları yüksek bir kale olarak anılmaya başlamıştır. AB uyguladığı güvenlik politikası ile uluslararası toplumda birçok eleştirilere maruz kalmış ve kale Avrupası olarak metaforlaşmıştır. Avrupa ülkeleri her ne kadar ülkelere göçmenlerin gelmesini istemese de Frontex'in verilerine göre 2015 yılında 1 milyondan fazla düzensiz göçmenin Avrupa sınırlarına ulaştığı tespit edilmiştir (Çelik ve Şemşit, 2019, s. 283). Avrupa ülkeleri kale Avrupası yaklaşımına uygun olarak göçmenlere karşı sınır güvenliklerini arttırmış ve katı bir göç politikası uygulamaya başlamıştır (Çelik ve Şemşit, 2019, s. 284). Avrupa ülkelere yasal yollarla giremeyen göçmenlere bazı ülkeler temel ihtiyaçlarının karşılanmasını dahi ağır bir yük olarak görmüşlerdir (M. Akdoğan, 2018, s. 50).

2.1 AB'nin Geçmişten Günümüze Oluşturduğu Ortak Göç Politikaları

Avrupa ülkeleri 2. Dünya savaşına kadar göç veren bölge olmuş ancak 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu durum tam tersi bir hal almış ve en çok göç alan konuma gelmişlerdir. 2. Dünya savaşıdan sonra Avrupa ülkeleri göç politikaları oluşturmaya başlamışlardır (Güleç, 2015, s. 83). AB'ye katılan yeni üye ülkelerin birliğe entegrasyonu arttıkça üye ülkelerin gündeminden düşmeyen en önemli konular arasında göç ve ilticanın yer almasından dolayı ortak bir göç politikası oluşturulmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır (Duruel, 2017, s. 2).

AB üye ülkelerinin göç ve sığınma konusunda hukuki bağlayıcılığı olan metinler 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 ek protokolüdür (M. Akdoğan, 2018, s. 52). Sözleşme AB için ilham kaynağı olmakla birlikte, birçok sözleşmeye de esin kaynağı niteliğindedir (Bayraklı ve Keskin, 2017, s. 117). AB'nin ortak göç politikası 1957 Roma anlaşmasının üçüncü başlığında kişilerin, sermayenin serbest dolaşımı kapsamında ele alınmıştır. Anlaşma ile kişilerin serbest dolaşımı ve çalışma özgürlüğü sayesinde, birlik üyelerinin emek potansiyelinden en yüksek düzeyde yararlanılması amaçlanmaktadır. AB'nin amaçlamış olduğu emek potansiyeli göç yoğunluğu bakımından düşük kalmıştır (Duruel, 2017, s. 3).

2. Dünya savaşıdan sonra her alanda yıkıma uğrayan Avrupalılar, ülkelerini tekrar kalkındırmak amacıyla çok çalışmakla beraber eksik işgücü ihtiyacını

karşılmak için gelişmemiş ülkelerden işçi alımı yapmışlardır. Bu nedenle Avrupa açık kapı politikası uygulamıştır. Bu süreç 1945 -1973 yılları arasında sürdürülmüştür (Duruel, 2017, s. 3). Bu süreçte ortak göç politikası uygulama ihtiyacı duymayan Avrupa ülkelerinde gelişen teknoloji ile işçi profiline değişmesi yanında, aile birleşimleri ve siyasi nedenlerden dolayı sığınma başvurusunun fazla olması istenildiğinde göçün durdurulamayacağını göstermiştir. Avrupa ülkeleri, ülkelere göç eden kişilerin artık üretim ve kalkınma için hizmet eden kişi olarak değil, Avrupa'nın sosyal hizmetlerinden yararlanmak isteyen, ülkelerinin düzenini bozan ve sınırlarını tehdit eden kişiler olarak görmeye başlamışlardır (Güleç, 2015, s. 84). AB, 1970'lerden itibaren iç sınırlarını korumak için "iç güvenlik" alanında adımlar atmaya başlamıştır (Güleç, 2015, s. 84). Bu adımların ilki olarak 1975 yılında Avrupa konseyi Roma Zirvesi'nde Trevi Grubunu oluşturmuşlardır. AB 1976 yılından itibaren üye ülkelerin İçişleri ve Adalet Bakanlıkları bir araya gelerek güvenlik, terörizm gibi birçok önemli konu hakkında paylaşımlar gerçekleştirmişlerdir. İlerleyen dönemlerde göç alanında gerçekleştirilecek olan politikaların çerçeveleri Trevi Grubu adı altında yapılan toplantılarda çizilmiştir (Güleç, 2015, s. 85).

Avrupa ülkelerinin göçü kısıtlamak ve sınırlarını korumak istemesi nedeniyle işbirliği ile 1985 yılında AB üyelerinden beş ülke (Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Almanya) Schengen anlaşmasını imzalamıştır. 1990 yılında somut hale getirilen Schengen anlaşması ile tek tip vize uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca üye ülkeler arasında sınır kontrolleri kaldırılarak Avrupa vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı verilmiştir (Tepealtı, 2020, s. 79). Schengen anlaşması Avrupa vatandaşları için eşitlik kavramının temelini oluştururken, göçmenlerin Avrupa ülkelere entegrasyonu için ortak politikaların oluşmasını gerekli kılmıştır. Bu durumda Avrupa hükümetlerinin politikalarını kısıtlayan bir durum haline gelmiştir (Kanat ve Aytacı, 2018, s. 61).

Avrupa ülkeleri için güvenlik önlemlerinin en başında dış sınırlar gelmektedir. Avrupa sınır ülkelerinin yasa dışı göçü önlemek, sınır güvenliklerini sağlamak için sıkı bir kontrol sağlamaları gerekmektedir. Bunun için Avrupa sınırlarına gelen kişilere uygulanacak vize şartları, vize verilen veya verilmeyen ülkelerin yer aldığı ortak bir liste oluşturularak, üye ülkelerin ortak vize politikası uygulamasına geçilmesi hedeflenmiştir (Bayram, 2018, s. 37). Avrupa sınır ülkelerinin güvenlik için yaptığı harcamalara diğer sınırı olmayan ülkelerin de katkıda bulunması sağlanmış ve üye

ülkelerin güvenlik maliyetlerinin dengelenmesi amacıyla sınır ülkelere fon desteği verilmiştir (Tepealtı, 2020, s. 82). AB için en büyük tehlike komşu ülkelere gelebilecek yoğun göçle karşı karşıya kalmaktır. Bu nedenle Schengen anlaşmasında düzensiz göçe karşı politikalar düzenlenerek sınırların kontrolü ve üçüncü Ülkelerle irtibat için görevliler gönderilmiştir. AB'nin istenmeyen kişilerin sınırlardan girmesinin engellemesi için uygulamış olduğu politikaların, Cenevre sözleşmesi ve 1967 ek protokolünde bulunan geri göndermeme ilkesine aykırı olduğu görülmektedir. Schengen anlaşması sığınmacıların aleyhine uygulanmaktadır. İstenmeyen ve sığınma talebi kabul edilmeyen kişiler AB içerisinde elektronik sisteme kayıt edilmektedir. Elektronik kayıta bilgileri bulunan kişiler hiç bir şekilde Schengen anlaşmasına taraf olan ülkelere giriş yapamamaktadır (Bayram, 2018, s. 37). Avrupa ülkelerinin uygulamış olduğu politikalar, birçok STK ve insan hakları savunucusu tarafından eleştiriye uğramıştır (Duruel, 2017, s. 3).

1980 yılında AB, ortak pazar oluşturulması konusunda politikalara ağırlık vermiştir. Ortak pazarın oluşturulması ile üye ülkeler arasında geçişkenlik durumu artmış, ayrıca göçmenler hakkında bir hukuki dayanağın olmasını gerekli kılmıştır. Ortak pazar ile düzenlemelerin yapıldığı anlaşma 1986 yılında imzalanan Avrupa tek Senedi'dir. 31 Aralık 1992 tarihine kadar üye devletler ortak pazarın kademeli bir şekilde kurulmasında karar kılmışlardır (Hasançebi, 2021, s. 150). Ortak pazarın oluşturulması yeni ihtiyaçların doğmasına neden olmuştur. AB, ortak pazarının güvenliğini sağlamak, üçüncü ülkelere gelen göçmenlerin bir tehdit unsuruna dönüşmemesi için iç ve dış sınırların kontrollerinin ve güvenliklerinin artırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu tedbirlerin uygulanmasında AB'ye üye olan ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarının aynı düzeyde olmaması nedeniyle, güvenlik politikaları ve göçmenler hakkında her Ülkenin kendi sosyoekonomik yapısına göre politika uygulamasının önüne geçilmiştir. AB içerisinde politikaların uyumlaştırılması minimum düzeyde gelişmeler sağladığından, bu durum AB'nin ortak bir göç hukukunun oluşturulmasına engel olmaktadır (E. Akdoğan ve Atalay). AB sınırlarına düzensiz göçmen akışlarının devam etmesi ile AB üye ülkeleri bu durum karşısında öncelikli olarak sınırlarında bulunan göçmenlerin durumlarını belirlemek istemişlerdir (Tepealtı, 2020, s. 84).

AB hükümetleri, sığınma politikasının hızlı ve sistematik bir şekilde ilerlemesini sağlamak için 1990 yılında Dublin'de bir toplantı gerçekleştirmişlerdir.

Toplantıda kişilerin serbest dolaşımını güvence altına almak amacıyla sığınmacıların başvurularından sorumlu ülkenin belirlenmesi için kararlar alınmıştır. Toplantı sonucunda AB üye ülkeleri tarafından 1991 yılında Dublin Sözleşmesi imzalanmıştır. Ancak sözleşme 1997 yılında yürürlüğe girmiştir (M. Özcan, 2005, s. 56). Dublin tüzüğünde AB ülkelerinin sığınma prosedürlerine kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri için kriterler bulunmaktadır. Böylece AB ülkelere sığınma başvurusunun kötüye kullanılmasını engellenmek için sığınma başvurusunda bulunan kişinin sorumluluğu ilk giriş yapmış olduğu AB ülkesine yüklenmiştir (M. Akdoğan, 2018, s. 56). Dublin sözleşmesinin 3. Maddesinin 2. Fıkrasında sığınma başvurusu yapan kişiler hakkında ne tür incelemeler yapılacağı belirtilmiştir (M. Özcan, 2005, s. 57). Sığınmacının ilk başvuru yaptığı AB ülkesi sığınma başvurusunda bulunan kişilerin bilgilerini ve parmak izlerini alarak tüm AB üye ülkelerinin erişebildiği veri tabanına yüklemektedir. Bu sayede AB ülkelere sığınma başvurusunda bulunan kişinin başka bir AB ülkesine tekrardan sığınma başvurusunda bulunamaması ve ayrıca AB ülkelerinden sığınmacı konusunda işlerinin kolaylaştırılması sağlanmaktadır (Aldırmaz, 2017, s. 92). AB ülkelerinin işbirliği sonucu ortaya çıkan Dublin anlaşması, AB ülkelerinin sığınma konusundaki ortak politikalarını oluşturması yanında ileride düzenlenen sığınma politikalarının alt yapısını da oluşturmuştur (M. Akdoğan, 2018, s. 56).

AB ülkeleri 7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht anlaşmasını imzalamışlardır. 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren anlaşma (Bayram, 2018, s. 46) AB ülkelerinin göç konusundaki ortak politikalarının gelişmesi için çok önemlidir. AB ülkeleri ortak politikalarının temelini oluşturan Avrupa tek senedinden Maastricht anlaşmasının farklılıkları bulunmaktadır. Üye ülkelerin işbirliği ile politikaları sürdürmesi yanında AB organlarına da yetki verilmiştir. Ayrıca anlaşmanın önemli yenilikleri üye ülkelerin ekonomik bütünleşme yanında siyasi bütünleşmeyi amaçlaması ve adalet işleri, ortak dış politika, güvenlik alanlarında da işbirliği yapılmasıdır. Bunun sonucunda Avrupa topluluğu AB adını almıştır (E. Akdoğan ve Atalay, 2017, s. 2444). Anlaşmanın getirmiş olduğu bu yeniliklerle birlikte AB hükümetleri ve AB organlarında göç alanında çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır (Güleç, 2015, s. 86). Avrupa ülkeleri mültecilik tanımını 1951 Cenevre sözleşmesine göre yorumlamaktadır. Bunun sonucu olarak Avrupa ülkelere sığınma başvurusunda bulunan kişilerin aynı özelliklerde olmalarına rağmen kiminin başvurusu kabul

edilirken kiminin başvurusu reddedilmiştir. Avrupa ülkeleri bu sorunun çözümü için 4 Mart 1996 tarihinde ortak tutum belgesi imzalamışlardır (Hasançebi, 2021, s.154). Bu belge ile ortak mülteci ve zulüm gören kişiye dair ortak yorumlar yapılsa da ortak tutum belgesi bağlayıcı olmamış, karar verme yetkisi kendilerine bırakılmıştır (Hasançebi, 2021, s.155).

1997 yılında Hollanda'nın başkanlığında AB hükümetler arası konferans toplantısı sonrasında görüşmeler, 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan Amsterdam anlaşması ile sonuçlanmıştır (B. Kaya, 2013, s. 41). Amsterdam anlaşmasının 1999 yılında yürürlüğe girmesi ile AB'ye üye olan ülkeler iltica ve göç alanında bir mevzuat oluşturulması kararına varmıştır. AB hükümetleri Amsterdam anlaşması öncesinde de tüm birliği kapsayacak şekilde göç hakkında mevzuatın oluşturulmasını istemiş ancak, birlik bu konuda başarılı olamamıştır. Amsterdam anlaşmasında da Schengen ve Maastricht anlaşmaları gibi göç alanında ortak politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Amsterdam anlaşmasının 4. Başlığı altında 61. ve 69. maddeleri arasında göç, sığınma ve vize ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Koç, 2020, s. 53). Anlaşma sürecinde göç ve sığınma alanında karar verme yetkisinin üye ülkeler yerine AB kurumlarına devredilmesinde karar kılınmıştır. Anlaşma ile AB kurumlarının sığınma konusundaki yükümlülükleri belirlenerek bu sürece beş yıllık bir zaman tanınmıştır. Ancak belirlenecek olan bu yükümlülüklerin Avrupa konseyi tarafından üye ülkelere sunulacağını, üye ülkelerden gelebilecek olan tekliflerle uygulamaya geçileceği belirtilmiştir. Bu durumla AB kurumlarının, üye ülkeler tarafından denetlenmekte olduğu görülmektedir. Anlaşma sonucunda beş yıllık süreç içerisinde yine beş yıllık olacak şekilde Avrupa mülteci fonunun oluşturulmasına karar verilmiştir (Duruel, 2017, ss. 4-5). Amsterdam anlaşması ile verilen kararlar ve düzenlemelere rağmen AB içerisinde ortak bir göç politikası oluşturulamamıştır. AB üye ülkeleri sığınma ve göç alanındaki kararları AB kurumlarına devretmekte isteksiz davranmışlardır (Koç, 2020, s. 54). Birlik yasa dışı göçü engelleme amacıyla adımlar atmaya çalışsa da istenilen sonuca varılamamıştır (Koç, 2020, s. 113).

2000'li yıllara gelindiğinde genişleme sürecinin gerçekleşmesi ve yasa dışı göçün artması AB'de yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla AB'nin ilk adımı Ekim 1999 yılında gerçekleştirilen Tampere zirvesi olmuştur (Samur, 2008, s. 5). Zirve ile AB içerisinde güvenlik, özgürlük ve adalet kavramları bakımından ortak bir stratejinin geliştirilmesi hedeflenmiştir, ancak

zirvede göç ve sığınmacı konusunda yeni bir sistem üzerinde durulmayıp var olan sistemlerin birlik içerisinde uyumlaştırılması üzerinde durulmuştur (Şen ve Özkurul, 2016, s. 98). Tampere zirvesinde AB'ye üye ülkeler mülteci statüsünün tanınmasına ve bu konudaki kuralların birbirlerine yakınlaştırılması konusunda karar kılmışlardır. Ayrıca 1951 Cenevre sözleşmesinin önemine ve üye ülkelerin sözleşme hükümlerini tam anlamıyla uygulamasına ve sözleşmenin önemli maddelerinden biri olan geri göndermeme ilkesi üzerinde durulmuştur. Hiç kimsenin, ülkesinde hayati tehlikesi olması durumunda zorla gönderilmeyeceği belirtilmiştir (Gülcan vd., 2017, s. 97). Zirvede en önemli başlıklardan biri ise hem göç kaynaklı ülkelerle hem de transit ülkelerle görüşmeler yapılması gerektiğinin vurgulanmış olmasıdır. Göç kaynaklı ülkelerle iş birliği yapılması ile sorunun kaynağında çözülmesi istenmiştir. Göç veren ülkelerle sosyal ve ekonomik bakımdan işbirliği yapılması, bu ülkelerin vatandaşlarına AB vatandaşlarına benzer imkânların verilmesi gerektiği ayrıca gönüllü geri dönüş yollarının açılması istenmiştir (Tepealtı, 2020, s. 86). Tampere zirvesinde alınan bu kararlar ile Mart 2003 ve Mayıs 2004 tarihlerinde Avrupa komisyonunun hazırlamış olduğu raporlarda konu edilen Avrupa komşuluk politikasında kendini göstermiştir (Samur, 2008, s. 5).

7 Aralık 2000 tarihinde Fransa'da imzalanan AB temel haklar şartı, hukuk, özgürlük ve insan hakları ile bütünleşen bir AB'nin önemli bir konuma geldiğini göstermektedir. AB temel haklar bildirgesinin bir nevi Avrupa insan hakları sözleşmesine benzediği belirtilmiştir (E. Yılmaz, 2019, s. 121). AB temel haklar şartında geri göndermeme ilkesine yer verilmiştir. Sığınma başvurusunda bulunan kişilerin ülkelerinde zulüm ve işkenceye uğrayacakları bir durum karşısında geri gönderilmemesi, toplu bir şekilde göndermelerin gerçekleştirilmeyeceği belirtilmiştir (Gülcan, 2017, s. 99). AB temel haklar bildirgesinin 18. Maddesinde "Sığınma Hakkı'nın" 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 ek protokolün geri göndermeme ilkesine aykırı hareket edilmeden politikalar sürdürüleceği belirtilmiştir (E. Akdoğan ve Atalay, 2017, s. 2446). Avrupa Temel Haklar Şartı; sığınma konusunu bağımsız bir hak olarak belirtmiş olan ilk uluslararası belgedir (Gülcan, 2017, s. 99).

AB, yasadışı göçle mücadele etmek amacıyla Eurodac sistemini uygulamaktadır. Eurodac Dublin sözleşmesinin uygulanırken yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla kurulmuştur (Şen ve Özkurul, 2016, s. 98). Eurodac sistemi ile 14 yaşından büyük kişilerin parmak izleri alınmaktadır (Bostancı, 2018, s. 62). Kayıt

altına alınan kişilerin bilgileri sistemde on yıl boyunca saklanmakta, ülke topraklarından ayrılması veya oturma izni almasıyla da veri tabanından kayıtları silinmektedir (Tepealtı, 2020, s. 108). AB'ye üye ülkeler kişilerin bilgilerini veri tabanına girmek zorundadır. AB'nin en başarılı sistemlerinden biri olan Eurodac ile merkezi olarak paylaşılan bu bilgiler AB ülkeleri tarafından karşılaştırma yapılarak başvuru süreçlerini kolay bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler (Bostancı, 2018, s. 62). Bu durumla bir kişinin tüm AB üye ülkelerine başvuru yapmasının önüne geçilmektedir (Tepealtı, 2020, s. 108). Eurodac yönetmeliği 2013 yılında yeniden düzenlenmiştir. AB iltica müktesebatına uygun olarak kurulduğu günden beri bu sistem, amacına ve uygulamalarına göre sürekli olarak geliştirilmiştir (Vanessa, 2021). Eurodac veri tabanı 2015 yılına kadar sadece sığınma konusunda çalışmalar yürütmüş ancak, 2013 yılındaki yönetmeliğin değişmesi ile sistem kolluk kuvvetleri tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Sıkı bir çalışma ile oluşturulan bu kontrollerin amaçlarında ciddi suçlar ve terörizmin önüne geçilmesi için kullanıldığı belirtilmiştir (Roots, 2019, ss. 108-109).

11 Eylül 2001 Amerika Birleşik Devletleri ikiz kulelerine yapılan terör saldırısı ve 2004 yılında Madrid'de gerçekleşen terör saldırıları sonucunda bu durumdan rahatsız olan ve çözüm arayışları için 2004 yılında zirve gerçekleştiren Avrupa ülkeleri Lahey programını kabul etmişlerdir (Hasançebi, 2021, s. 158). Lahey programında ortak bir sığınma sisteminin geliştirilmesi, sınırların yönetimi, yasadışı göç ile mücadele edilmesi ve yabancı düşmanlığı ile mücadele edilmesi konuları ele alınmıştır. Programda en önemli konulardan biri ise entegrasyon konusunda işbirliğinin gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmıştır (Çilingir, 2018, s. 23). Programın önemli konularından bir diğeri ise insan ticareti ile mücadeledir. İnsan ticaretinin engellenmesi için gerekli mekanizmaların geliştirilmesi ve bir plan hazırlanmasına karar verilmiştir. 2005 yılında ise "*İnsan Ticaretine karşı Avrupa Sözleşmesi*" imzalanmıştır (Servantie, 2017, s. 28). 2008 yılı Fransa'nın dönem başkanlığında Avrupa Birliği İltica ve Göç Paktı çerçevesinde yasa dışı göçün engellenmesi için çalışmalarda bulunulması gündemden düşmeyen konu olmuştur. Ayrıca göç kaynağı olan ülkelerin yasa dışı göçle diğer ülke sınırlarında bulunan vatandaşlarını geri kabul etmesi için bu ülkelere politik bir baskı uygulanmıştır (Koç, 2020, s. 119). Aslında Avrupa Birliği İltica ve Göç Paktı, AB'nin bu güne kadarki hedeflediği ve tavsiyelerde bulunduğu konuların kapsamlı bir kılavuz haline getirilmesi ile oluşturulmuştur. Pakt

tarafından, üçüncü ülkelerden Avrupa ülkelerine gelen kişilerin sahip oldukları niteliklerine göre göç süreci kolaylaştırılmaktadır. Bu durumda Avrupa ülkeleri insan hakları çerçevesi yerine fayda kapsamında konuya bakmaktadırlar (E. Akdoğan ve Atalay, 2017, s. 47).

2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon anlaşması ile hem birliğin kurumsal yapısı hem de göç politikaları değiştirilmiştir. Anlaşma sonucunda sütun yapısı kaldırılmıştır (Çilingir, 2018, s. 24). Lizbon anlaşması ile adalet, özgürlük ve güvenlik konuları hakkında oluşturulacak olan politikalarla hızlı karar alınması ve sonuca ulaşılması amacıyla Avrupa Komisyonu, Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri arttırılmıştır. Göç ve güvenlik kavramlarının birbirlerini nasıl etkilediği analiz edilerek bu kavramların bağlantısı üzerinde çalışmaların yürütülmesi hedeflenmiştir (Ulan, 2016, s. 58). Bunların yanında anlaşma ile AB vatandaşlarının iç sınırlar da dâhil olmak üzere güvenli ve özgür bir şekilde dolaşımı garanti altına alınmış, sınır kontrollerinin yanında göç ve suçların önlenmesi, olası savaş durumlarına karşı tedbirler alınması kararı verilmiştir. Anlaşmanın tüm amacı birlik içerisindeki ülkelerin aynı şekilde koordine edilmeleri ve uygulanan politikalarda entegrasyonun sağlanmasıdır. Ayrıca Lizbon anlaşması ile Stockholm programı belirlenmiştir (A. Kaya, 2013, ss. 225-226).

AB'nin göç konusunda atmış olduğu en önemli adımlardan biri 2009 yılında yürürlüğe giren Stockholm programıdır. Bu program ile AB'nin göç konusunda görüşlerinin kesin bir boyuta ulaştığını söylemek mümkündür. Program ile AB vatandaşlarının güvenliği için çalışmalar yürüten bir Avrupa görünmektedir. AB'nin iş gücü ihtiyacı üçüncü ülkeler ile karşılanmak istenmiştir. AB ülkelerinin üçüncü ülkeler ile işbirliğinde bulunmasıyla göç evrensel boyutu ile ele alınmış, ayrıca program ile kimsesiz çocukların korunması hakkında kararlar alınmıştır (E. Yılmaz, 2019, s. 122). Bunların yanında AB içerisindeki ülkeler dışında diğer ülkeler ile de uyumlaşma konusunda karar kılınmıştır. Program sonucunda Tampere zirvesinde alınan kararlardan Stockholm programına kadar alınan kararlar bir bütün halinde ele alındığında göç konusunun, sınırları korumak ve güvenlik kavramını ön plana çıkarmak yolunda politikalardan oluştuğu görülmüştür (Özerim, 2014, ss. 32-33). Göç konusunda AB'nin dayanışma ilkesinde ilerleme göstermesi amaçlanmıştır. Sınırların güvenliğini sağlamak için Schengen sözleşmesi ve Frontex'in geliştirilmesi önemli hedeflerden biri olmuştur. AB'nin tüm bu politikalarına bakıldığında göç ve iltica

konusunda çok da başarılı olmadığı görülmektedir. AB insan hakları, hukukun üstünlüğü ilkelerini insanlara vadetmesi ile adeta göçü çeken bir bölge konumuna gelmekte, ancak göç konusunu insan hakları çerçevesinde uygulamak yerine göçü önlemek hatta bu konuyu sınır dışında çözmek istemektedir (Duruel, 2017, s. 6).

2.2 Mülteci Krizi ile Karşı Karşıya Kalan AB

AB ülkelerinde ve Kamuoyunda mülteci krizinin gündemden düşmeyen olayı ilk olarak 13 Ekim 2013 tarihinde İtalya'nın Lampedusa adasına ulaşmak isteyen mültecilerin insan kaçakçıları tarafından deniz botlarına doldurulmaları, botlarının alabora olmasıyla 500 kişiden 365 kişinin hayatını kaybetmesi olmuştur. Bu kötü olay sonrasında İtalya bir gün ulusal yas ilan etmiştir. Facia sonrasında AB ülkelerinin işleri bakanlığı tarafından bir zirve oluşturulsa da ortak bir karar alınamamıştır (Yücel, 2017, s. 15). Dönemin İtalya Başbakanı Enrico Matte'nin açıklamasıyla "Mare Nostrum" (Bizim Deniz) adıyla arama kurtarma operasyonu başlatılmıştır. İtalya kendi olanakları ile sürdürdüğü operasyon ile 140 bin kişiyi ölümden kurtarmıştır (Aldırmaz, 2016, s. 94). Bu süreçte 130 insan taciri ise yargı önüne çıkarılmıştır. İtalya'nın sürdürmüş olduğu arama kurtarma operasyonunun İtalya'ya maliyeti aylık yaklaşık olarak 9 milyon avrodur. Operasyonun 1 yıl sürdürülmesinin ardından İtalya AB ülkeleri tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Başta İngiltere olmak üzere operasyonun mültecilere bir davetiye olduğunu belirterek operasyonun sona ermesini istemişlerdir. İtalya'nın AB'den beklediği maddi desteği alamaması, operasyonun çok maliyetli olması nedeniyle Bizim Deniz adlı operasyon 3 Kasım 2014 tarihinde sonlandırılmıştır (Bayraklı ve Keskin, 2015, ss. 13-14).

Mare Nostrum operasyonunun sona ermesi ile 2014 yılında AB bünyesinde Triton operasyonu başlatılmıştır. Buna göre arama kurtarma operasyonu ile insanların hayatlarını kurtaran operasyondan, AB sınırlarına girilmesini engellemek, sınırları korumak amacıyla operasyonlar yürüten çalışmalar yapılmıştır. İtalya'nın sürdürmüş olduğu kurtarma operasyonunun AB hukukuna uygun olduğu ancak Triton'un AB hukukuna aykırı olduğu ve ayrıca uluslararası deniz hukuku ile çelişmeler gösterdiği görülmüştür (Aldırmaz, 2016, s. 94). 28 AB ülkesinden 21'inin destek verdiği operasyon İtalya ve Malta'nın 30 mil açıklarında sürdürülmekte ve mültecilerin botlarının alabora olduğu yere genellikle uzakta olmaktadır. Bu yüzden AB birçok insan hakları örgütü tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilere döneminin Avrupa

Komyonu'nun İçişlerinden sorumlu üyesi Celila Malmstrom de katılarak Mare Nostrum ve Triton operasyonlarının aynı nitelikte olmadıklarını açıklamıştır (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 14). Triton operasyonunun Mare Nostrum operasyonundaki maliyetinin üçte birine karşılık gelmesi, Operasyondan sorumlu olan Frontex'in kendine ait gemilerinin olmamasıyla üye ülkelerin destekleri ile operasyonun sürdürüldüğü bilinmektedir. Birlik içerisinde tartışmalar sürdürülürken 19 Nisan 2015 tarihinde İtalya'ya geçmeye çalışan teknenin Akdeniz'de alabora olmasıyla 800 kişiden fazla mülteci hayatını kaybetmiştir. Bu büyük facia karşısında AB Triton operasyona son vermek yerine operasyondan sorumlu olan Frontex'in kullanmış olduğu araç gereçlerin arttırılması kararı alınmıştır. Karar ile birlikte İngiltere iki sahil güvenlik gemisi, üç helikopter ve en büyük gemilerinden birini operasyonda kullanılması için gönderme kararı almıştır. Ayrıca İngiltere başbakanı Cameron kurtarılan kişilerin İngiltere'ye sığınma başvurusunda bulunmaları halinde reddedileceğini, sığınmacıların güvenli bir ülkeye gönderileceklerini belirtmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2015, ss. 14-15). Tüm bu yaşananlar gemilerin alabora olması ve birçok insanın hayatını kaybetmesinin nedeninin arama kurtarma operasyonlarının azalması ve teknik yetersizliklerden kaynaklandığı belirtilmiştir (UNHCR, 2019). Bu yaşanan insanlık dramı siyasi bir sebeple ortaya çıkmakta, AB ülkeleri mültecilerin yükünü sınır ülkelere bırakmak istemektedirler. Bunun gerekçesi olarak Dublin anlaşması gösterilmekte ve AB mülteci krizinde sınır ülkelerine yardım etmekten kaçınılmaktadır (Hopyar, 2016a, s. 3). 2015 yılında Suriyeli mültecilere karşı propaganda yapması ile AB ülkelerinden tepki alan Macaristan başbakanı Viktor Orban aynı yıl Sırbistan ile olan sınırına tel örgülerin yerleştirilmesi için talimat vermiştir. Uluslararası toplumdan gelen eleştirellere aldırış etmeyen Macaristan hükümeti 175 metrelik dikenli tel örgülerini sınırlara yerleştirerek, sınırlarına gelen kişilerin göçmen mi yoksa terörist mi olduğunu ayırt edemeyeceğini belirtmiştir (Tahincioğlu, 2020, s. 285). Macaristan'ın aldığı bu karar karşısında Fransa dışişleri bakanı tel örgüler kararına *“hayvanlar için bile duvarlar inşa etmek kabul edilebilir değil”* şeklinde eleştiride bulunarak, Macaristan hükümetinin Avrupa değerlerini uygulaması gerektiğini belirtmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 17).

AB ülkeleri arasında mültecilere farklı yaklaşımda bulunan ülke, Almanya olmuştur. Almanya başbakanı Angela Merkel mülteci krizinde uzun süre çekimser kalması ile artan mülteci akınları ile AB'de diğer ülkelere karşı iltica konusunda adeta

liderlik yapmıştır (H. Yılmaz, 2018, s. 810). 2015 yılında sığınmacılara 800 bin kişi için kapılarının açık olduğunu açıklamıştır (DW Made For Minds, 2016). Bu durum ile hem 1,1 milyon kişinin Almanya'ya giriş yapması, hem de AB'ye üye ülkelerin bu duruma tepki göstermesiyle Almanya tekrar politikasını değiştirerek kapılarını kapatmıştır (Saatçioğlu, 2017). Macaristan Başbakanı'nın sınırlara tel örgü çekmesine karşı gelerek eleştirilerde bulunan Almanya hükümeti, kısa bir süre sonra Macaristan'ın uygulamış olduğu politikaları uygulamaya başlamıştır (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 17). Bu durumla Almanya Schengen sözleşmesini pratikte askıya almıştır. Almanya'nın almış olduğu karardan sonra Çek Cumhuriyeti de aynı kararı aldığını açıklamıştır. Böylece birlik içinde büyük eleştirilere maruz kalan Macaristan sürdürmek istediği politikalarında yalnızlıktan kurtularak, Almanya'nın almış olduğu kararı desteklediğini belirtmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 18).

Mülteciler için en yakın deniz sınırı olan hedef ülkeler Yunanistan ve İtalya'da, Dublin anlaşması gereğince sığınmacıların ilk adım attıkları ülkede kayıt yaptırmaları gerektiğinden büyük bir yığılma olmuştur. Bu durum ilk zamanlar Fransa, İngiltere gibi ülkeleri etkilemese de Eylül 2015 'de Suriye'deki iç savaşın şiddetlenmesi sonucu AB ülkelerine yoğun göç akınları başlamıştır. Bu durum ile AB'nin diğer ülkelerine de Suriyeli mültecilerin yerleştirilmesi konusu AB içerisinde tartışmalara yol açmıştır (Hopyar 2016a, s. 5).

AB hükümetlerinin göç ve iltica konusunda sürdürebilecek ortak bir politikasının olmaması nedeniyle, her ülke özgür bir biçimde kendi politikalarını uygulayabilse de, AB üye ülkelerinin uyması gereken kurallar bulunmaktadır (H. Yılmaz, 2018, s. 809-810). Akdeniz'de gerçekleşen korkunç kazalardan sonra AB'nin ilk olarak attığı somut adım 20 Nisan 2015 tarihinde gerçekleşmiştir. AB içişleri ve dışişleri bakanları tarafından eylem planı kabul edilmiştir. Hazırlanan eylem planı 23 Nisan 2015 tarihinde bir araya gelen AB liderler zirvesinde de kabul edilmiştir. AB ülkeleri öncelik olarak mülteci krizi karşısında güvenlik araç gereçlerinin artırılması, sınır güvenliği için gerçekleştirilecek operasyonlara finansman sağlanması (Gülcan, 2017, s. 219), insan kaçakçılarına karşı müdahale edilmesi, göçmenlerin parmak izlerinin alınması ve Triton operasyonunun coğrafi alanının genişletilmesi ile göç konusunda önemli kararlar almıştır. 26 Mayıs'ta eylem planı nihai şeklini almıştır. Buna göre yeniden yerleştirme kararı doğrultusunda İtalya ve Yunanistan'da sayıları oldukça fazla olan sığınmacılar için acil eylem planının hazırlanması ve iki ülkedeki

40 bin sığınmacının iki yıllık süre zarfında diğer AB ülkelerine yeniden yerleştirilmesi planlanmıştır. Birinci eylem planından sonra tekrar bir araya gelen Avrupa Konseyinde Macaristan'da 54 bin, Yunanistan'da 50 bin 400 ve İtalya'da 15 bin 600 kişi ile toplamda 120 bin kişinin yeniden yerleştirilmesi önerilmiştir (Aldırmaz, 2016, ss. 92-96).

Kota önerisi AB'nin mülteci krizine karşı uygulanan çözüm yollarından biridir ancak, AB içinde büyük tartışmaları beraberinde getirmiştir. Öneriye Almanya, İsveç ve Avusturya olumlu yanıt verirken Fransa, İngiltere, İrlanda, Slovakya ve Macaristan olumsuz yönde yanıt vermişlerdir. Macaristan Başbakanı Victor ülkesinin sınır güvenliğinin tamamen ortadan kalkacağını kabul etmek istemediğini belirtmiştir (Özensel vd., 2018, s. 70). Ayrıca sığınmacıların AB'nin karar verdiği ülkelerde zorla tutulamayacağı da tartışma konularından biri olmuştur (Özensel vd., 2018, s. 70). Victor Orban Almanya Başbakanı Angela Merkel'i hem açık kapı politikası uygulayarak hem de kota sistemi ile mültecilere önyak olması sebebiyle emperyalistlikle suçlamıştır (Saatçioğlu, 2017, ss. 223-224). AB sınırlarına gelmek isteyen mültecilerin çoğunun Almanya'ya gitmek istediğini, bu durumun Almanya'nın bir sorunu olduğunu açıklamıştır (Saatçioğlu, 2017, ss. 223-224). Victor Orban'ın bu açıklamasının hemen ardından Macaristan ve Slovakya Avrupa Adalet Divanı'nda kota kararının iptali için dava açmışlardır. Macaristan ve Slovakya AB'nin öne sürmüş olduğu kota kararının ulusal fikir ve kanaatleri ihlal ettiğini savunmuşlardır (Saatçioğlu, 2017, ss. 223-224). Yeniden yerleştirme planına en çok karşı çıkan Doğu Avrupa ülkeleri göçmen karşıtı söylemlerini dile getirerek, birlik içerisinde bölünmelere yol açmışlardır. Victor Orban mültecilerin hem AB'nin güvenliğine hem de Hristiyan kimliğine zarar verdiğini ve ülkesinin sığınmacı istilasında olduğunu belirtmiştir (BBC News, 2015). Polonya başbakanı ise Polonya'nın Hristiyan bir ülke olduğunu, bu nedenle sadece Hristiyan olan Suriyeli mültecilere yardım etmekle sorumlu olduklarını açıklamıştır (Gülcan, 2017, s. 224). Çek Cumhuriyeti ise kültürel ırkçılığın daha ileri açıklaması olan Müslüman olan mültecilerin "Potansiyel Terörist" olduğunu açıklamıştır (Gülcan, 2017, s. 224). Doğu Avrupa ülkelerinin liderlerinin kültürel ırkçı söylemleri kale Avrupası durumunu destekler niteliktedir (Gülcan, 2017, s. 224).

Birlik içerisinde uzun süre devam eden tartışmalar sonunda mültecilerin AB ülkelerine yeniden yerleştirilmesi kararı alınmıştır. İnsan hakları savunucuları AB'nin

uygulamakta karar verdiği kota uygulamasını olumlu karşılamış olsalar da devamlı bir göç akını karşısında bu durumun kesin bir çözüml olmayacağını açıklamışlardır (Yücel, 2017, s. 19). Kota önerisinin kabul edilmesinin ardından iki yıl içerisinde 160 bin kişinin AB ölkelerine yeniden yerleştirileceği açıklanmıştır. Hızla göç akınının devam etmesi ile yeniden yerleştirmedeki kişi sayısının sürekli olarak yenilediği görölmüştür. Kota sisteminin uygulanmaya başlaması ile sorunlar devam etmiştir. Kota sisteminin uygulanmasını kabul etmeyen ölkeler bu kez de kişilerin yeniden yerleştirilmesini engellemeye başlamışlardır (Özensel vd., 2018, s. 71). Yeniden yerleştirme sisteminde ölkelerin milli gelirleri, işsizlik oranları gibi kriterlere göre kabul edilecek kişi sayısı belirlenmiştir. Slovakya'nın 902 kişi, Macaristan'ın 1294 kişi, Çek Cumhuriyeti'nin 2600 kişiyi ölkelerine almaları kararı alınmıştır (H. Yılmaz, 2018, s. 810). Ancak Çek Cumhuriyeti 12 kişiyi alırken Slovakya 15 kişi, Macaristan ve Polonya ise kimseyi almamıştır. AB tarafından alınan bu karara karşı çıkan ölkelere Avrupa Adalet Divanı tarafından para cezası yaptırımını uygulanacağı açıklansa da ölkeler kararlarından vazgeçmemişlerdir (Özensel vd., 2018, s. 72). Doğu Avrupa ölkeleri Almanya'nın mülteci politikasına karşı çıkarak AB'nin sınır güvenliğini koruma ve iç sınırlara duvar ile tel örgülerinin inşa edilmesi yönünde kararlar almasının gerekliliğini savunmuşlardır. Göç akınının yoğun bir şekilde devam etmesi ile doğu Avrupa ölkeleri sınırlarını kapatarak, sınır güvenliklerini arttırmaya başlamışlardır (Saatçioğlu, 2017, s. 224). 2016 yılında ise sınırları kapatma ve ölkelerine daha fazla sığınmacı kabul etmeme uygulamaları domino etkisi yaratmıştır. İltica konusunda söylem olarak Almanya'nın yanında duran Fransa ve Avusturya dahi artık sığınmacıları kabul edemeyeceklerini belirtmişlerdir (Saatçioğlu, 2017, s. 224).

2014 yılında Avusturya, Almanya ve batı balkan ölkeleri (Bulgaristan, Arnavutluk, Sırbistan, Kosova, Makedonya, Bosna Hersek, Slovenya, Karadağ) liderleri tarafından Batı Balkan rotasının kontrol edilmesi amacıyla bir zirve gerçekteşirilmifitir. Batı Balkanlarda sınır güvenliğinin sağlanması ile Yunanistan'dan AB ölkelerine olan göç yolunun kapatılması kararı alınmıştır. Zirve sonrasında Avusturya Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan ve Makedonya polis şefleri ve İçişleri bakanları ile görüşmeler yapılarak, yasadışı göçün sona ermesi için görüşmeler yapılmıştır. Yunanistan'ın zirveye çağırılmaması ve zirvede alınan kararların Yunanistan'ı mülteci krizinde yalnız bırakması üzerine Yunanistan tepki göstermiştir. 9 Mart 2016 tarihinde Makedonya ve Sırbistan yasadışı göç rotasının kapatıldığına

dair açıklama yapmıştır. Avusturyalı yetkililerin açıklamalara destek vermelerinin (Görgün, 2019, s. 116) ardından Yunanistan Avusturya'dan resmi olarak şikâyetçi olmuştur. Yunanistan AB'nin dayanışma ilkesinden uzaklaştığını belirtmesi üzerine Konsey Başkanı Donald Tusk Yunanistan'ın yalnız kalmayacağını, AB'nin destek vereceğini belirtmiş ve ayrıca batı balkan yolunun kapatılması ile Yunanistan sınırları içinde kalan 70 bin sığınmacı için AB'nin Yunanistan'a fon desteğinde bulunacağını açıklamıştır (Saatçioğlu, 2017, s. 225). Konsey Yunanistan'da sığınmacılar ile ilgilenen sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar için 2015-2018 yılları arasında kullanılması amacıyla 361,8 milyon Avro, 2014-2020 yılları arasında 509,5 milyon Avro yardımda bulunmuştur. Bunların yanında acil yardım ve nakil yardımı için her bir sığınmacı için 500 Avro, yeniden yerleşim sistemi içinde yine her bir sığınmacı için 35.1 milyon Avro verilmiştir (M. Akdoğan, 2018, s. 69).

Avrupalı liderler mülteci krizinde genellikle trajik olaylar ve uluslararası kamuoyunun baskısı ile harekete geçmişlerdir. Krize çözümler bulmak için zirveler gerçekleştiren Avrupalı liderler, mülteci krizini güvenlik ile bağdaştırarak sınır güvenliklerini koruma amacıyla politikalar geliştirmişlerdir. AB ülkeleri sınır güvenliklerini sağlamalarının yanında sığınmacıları AB sınırlarına dahi gelmeden dışarıda tutmak istemektedirler (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 15). Bu durumun somut örneklerinin başında ölümü ile tüm Dünya'yı sarsan Aylan bebek olayı 2 Eylül 2015 tarihinde üç yaşındaki Aylan bebeğin cansız bedeninin kıyıda bulunması ile sınırlarını korumak isteyen AB uluslararası toplumda eleştirilmiş, AB'nin insan hakları kavramından uzaklaştığı dile getirilmiştir (Çelik ve Şemşit, 2019, s. 288). Aylan bebeğin ölümü ile mülteci krizi devletlerin dikkatini çekmiş, uluslararası toplumda göçmen sorunları büyük bir gündem oluşturmuştur. Aylan bebeğin ölümü göçmenlere caydırıcılık yaratmamış aksine Yunanistan ve Bulgaristan sınırında göçmenler hepimiz Aylan bebeğiz denizde ölmek istemiyoruz sloganları ile toplanmışlardır. Bu durumla Avrupa liderleri tarafından Brüksel'de zirve toplantısı yapılmış, İtalya, Bulgaristan ve Yunanistan'da göçmen kabul merkezlerinin inşa edilmesi kararı alınması yanında, sığınmacılar için yapılacak olan yardımlarla birlikte toplamda 9 milyar 200 milyon Avro desteği verilmiştir. Bunların yanında Aylan Kurdi'nin yarattığı yankı ile AB'nin göç politikasında değişiklik yapıldığı görülmüştür. AB düzensiz göçmen akınları ve insanların denizlerde canlarını kaybetmemesi için üçüncü Ülkeler ile anlaşmalar yapılması gerektiği kabul etmiştir (Çelik ve Şemşit, 2019, s.

288). Uluslararası toplumda AB'nin ortak bir göç politikası belirleyerek, Avrupa ülkelerinin vicdani sorumluluk alması gerektiği beklentisi oluşmuştur. Ancak AB'nin büyük bir göç akını ile karşı karşıya kalması göçü güvenlik odaklı politikalarla sürdürmek istediği görülmüştür. Bunun en büyük nedenlerinden biri 2015 yılında Avrupa'da gerçekleşen terör olayları ve sığınmacıların artması ile suç oranlarındaki büyümedir (H. Yılmaz, 2018, s. 810). Bunların yanında Avrupa sığınmacıların istihdam alanlarını ellerinden aldıklarını, eğitim seviyelerini düşürdüklerini ve sığınmacıların gettolarını yaratması ile Avrupa'da kutuplaşmaya yol açtıkları belirtilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı Avrupa ülkeleri sığınmacıları sınırlarında istememektedirler (H. Yılmaz, 2018, s. 810).

Mülteci krizi AB ülkelerinde AB değerlerinin çıkarlar nedeniyle askıya alındığını da göstermiştir. AB değerlerine bağlılığını sürekli olarak dile getiren ülkeler, başta Almanya, Fransa, İsveç ve Avusturya gibi ülkeler göçmenlerin sınırlarına girmemesi için AB'nin önemli değerlerinden olan Schengen anlaşmasını askıya almışlardır. Bunların yanında AB'nin yeniden yerleştirme sistemi kararı alması ve 16 bin kişinin yerleştirilmesi gerektiği açıklansa da, 9 Kasım 2016 tarihindeki raporda bu sayının çok az bir miktarının gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Saatçioğlu, 2017, s. 226).

AB içinde Suriyeli mültecilerin dengesiz bir şekilde dağılımı da görülmektedir. 2019 yılına kadar AB ülkelerinde bulunan toplam Suriyeli mülteci sayısı 856.157 kişidir. Bu kişilerden %62'si Almanya'da bulunurken, %33'lük kısmı ise Fransa, Bulgaristan, İspanya, Yunanistan, İsveç, Hollanda, Danimarka ve Avusturya'da bulunmaktadır (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu [TİSK], 2021, s. 52.). AB'nin mülteci krizinde uyguladığı politikalar uluslararası toplum tarafından da sürekli olarak eleştirilmektedir. Oxford üniversitesinin yayımlamış olduğu rapora göre AB'nin mülteci krizine karşı kalıcı çözümlerinin bir nitelik kazanmadığını Brüksel'in sadece kişilerin sayılarını en aza indirmek için çalışmalarda bulunduğunu açıklamıştır (E. Yılmaz, 2019, s. 124). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) analizleri sonucu çıkarmış oldukları raporda kurtarma ekipleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından sürdürülen insani yardım çalışmalarının engellendiğini belirtmiş, ayrıca Avrupa'da yaşamlarını devam ettirmek için yola çıkan sığınmacıların birçoğunun deniz yolunda hayatını kaybettiği ve ölümlerde sürekli olarak artış görüldüğü açıklanmıştır. AB'nin artan ölümleri görmezden gelerek sınırlarını korumaya çalışmasının mülteci krizine bir çözüm

getirmeyeceği, uygulamanın insani ve ahlaki bakımdan iyi bir politika olmadığı raporda yer almıştır (E. Yılmaz, 2019, s. 124). Mülteci krizi ile Avrupa ülkelerinde göç akınlarına maruz kalan ülkeler ile, mültecilerin hedefi olmayan ülkelerin uyguladıkları politikalar arasında farklılıklar görülmektedir. Düzensiz göçmenlerden en çok etkilenen ülkeler, AB'nin sınır ülkeleri konumunda bulunan Yunanistan ve İtalya'dır. AB ülkelerinde göçmen krizinin etkisini göstermesi ile Almanya sürece çözüm odaklı yaklaşarak AB ülkelerine öncülük etmiştir. AB ülkeleri içinde Suriyeli mülteci istemeyen ve sert politikaları ile eleştirilere maruz kalan Macaristan ve Fransa'nın Suriyelilere karşı tutarsız politika izlemesi nedeniyle, bu ülkelerin politikaları ayrı ayrı incelenerek izledikleri politikalar konu edilecektir (Çetiner, 2020, s. 663).

2.2.1 Almanya

Almanya Avrupa ülkeleri arasından en çok mülteci bulunduran ülke olmakla beraber, Avrupa ülkeleri içinde ekonomi ve güvenlik açısından da önemli bir konumdadır. Bu yüzden göçmenler tarafından da en çok tercih edilen ülke olmaktadır (Yağumlu vd., 2021). Bunların yanında Almanya'nın göç yollarına sınır AB ülkelerinden biri olmaması Dublin anlaşmasının uygulanmasıyla esnek bir göç politikası sürdürmüştür. Ancak bu durum 2015 yılındaki Suriye krizi ile değişiklik göstermiş, Almanya AB'nin var olan göç politikalarının değişmesi ve farklı politikalar üzerinde çalışılması gerektiğini savunmuştur (Hekimler, 2018a, s. 22). Almanya AB'nin göç politikalarını kendi politikalarına uyumlu hale getirerek, AB içinde göç konusunda yönlendiren, AB politikalarını yürüten bir ülke olmuştur (Yağumlu vd., 2021). Ancak Suriye krizinde 2015 yılına kadar açık kapı politikası izleyen Almanya diğer AB ülkeleri tarafından devamlı olarak eleştirilere maruz kalmıştır (Hekimler, 2018a, s. 22). AB ülkeleri yanında Alman toplumu da göç konusunda daha önce görmediği durumlarla karşılaşmıştır. 2014 yılında 39 bin 332 Suriyeli, 2015 yılında 938 bin 500 sığınmacı olmak üzere (Bacı, 2018, s. 46), 2016 yılı ocak ve ekim ayları arasında Almanya'ya 693 bin 758 sığınma talebi gerçekleşmiştir (Tauscher ve Bezci, 2016, s. 78). Bu sayılardan 256 bin 613'ü Suriyeli mültecilerden oluşmaktadır (Tauscher ve Bünyamin Bezci, 2016, s. 78). Almanya Başbakanı Angela Merkel 31 ağustos 2015 tarihinde kameraların karşısına geçerek sözleri ile tarihe geçmiştir. *"Almanya güçlü bir ülke. Pek çok şeyi başardık. Bunu da başaracağız"* şeklinde konuşan Merkel (Topçu, 2020) Suriyelilerin gözünde kahraman ilan edilmiştir. Sosyal

medyada Suriyeliler “şefkatli anne” yazılarıyla Angela Merkel’in fotoğraflarını paylaşmışlardır. Budapeşte’den ayrılmak isteyen Suriyeliler de Merkel ve Almanya sloganları ile yollara düşmüşlerdir (Aras ve Sağıroğlu, 2018a, s. 109).

Almanya’nın diğer AB ũlkelerinden farklı olarak neden açık kapı politikası uyguladığına bakıldığında ũç önemli nedenin bulunduğu grlmŖtr. Birinci olarak Almanya’da aşırı sağ partilerin mülteci karŖtı söylemleri ve Merkel’e eleŖtirileri karŖısında kamuoyunun yardıma ihtiyaçı olan insanlara destek söylemleri ile Alman hkmetine destek olmalarıdır. İkinci olarak Alman hükümetinin 2005 yılından itibaren uyguladığı, göçmenlere açık kapı politikasının sürdürülmesinde gösterdiği kararlılığıdır. ũçnc olarak ise Almanya’da yaŖlı nüfusun artması ile iŖgc piyasasında oluŖan genç nüfus ihtiyaçının, Suriyeli göçmenlerin iŖgcne katılması ile sorunun çözülebileceği olmuŖtur (Aras ve Sağıroğlu, 2018b, s. 108). Ancak Almanya AB ũlkeleri tarafından Dublin szleŖmesine aykırı tutumlar sergilediğini belirtilerek, uluslararası hukuka karŖı gelmesi ile eleŖtirilmiŖtir. Bu eleŖtiriye karŖılık Almanya, sığınmacıların ilk ulaŖtıkları ũlkelerde insanlık dıŖı muameleler gördüklerini, bu ũlkelere insanları geri gndermeyeceğini belirtmiŖtir. 3 Eylül 2015 tarihinde Almanya federal hükümet sözcüsü ise Almanya’nın Suriyeli mülteci konusunun bir Avrupa meselesine dnŖtđn ve ũstne dŖen görevi yerine getirmek istediğini, ayrıca güney ũlkelerinde yoğun sığınma baŖvurularından dolayı büyük bir yük altında olduklarını belirtmiŖtir (Hekimler, 2018b, s. 25). Tüm bunların sonucunda Almanya srdrmŖ oldukları politika ile bu ũlkeleri büyük bir yükün altından kurtardığına, AB içinde bir dengenin oluŖması için alıŖmalar yapıldığını aıklamıŖtır (Hekimler, 2018b, s. 26). Merkel ve partisi açık kapı politikasını sürdürmesi nedeniyle büyük bir oranda oy kaybetmeye baŖlamıŖtır. GerekleŖen bu olaylar sonucunda Almanya kapasitesinin dolduğunu belirterek mülteci kapısını kapatmıŖtır (Balcı, 2018, s. 47). Almanya, Suriye göçü ile sınırlarına aldığı kiŖi sayısı ile kayda değer olsa da, Almanya içindeki g karŖtı kiŖilerin fazla olması bu durumu daha büyük bir sorun haline getirmiŖtir. Almanya’da mülteci karŖı 2012 yılında 24, 2014 yılında 200, 2015 yılının ilk altı ayında ise 200 protesto gösterisi ve saldırı gerekleŖmiŖ, ilerleyen zamanlarda bu sayılar artıŖ gstermiŖtir (Balcı, 2018, s. 46).

Almanya’ya sayıları oldukça fazla Müslüman göçü gerekleŖmesi, Alman toplumunda paniğe yol amıŖtır. Alman toplumu sayıları oldukça fazla olan Müslüman mülteci dinini, kültürel ve ekonomik bakımdan tehlike arz edeceklerini belirtmeleri

yanında, mültecilerin suç oranlarının oldukça yüksek olmasından dolayı mültecileri, güvenlik bakımından tehdit unsuru olarak görmüşlerdir (Tauscher ve Bezci, 2016, s. 78). 2014 yılında ise PEGİDA (Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar) adında bir hareket kurulmuş (Tauscher ve Bezci, 2016, s. 78), 2015 yılında PEGİDA hareketi mültecilere karşı gösteriler yapmıştır (Balcı, 2018, s. 46). Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Almanya'da da yabancılara karşı duran bir kesim bulunmaktadır. Bu kesimin giderek büyümesi Almanya hükümeti ve birçok STK tarafından dikkat çekilen ve daha önce polisle karşı karşıya gelmemiş kişilerin dahi mültecilere karşı saldırgan hareketlerde bulduklarını belirtmişlerdir (Keskin, 2016, s. 2). Almanya Federal Ceza Soruşturma Bürosunun açıklamış olduğu istatistiklere göre Alman toplumunun mültecilerin karıştıkları suç oranları hakkında daha az verilere ulaşıldığını belirtmiştir (Keskin ve Yanarışık, 2021, s. 60). Alman vatandaşlarının ve mültecilerin işledikleri suç oranları aynı düzeyde belirtilmesine rağmen 2016 yılında mültecilerin karışmış oldukları suç oranlarının yükselişe geçtiği, suça karışanların genellikle aynı kişiler olduğu da açıklanmıştır (Keskin ve Yanarışık, 2021, s. 60). Dönem dönem mültecilerin suç oranları yükselişe geçse de, Almanya'da suç oranlarının büyük bir bölümünü mülteciler göstermemiş olmakla beraber Almanya'da aşırı sağ ve mülteci karşıtı kişiler bu durumu yüksek oranlarda göstererek toplumun huzur ve barış yapısını zedelemeye yol açmışlardır (Keskin ve Yanarışık, 2021, s. 60).

1 Ekim 2015 tarihinde Alman federal meclisinde ASyl 1. iltica paketi kabul edilmiştir. Almanya ASyl iltica paketi ile balkanlardan sınırlarına ulaşmış kişilerin geri gönderilmesi, sınırlarında bulunan mültecilere iş ve eğitim konusunda atılacak adımlar belirlenmiştir. Sığınma başvurusunda bulunacaklar için ilk kayıt noktalarında sayının artması, sınır dışı edilecek sığınmacıların işlemlerinin hızlandırılması ve güvenli ülkeler listesinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Tüm bunların yanında 2015 yılında yerel yönetimlere sığınmacılar için ek kaynak olarak 1 milyar Euro verilmiş ve bu payın üç milyar Euro'ya yükseltilmesine karar verilmiştir. ASyl 2. Paketi ile de sığınmacıların uyum kurslarına ödemeleri gereken miktarın düşürülmesi, sınır dışı edilecekler için kurallar belirlenmesi ve iltica başvurularının özel kabul merkezlerinde süreçlerin hızlandırılması hakkında kararlar alınmıştır (Hekimler, 2018b, s. 26).

Sığınma başvurusu kabul edilen kişilere Almanya'nın 16 eyaletinden bilgi verilmektedir. Mültecilerin belirli bir yerde yaşama zorunluluğu yürürlüktedir ancak kişinin aile birleşimi, çalışma, sağlık, eğitim konularında bu durum iptal

edilebilmektedir (A. Aydın, 2017, s. 547). İltica başvurusunda bulunan kişilerin ilk olarak üç ay geçici koruma merkezlerinde kalmaları gerekmektedir. Geçici barınma merkezlerinde sığınmacı en fazla 24 ay kalma hakkına sahip olup geçici barınma merkezlerinde kalan kişilerin konaklama masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca barınma merkezlerindeki kişilere market alışverişleri için aylık kupon ve nakit yardımı yapılmaktadır (Vardarlı vd., s. 664). Mülteci statüsünü alan kişiler beş yıl sonra kendi yaşantısını devam ettirebilmesi ile devamlı oturma iznini alabilecektir. 2016 yılına kadar sınır dışı edilen sığınmacılar hapis hanelerde gözaltında tutulurken bu durumun insan haklarına aykırı bulunması ile kişilerin sınır dışı edilmesi sürecinde gözaltında tutulması için yeni tesisler açılmıştır (A. Aydın, 2017, s. 547). ASyl 2.iltica paketine göre sahte belge ile başvuruda bulunan kişiler, EURODAC sistemi için parmak izini vermeyenler, kamu güvenliğine ve uygulamalara karşı gelenlerin sınır dışı edilmelerine karar verilmiştir (Hekimler, 2018b, s. 26).

Sığınma prosedürlerini tamamlayan kişiler ücretsiz olarak dil ve uyum eğitimleri alabilmekte, tüm öğrenciler eğitim görmek zorundadır. Almanca dil seviyeleri C1 olan öğrenciler ücretsiz mesleki ve üniversite eğitimi görmeye hak kazanmakta, ayrıca iltica başvurusundan üç ay sonra mülteciler çalışma ve staj yapabilmek için göçmenlik bürosuna başvurarak gerekli kriterlerin tamamlanmasıyla, çalışma hayatına katılabilmektedir (Vardarlı vd., ss. 665-666). İş Piyasası ve Mesleki Araştırmalar Enstitüsü'nün açıklamış olduğu verilere göre 2013 ve 2018 yılları arasında Almanya'da bulunan sığınmacıların enstitünün yürütmüş olduğu bir proje ile geldikleri yıldan itibaren beş yıla kadar %49'unun meslek sahibi olduğu görülmektedir (Topçu, 2020). Almanya'da sığınmacılara verilen hizmetlerin yanında sağlık konusunda belirli katı şartlar bulunsa da acil durumda olan kişiler durumlarını kanıtlayabilmeleri sonucunda tedavi görebilirler, bunun haricinde sağlık hizmetlerinden faydalanmaları sınırlıdır (Vardarlı vd., ss. 665-666). Almanya devleti sınırlarındaki sığınmacılar için önemsedığı ve gerektiğinde katı uygulamalarda bulunduğu durum entegrasyon konusudur. Almanya entegrasyon konusunda sığınmacılara kurslar açmakta ve bu kurslara katılmak zorunludur, aksi takdirde Almanya hükümeti tarafından yapılan ekonomik yardım artık yapılmamaktadır. Sığınmacılar Almanya'ya ulaştıkları andan itibaren danışmanlık hizmeti almakta, öğrencilerin okullara kayıt yaptırılması, banka hesabı açılması, konut bulunması gibi hizmetler danışmanlar tarafından yapılmaktadır (Vardarlı vd., s. 666).

Almanya diğer AB ülkelerinden farklı olarak iltica konusunda politikalar izlemiş olsa da AB'nin bütünlüğünü bozmamak için Avrupa yanlısı politikalar izlemeye başlamıştır. Bunların yanında Almanya sığınmacılar için ciddi harcama yapan ülkelerden biridir, 2015 yılında sığınmacılar için 21.1 milyar Avro kullanılmıştır. Almanya sınırlarında sayısı oldukça fazla olan sığınmacıları en aza indirebilmek amacıyla 2017 yılında Almanya sınırlarından çıkan mültecilere 3 bin Avro verileceğini duyurmuştur (Aras ve Sağıroğlu, 2018, s. 111). Suriye krizinin çözümünde bir yandan AB ülkeleri ile iş birliğine gidilmesi için uğraşan Almanya bir yandan da sığınmacıların en çok Türkiye üzerinden AB ülkelerine geçmelerinden ötürü Türkiye ile işbirliğine giderek göç krizi meselesini kaynağında çözmek için politikalar sürdürmüştür (Aras ve Sağıroğlu, 2018a, s. 114). Almanya sınırlarında bulunan sığınmacılara ise kalıcı entegrasyon uygulamalarının sürdürülmesi ile, Avrupa değerlerini benimsemeleri istenmiştir. Bu şekilde Angela Merkel hükümeti AB değerlerine ve ilkelerini korumak amacıyla politikalar sürdürmüştür (Hekimler, 2018b, s. 27).

2.2.2 Fransa

Fransa AB ülkeleri içinde eskiden beri göç alan bir ülke iken yakın zamanda Fransa'ya olan göç daha da artmıştır. 2019 yılında Almanya'yı bile en fazla göç alan ülke olarak geride bırakmıştır ancak, 2015 yılındaki mülteci krizinde durum biraz daha farklı olmuştur (Henkes, 2020, s. 115). Fransa Başbakanı Manuel Valls açıklamalarında Fransa'nın 4.500 Suriyeliyi aldığını, ayrıca 30 bin kişiyi geçmeyeceğini belirtmiştir (Hopyar, 2016b, s. 64). Manuel Valls'ın "*Suriye'deki diktatörlükten kaçan herkesi Avrupa'da ağırlayamayız*" sözleriyle AB içinde sert göçmen politikalarının uygulanmasından dolayı eleştirilen Macaristan'ın yanında, Fransa'nın da Suriyeli mültecilere karşı sert söylemlerde bulunduğu görülmüştür (Hopyar, 2016b, s. 64). Bunların yanında 2015 yılında Fransa'nın İtalya'ya 2 bin civarında sığınmacıyı iade etmesi iki ülke arasında krizin yaşanmasına neden olmuştur (Bayraklı ve Keskin, 2015, s. 17). 2016 yılında Manuel Valls Münih güvenlik konferansında, AB içindeki eşit dağılımın devam etmesi durumunda Fransa'nın eşit dağılım politikasını desteklemeyeceğini belirtmiştir (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2016, s. 8). Fransa bu söylem ile Almanya'ya açık bir mesaj vererek daha fazla mülteciyi ülkelerinde barındıramayacağını belirtmiştir. Bu durumla da Almanya ve Fransa arasında göç konusundaki bağlılıklardan uzaklaşıldığı görülmüştür. Fransa'nın

daha fazla mülteci barındırmak istememesinin nedenleri arasında ekonomi bulunmaktadır. Fransa'nın ekonomisi uzun yıllardır olumsuz bir tablo ile karşılaşmıştır. Avrupa'nın "hasta adamı" olarak ifade edilmesi üzerine 2016 yılında devlet başkanı olan Francois Hollande tarafından ekonomik acil durum ilan edilmiştir (Hekimler, 2018a, 25). Fransa'nın daha çok mülteci kabul etmesi olumsuz yönde ilerleyen ekonomisini daha da kötüleştirecek ve ülkede işsizlik oranı artacaktır (Hekimler, 2018a, 25).

Fransa'ya yeni göçmenlerin gelmesine karşı çıkılması yanında Fransa sınırlarında bulunan mültecilerin de gerekli ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluk yaşadığı görülmüştür. 2014 yılında mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılandığı bekleme alanlarının yapılandırılmasına rağmen insan hakları savunucusu dernekler tarafından eleştiriye maruz kalmıştır.

2015 yılında 25 bin mülteci tarafından Paris ve Bordeaux şehirlerinde gayri resmi kamplar kurulmuştur. Temel ihtiyaçların ve insanların sağlık konusunda zorluklar çektiği bu kamplar, medyada uzun süre yer bulmuştur (Yücel, 2017, s. 20). Fransa'nın medyada uzun süre yer aldığı kamplarından biri de Calais kampı olmuştur. Calais şehrinde bulunan ve Fransızlar tarafından bataklık olarak adlandırılan bu kamp, İngiltere'ye geçmek isteyen Suriyeliler, Iraklılar, Afganistanlılar tarafından oluşturulmuştur. 6 bin kişilik olan Calais kampı sivil toplum kuruluşları sayesinde kamuoyuna duyurulmuş ve yine sivil toplum kuruluşları tarafından sığınmacılara yardımlar ulaştırılmıştır. Calais kampına Fransa yardım iletmeyerek kampı yok saymış, kampta insanlık dışı durumlar gözlenmiştir. Kampta temel ihtiyaçların karşılanmadığı, uyuşturucu, insan kaçakçılığı ve tecavüz gibi olaylar yaşanmasına rağmen Fransa tarafından hiçbir yaptırım uygulanmamıştır (Hopyar, 2016b, s. 65).

Fransa'da göç konusunda ki tartışmalar daha çok Fransa sınırlarında bulunan mültecilerin entegrasyonu konusunda olmuştur. Müslüman olan mültecilerin uyum konusu Fransa'nın önem verdiği başlıklardan biridir. Daha sonra 2015 yılında meydana gelen terör olayı ile birlikte güvenlik ve göç kavramları uzun süre gündemi meşgul etmiştir. Fransa'da her ne kadar entegrasyon konusu gündemde yer alsada, dışlayıcı ve ayrımcı bir politika izlenmiştir. Sürdürülen bu politikalar halka da yansımış ve halkın da mültecileri dışarıda tutmaya çalıştığı görülmüştür (Muzalevskya, 2016, s. 21). Fransa'nın mültecilere karşı sert tutumu Macron öncesi hükümette de görülmüştür. 2011 yılında Nicolas Sarkozy "*Fransa'ya gelerseniz,*

ulusal topluluk olan tek bir toplulukta erimeyi kabul edersiniz ve bunu kabul etmek istemiyorsanız, Fransa'da hoş karşılanmazsınız.” söyleminde bulunmuştur (Muzalevskya, 2016, s. 21). Fransa'nın göç konusundaki politikalarında Emmuanuel Macron döneminde farklı politikaların izlenilmesi beklense de göç konusunda Macron daha sert politikalar izlemiştir. Yeni politika ile kontrollü göç hedeflenmiştir. Ayrıca iltica başvuruları 120 günden 90 güne indirilerek başvuru sürelerinin en fazla altı ay içinde değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Yasadışı göç ile mücadele etmek için Fransa sınırlarında bulunan sığınmacıların bir yıl hapis cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Fransa'nın yenilenen göç politikası birçok STK ve insan hakları savunucusu tarafından eleştirilmiştir (AFP, 2018). Fransa'da bulunan mültecilerin istihdam konusunda sorunlarının fazla olması, işsizlik yardımıyla faydalanabilmek için 25 yaşından büyük olmak gerektiği için zorluk çektikleri belirtilmektedir (Hasançebi, 2021, s. 172). Tüm bu bilgiler ışığında Fransa'nın, AB içinde en çok mülteci barındıran ülke olması nedeniyle teşkilatlanma konusunda diğer AB ülkelerine model bir ülke olması gerekirken, mültecilere karşı tahammül seviyesinin düşük olduğu görülmektedir (Bulut vd., 2016, s. 3035).

2.2.3 Yunanistan

Suriye krizi ile gerçekleşen göç dalgalarından en çok etkilenen ülkelerden biri de Yunanistan olmuştur (Çelik ve Şemşit, 2019, s. 288). AB ülkelerine gelen mültecilerin büyük bir kısmının geçişi Yunanistan üzerinden gerçekleşmektedir. Yunanistan göçmenlerin akım rotasında geçiş bölgesi olmasıyla AB ülkelerinde en çok mülteci barındıran ülke sıralamasında 13. sırada yer almaktadır (Bulut vd., 2016, ss. 3031-3032). İtalya gibi göçmenlerin istedikleri AB ülkesine girebilmek için ilk olarak Yunanistan'a gelmelerine rağmen, Yunanistan'ın bir AB ülkesi olsa bile ekonomisinin diğer AB ülkelerine göre zayıf olması, Yunanistan'ı mülteci barındırması bakımından geri sıraya atmıştır (Bulut vd., 2016, ss. 3031-3032). Yunanistan göç konusunda sınırlarını korumak istemiş ve bu doğrultuda birtakım tedbirler almıştır. 2012 yılında göçmenlerin Yunanistan'ın sınırlarına ulaşmaması için Meriç nehri kıyılarına 11 km uzunluğunda tel örgü çekilmiştir. Örülen bu tel örgü sayesinde düzensiz göçün önlenmesi, göçmenlere ve insan kaçakçılara gözdağı verileceği düşünülse de göçmenler için alınan bu tedbir yeterli olmamıştır. 2013 yılında Yunanistan sınırlarında 8 bin mülteci, 2014 yılında 29 bin mülteci bulunmuş, bunların büyük bir bölümünü Suriyeli mülteciler oluşturmuştur (Aras ve Sağıroğlu, 2017, s. 21).

Yunanistan'ın iltica politikası 2013 yılına kadar işlevsiz durumda olması sebebiyle çok az sayıda iltica başvurusunda bulunulmuştur. Yunanistan 2014 yılında “*Göç ve Sosyal Bütünleşme*’ye” yönelik bir kanun yayınlanmıştır. Kanunla üçüncü ülkelerden gelen kişilerin ülke içerisinde serbest bir şekilde dolaşabilecekleri, ayrıca kişilerin Yunanistan vatandaşları ile aynı derecede sosyal güvenlik haklarından yararlanabilecekleri açıklanmıştır. Çocukların eğitim görmeleri zorunlu kılınmıştır. Bunların yanında kanunda yasadışı göç üzerinde stratejik çalışmalar üzerinde durularak düzenli göçün teşvik edilmesi için çalışmaların yapılmasına karar verilmiştir (Utan, 2016, ss. 235-236). 2015 yılında iltica konusunda sistemin gelişmesine rağmen Yunanistan’a yapılan iltica başvurusunda aile birleşmesi dışında kişinin başka hiçbir AB ülkesine gidememesi de Yunanistan’a iltica başvurusunda bulunulmasını engellemiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2017, s. 22). Avrupa konseyi verilerine göre Mart 2018’e kadar Yunanistan’da 45 bin göçmen ve mültecinin bulunduğu açıklanmıştır. Bu kişilerden %43’ü Suriyelilerden oluşmaktadır (Çakmak, 2018, s. 48).

Dönemin başbakanı Aleksis Çipras 2015 yılında BMMYK’da yaptığı konuşmasında AB’nin örmüş olduğu duvarları ve mültecilere yapılan kötü muameleyi eleştirmiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2017, s. 23). 2016 yılındaki konuşmasında ise “*bugün yüzleştiğimiz mülteci krizi küresel bir meydan okumadır. Ya birlikte ve uluslararası hukuka göre bu sorunu ele alacağız ya da başarısız olacağız*” söylemi ile Çipras’ın AB liderlerine göç konusunun tüm Avrupa’ya ilgilendirdiği mesajını vermiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2017, s. 23). 2016 yılında Yunanistan göç politikaları bakanlığı kurulmuş, bununla uygun göç politikası oluşturmak ve göç konusundaki sorunları çözebilmek amaçlanmıştır. Göç politikaları bakanlığı Yunanistan’ın göç ve iltica konusunda çalışan en yetkili kurumu olmasıyla önem taşımaktadır (Çakmak, 2018, s. 48). Yunanistan çıkarmış olduğu kanun ile 6 ve 15 yaş arası çocuklar için birincil dil İngilizce, ikinci dil ise yunanca olarak eğitimler verilmesinin yanında sanat ve spor gibi kurslar da açarak mülteci çocukların çeşitli dallarda eğitim görmelerini sağlamıştır (Günay, 2021, s. 68). Yunanistan’ın göç konusunda uyguladığı politikalar sonrasında, ülkede bulunan kamplar diğer ülkeler tarafından eleştirilmiştir. Özellikle Yunanistan’ın İdomani kampı çok konuşulan kamplar arasında yer almıştır. İdomani kampı Yunanistan ve Makedonya arasında bulunmaktadır. Kampın ilk kurulduğu sıralarda 2 bin kişi kendi imkânları ile bölgede yaşam mücadelesi vermişlerdir. Kamptaki insanlar başka kamplara dağıtılarak kapatılmıştır. Mülteciler İdomani

kampından başka kamplara taşınırken yunan bayrakları taşıyan kişiler tarafından protestolara maruz kalmışlardır. Mültecilerin bulunduğu otobüsün protestocular tarafından önü kesilmiş, ülkelerinde sığınmacı istenmediği belirtilerek kesik domuz kafası fırlatılmıştır (Hopyar, 2016b, s. 65). Meydana gelen bu olaylar sonucunda Yunanistan, AB'nin diğer ülkelerini eleştirerek AB ülkelerinin Yunanistan kadar çaba sarf etmediğini belirtmiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2017, s. 24).

Yunanistan 2019 yılı sonuna kadar yaklaşık 186 bin kişiye ev sahipliği yapmış ve mültecilere birçok haklar sunmuştur (Günay, 2021, s. 67-68). Mülteci statüsüne hak kazanmış kişilerin ailesine de aynı statü uygulanmasının yanında, üç yıldan oluşan ve tekrarlanma imkânı olan oturma izni verilmiştir. Mültecilere mesleki eğitim kursları vererek çalışma hayatına katılmaları konusunda destek vermiştir. Yunanistan'ın mültecilere sağladığı en önemli hizmetlerin başında sağlık hizmeti gelmektedir. Ülke vatandaşlarına uygulanan tüm sağlık hizmetleri aynı şekilde mültecilere de uygulanmış, tıbbi yardıma muhtaç kişilere daha iyi ve farklı sağlık hizmetleri verilmiştir. Bunların yanında kimsesiz çocuklara daha fazla önem vermiş ve bu çocuklara korunma sağlanmıştır (Günay, 2021, ss. 67-68). Yunanistan'ın mültecilere tüm bu hizmetleri sağlarken medyada görünlülenen ve uluslararası toplum tarafından eleştirilen politikası, sınırlarını korumak istemesi ve düzensiz göçü durdurmak amacıyla kullanmış olduğu orantısız güç, en çok konuşulan konulardandır. Yunanistan'ın sınır koruma görevlileri insanları geri itmek amacıyla copla dövme ve sınırlarda birkaç gün bekletme uygulamaları Uluslararası Af Örgütü raporlarında yer almıştır (UAÖ, 2020, s. 8) UNHCR ise açıklamalarında Yunanistan'ın iltica başvuruları işlemleri gerçekleşmeden sığınmacıların Türkiye'ye geri gönderildiklerini ve bu olayların gün geçtikçe arttığını belirtmiştir (Vasilaki, 2020). Uluslararası kurumlar ve toplum tarafından eleştirilen Yunanistan ise açıklamalarında AB'nin ortak bir tutum sergilemediğini, AB'nin Yunanistan'a destek vermediğini, göç konusunda Yunanistan'ı destekleyen tek ülkenin Almanya olduğunu açıklamıştır (Aras ve Sağıroğlu, 2017, s. 25).

2.2.4 İtalya

Göç ve iltica konusundan en çok etkilenen AB sınırlarından biri olan İtalya'nın, sınır ülke olması nedeniyle düzensiz göçle mücadele vermesine yol açmıştır. Almanya ve Fransa'dan sonra sınırlarında en çok mülteci barındıran ülkelerin başında

gelmektedir (Uzun, 2021, s. 264). Arap baharının başlaması ile ilk üç ayda 20 bin den fazla göçmenin İtalya sınırlarına ayak basmasıyla İtalya, AB ülkelerinden acil yardımda bulunsa da hiçbir şekilde AB'den destek alamamıştır. Bu nedenle İtalya, Ülkelerine yasadışı göçle gelen kişilere Schengen vizesi verilmek suretiyle diğer AB ülkelerine geçmelerinin sağlanacağını söyleyerek tehditkar bir açıklamada bulunmuştur (Akdemir, 2018, ss. 198-200).

İtalya'ya yoğun göç akınlarının başlaması sığınmacıların parmak izleri ve bilgilerini almadan kuzeye doğru gitmelerine yol açmıştır. Bu durum karşısında diğer AB ülkeleri telaşlanmaya başlamıştır (M. Akdoğan ve Aytaç, 2017, s. 155). 2015 yılında İtalya'nın Lampedusa limanında 800 sığınmacının hayatını kaybetmesiyle İtalyan başbakanı Matteo Renzi açıklamasında: *“Akdeniz’de meydana gelenler çok ağır bir insanlık krizidir. Bu kriz, sadece İtalya ve Malta’nın sorunu olmamalı 20 yıl önce Srebrenitsa’da gözlerimizi kapadık, ancak artık bugün gözlerimizi kapayamayız”* söyleminde bulunsa da İtalya AB ülkelerinden gerekli desteği alamamıştır (Saatçioğlu, 2017, s. 219). 2015 yılında Akdeniz açıklarında görülmeye başlanan mürettebatsız gemiler Suriyeli mültecilerin İtalya sınırlarına girebilmeleri için insan kaçakçıları tarafından gönderilen hayalet gemi olarak adlandırılmıştır. Bu durum AB ülkelerinde bir panik ortamı yaratsa da nihai bir sonuca ulaşamamıştır. 2014 yılında yaklaşık 230 bin sığınmacı AB ülkelerine ulaşmıştır. Bu kişilerden 160 bini İtalya sınırlarına geçiş yapabilmiş ancak, aynı yıl 3 bin 500 sığınmacı ise göç yolunda hayatını kaybetmiştir başlamıştır (M. Akdoğan ve Aytaç, 2017, ss. 155-156). Göçmenlerin AB ülkelerine ulaşmak için en fazla Doğu Akdeniz rotalarını kullanmaları nedeniyle mülteci krizi ile zor bir mücadele vermek zorunda kalan İtalya (Kanat ve Aytaç, 2018, s. 69), 2016 yılında 171 bin kişinin sınırlarına ulaşarak yeni bir rekor sayıya ulaştığını ve 176 bin kişinin ise ilk alım merkezlerinde bulunmasından ötürü İtalya zor durumda olduklarını açıklamıştır (M. Akdoğan, 2018, a. 69).

İtalya ve Yunanistan gibi ülkeler AB'den ekonomik bakımından tam bir destek alamamışlar ve bunu sürekli olarak dile getirmişlerdir. AB İtalya'ya 2013 ve 2017 yılları arasında ekonomik yardımda bulunsa da, İtalya göç konusunda harcanan paranın AB'nin vermiş olduğu desteğin dört katı olduğunu belirtmiş ve yeniden yerleşme konusunda eleştirilerini dile getirmiştir (Dost, 2021, s. 9). 2017 yılında İtalya'dan diğer ülkelere yerleştirilen sığınmacı sayısı 5 bin 920 kişidir (M. Akdoğan ve Aytaç, 2017, s. 156).

İtalya'nın diğer AB ülkelerinden ayrılan özelliği sığınmacılara sağlanan barınma imkanı ve entegrasyon sürecidir (Uzun, 2021, ss. 264-265). İtalya'da bulunan sığınmacılar statülerine karar verilene dek barınma imkânına sahip olmalarının yanında yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır (Hodali ve Prangen, 2018). İtalya'nın sürdürmekte olduğu topluma entegrasyon modeli çeşitli STK ve yerel yönetimlerin işbirliği ile sağlanmaktadır. Sığınmacılar mülteci statülerini aldıktan sonra topluma uyumları için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (Uzun, 2021, ss. 264-265). Bu proje ile sığınmacılar geçici olarak kaldıkları yerlerde kullanılabilecek eski okul ve hastane binalarında eğitim almaktadırlar. Sığınmacıların başvuruları alınırken hem bilgileri hem de parmak izleri alınarak tercih ettikleri ülkeler de sorulmaktadır. Sığınmacıların dil becerileri de dâhil olmak üzere niteliklerine de bakılarak işgücüne katkı sağlanması amaçlanmıştır. İtalya'nın uyguladığı krizi fırsata çevirme projesi ile AB ülkeleri arasında işbirliğinin artması, yasadışı göçün önüne bir engel konulması ve mülteci krizinden en az maliyetlerle bu sürecin atlatılması amaçlanmıştır (Dost, 2021, ss. 14-15).

İtalya sığınmacılara vermiş olduğu hakları kısıtlarken mültecilerin siyasi haklar dışında İtalyan vatandaşları ile aynı haklara sahip olmalarını sağlamıştır. Mültecilere ikamet belgesi yanında sağlık kartesi verilerek sağlık hizmetlerinden bu belge ile faydalanmalarını sağlamıştır (Uzun, 2021, s. 277). İtalya'da mülteci başvurusundan iki ay sonra kişiler çalışma izni alabilmekte iken çalışmayan mültecilere 75 Euro işsizlik maaşı verilmekte ancak, işsizlik maaşından yalnızca yurtda kalan kişiler faydalanabilmektedir (Hodali ve Prangen, 2018). İtalya mültecilerin dil öğrenebilmelerini çok önemseydiğinden dil kursları açılmakta ve bunun için fonlar sağlanmaktadır. Eğitim konusunda ise her çocuğun eğitim görebilmesi için kolaylık sağlanmakta ve 16 yaşına kadar her çocuğun eğitim alması zorunlu tutulmaktadır. Ekonomik bakımından hayatını idame ettirebilen mültecilere ülke içinde seyahat serbestisi sağlanırken, ekonomik bakımından durumu iyi olmayanların ise İçişleri Bakanlığı tarafından yönlendirilen birinci basamak kabul merkezlerinde barınmaları sağlanmaktadır (Uzun, 2021, ss. 277-278). 19 Nisan 2021 tarihinde BMMYK'den Filippo Grandi İtalya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Grandi İtalya'nın mülteci koruma ilkelerinin yanı sıra AB içerisinde göç konusunda sorumluluklarını yerine getirdiğini belirterek birçok mülteciye ev sahipliği yapmasından dolayı teşekkür etmiştir (Carlotta, 2021).

2.2.5 Macaristan

AB üyesi bir ülke olan Macaristan, Suriye krizi ile AB'ye yönelen göç akınlarında göçmenler tarafından çok tercih edilen bir ülke olmasa da buna rağmen sürecin başlangıcından günümüze kadar sığınmacıların AB ülkelerine giriş yapmalarına karşı çıkan ülkelere biri olmuştur (Keskin ve Yanarışık, 2021, s. 58). Macaristan'ın bir iç meselesi haline gelen nüfus kaybı ileriki yıllarda büyük sorunlar getireceği öngörülse de bu duruma karşın sınırlarında mültecileri istememekte kararlıdır. Ülke nüfusunun yabancılardan oluşmasını istemeyen Macaristan Başbakanı Victor Orban, mülteci durumunu nüfus bakımından fırsata çevirmek yerine yapılacak olan başkanlık seçimlerinde mülteci karşıtlığı propagandasını kullanmıştır (Yeşiltaş ve Erdem, 2021, s. 2970). Orban mültecilerin büyük bir kısmının diploma sahibi olmadığını, dillerinin Arapça olduğunu belirterek kamuoyuna mülteci istemediğini her seferinde dile getirmiştir.

15 Eylül 2015 tarihinde Macaristan parlamentosunda yeni bir yasa düzenlenmiştir. Yasaya göre mülteciler ülkelerinin güvenliği açısından bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Yasa dışı göç ile sınırlarından geçmek isteyen göçmenlere karşı kolluk kuvvetleri tarafından plastik mermi, biber gazı ile müdahale edilmesinin önü açılmış ve izinsiz Macaristan sınırlarında bulunan göçmenlerin üç yıl hapis cezasına çarptırılacağı da belirtilmiştir (Hekimler, 2018a, s. 31). Macaristan polislerinin mültecilere yiyecek dolu poşetleri fırlatması uluslararası toplumda tepkilere neden olmuştur. Tepkiler karşısında Başbakan Orban kolluk kuvvetlerine sahip çıkarak 15 Eylül 2015 tarihinde yenilenen yasayı tekrar ederek polislerin kullanmış olduğu plastik mermilerin gerçek mermiye dönüşeceğini de açıklamıştır (Tahincioğlu, 2020, s. 286). Macaristan'ın göçmenlere karşı uygulamış olduğu bu sert politikalar İnsan Hakları örgütü tarafından da eleştirilmiştir. Günther Buchard; "*Macaristan başbakanı bu tutumu ile her tür insan hakkını ayaklar altında alıyor*" söyleminde bulunmuştur (Hekimler, 2018a, s. 31).

AB'nin 160 bin kişinin AB ülkeleri içinde yeniden yerleştirme kararı gereği, 2 bin 300 kişiyi sınırlarına alması kararına da karşı çıkan Macaristan hiçbir mülteciyi ülkesine almamıştır. AB'nin yeniden yerleştirme kararı için ülke içerisinde referanduma giden Başbakan Orban, referandum öncesinde Macaristan toplumundan istediği sonucu alabilmek için medyada mülteci karşıtlığı söylemler yaymış, ülkenin birçok yerinde mülteci karşıtı afişler astırmış ve halkın ev adreslerine konu ile ilgili

kitapçıklar göndermiştir (Keskin ve Yanarışık, 2021 s. 63). Macaristan Başbakanının tüm bu çabalarına rağmen referanduma yeterli sayıda katılım sağlanamadığından referandum geçersiz sayılsa da mültecilere hayır oyu oranının %98 olması büyük dikkat çekmiştir (Palacioğlu, 2018, s. 30). Victor ile mülteciler konusunun görüşülmesi için Viyana’da düzenlenen zirve sonucunda “*bizi kandırdılar, mani olmazsak yine kandırırlar*” söyleminde bulunmuştur (DW Made For Minds, 2016).

Macaristan’ın uygulamış olduğu mültecilere karşı nefret politikaları, halkı söylemlerle kışkırtması Macaristan’ın uluslararası alanda eleştirilere maruz kalmasına yol açmıştır (Keskin ve Yanarışık, 2021 s. 64). Visegrad grubu olarak bilinen Macaristan, Slovakya, Polonya ve Çekya ülkeleri, Macaristan başkanı Orban’ın mültecilere karşı tutumu ve AB kararlarına karşı gelmesi diğer Visegrad grubu ülkelerini de etkilemiş ve AB içinde kırılmalara yol açmıştır. AB’nin kararlarına olumsuz yönde yaklaşan Visegrad grubu AB içinde Müslüman sayısının artmasının istenmediğini belirtmiştir (Soytürk, 2018, s. 633).

Başbakan Orban’ın mültecilere karşı güvenlik esaslı uygulamalarından biri de sınır avcılarıdır. Sınır avcıları mültecilerin sınır dışında kalmalarını sağlamak için çok sert ve ağır müdahalelerde bulunmuşlardır (Keskin ve Yanarışık, 2021 s. 64). Hırvatistan ve Sırbistan sınırlarına jiletli tel örgüler çeken Macaristan, Röske bölgesinde Arapça, Sırpça ve Macarca yazılmış üzerinde dikkat elektrikli tel yazılı uyarı levhaları bulunmuştur. Orban mültecileri zehir olarak tabir ederek Sırbistan sınırına konteynerler yerleştirmiştir. Mültecilerin statüleri kesinleşene dek 14 yaş üzerindeki kişilerin bu konteynerlerde kalmaları zorunlu tutulmuştur (Hopyar, 2016a, 102-103). Avrupa’da Müslümanları görmek istemeyen Orban’ın 2018 seçimlerini de göç karşıtlığı ile kazanarak, mülteciler konusundaki politikalarını daha da sertleştirdiği görülmüştür (Tahincioğlu, 2020, s. 286). Orban’a göre Avrupa ülkelerine gelen Suriyeliler istilacıdır. 20 Haziran 2018 tarihinde “Soros’u Durdur” adı ile göç konusunda yeni yasa düzenlemeleri yapılmıştır. Yasaya göre güvenli ülkelere gelerek başvuru yapan kişilere sığınma hakkının verilmeyeceği belirtilerek, düzensiz göçün önlenmesi için kolluk kuvvetlerinin yetkileri arttırılmıştır (Akın, 2019, s. 34). Bunların yanında Orban mültecilere yardım da bulunan kuruluşlara baskı uygulayarak kuruluşların çalışmalarını sürdürebilmeleri için İçişleri Bakanlığı’ndan özel izin alınması koşulu getirilmiş ve ülke dışından gelen fonlara %25 oranında vergi getirilmiştir (Tahincioğlu, 2020, s. 286). Macaristan uygulamış olduğu bu sert mülteci

politikalarına İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Af Örgütü gibi önemli kuruluşlardan tepki gelmesine rağmen, mültecileri dışlayıcı politikasını günümüze kadar sürdürmeye devam etmiştir (Hopyar. 2016a, 104).

2.3 Avrupa Birliği'nin Sınırlarını Korumak Amacıyla Kullandığı Araçlar

AB sınırları içinde bulunan mültecilere uyguladığı göçmen politikaları yanında, sınırları dışında da birçok politika geliştirmekte ve uygulamaktadır. Avrupa ülkeleri düzensiz göçü önlemek, sınırlarını korumak için birçok araçlara başvurmuştur. Bu araçlardan en önemlileri Europol, Frontex ve Geri göndermedir. AB'nin sınır güvenliklerini sağlamak amacıyla bu araçlara başvurması uzmanlara göre Avrupa'nın göç konusunu dışsallaştırdığı olarak tanımlansa da bu politikalarını sürdürmeye devam etmiştir (Arkan, 2017, s. 987). Avrupa ülkelerine 2015 yılı itibariyle düzensiz göçmen akınında büyük bir artışın görülmesi ile uygulanan göçmen politikalarının buna paralel olarak arttığı görülmüştür. 2015 yılının ilk dokuz ayında AB sınırlarında bulunan düzensiz göçmenlerin sayısı 500 bin kişi olarak verilerde yer almıştır (Aras, 2016, s. 77).

AB'nin düzensiz göç ile mücadele için sürdürmüş olduğu politikalarının yetkili uygulayıcılarından biri, öncelikle kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele etmek amacıyla 1995 yılında kurulmuş olan Europol adlı birimdir. Avrupa Adalet ve İçişleri Bakanları AB'nin sınırlarının korunmasını sağlaması için Europol'un yetkilendirilmesi kararını almıştır (Yiğittepe, 2017, s. 16). Görevleri arasında AB ülkelerinde kolluk kuvvetlerine destek sağlamak olan Europol'un merkezi Lahey'dedir. Europol AB için Uluslararası alanda suçlarla mücadelede kilit rol oynamaktadır (Yiğittepe, 2017, s. 16). Bunların yanında Europol 2016 yılında üye ülkelerin soruşturmalarını desteklemek ve göç konusunda görevli diğer kolluk kuvvetleri ile işbirliği yapmak amacıyla "*Avrupa Göç Kaçakçılık Merkezi*" ile faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Europol göçmen kaçakçılığıyla mücadele faaliyetlerinde bulunurken bu faaliyetlerini ilgili birimlerle anlık paylaşarak göçmen kaçakçılığı ile mücadeleye katkıda bulunmaktadır (M. Akdoğan, 2018, s. 62).

AB sınırlarının güvence altına alınması ve entegre edilmesinde görevli "*Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi*" Frontex 26 Ekim 2004 tarihinde kurulmuştur. 3 Ekim 2005 tarihinde faaliyetlerine başlayan Frontex'in merkezi Polonya'nın başkenti Varşova'dadır (Ultan, 2016, ss. 145-146). Frontex'in ilk kurulduğu yıllarda

sınır yönetimleri ve sınırlardaki yetkileri yetersiz kalmıştır. Ajansa sorumluluklar ve yükümlülükler 2016 yılında 6 madde halinde düzenlenmiş ve yeni yetkiler verilmiştir. Bunlar arasında gerçekleştirilecek olan operasyonların yürütülmesi, koordine edilmesi, arama kurtarma çalışmalarında bulunulması, organize suç ve terör gruplarına müdahale edilmesi, çalışmalarda kullanılacak olan ekipman havuzu oluşturulması, sınır denetiminin sağlanması ajansın önemli görevlerinden oluşmaktadır (Bilgin, 2017, ss. 60-61). Frontex'in kurulduğu dönemden günümüze kadar insan hakları ve bütçesi bakımından genişlemeler görülmüştür. Ajansa ayrılan 2015 yılı bütçesi bir yıl önceki bütçesine göre %17,5 arttırılarak 114 milyon Euro'ya yükselmiş olsa da ajansa ayrılan bütçenin her yıl büyümesine rağmen deniz yolunda hayatını kaybeden göçmenlerin sayısındaki artış da durdurulamamıştır. Bunların yanında AB üye ülkeleri düzensiz göçmenlerin ülke sınırlarına ulaşmaması ile Frontex'e ayrılan bütçenin yanı sıra ayrıca destek sağlamaktadır. Yüksek teknoloji kullanımıyla arama kurtarma çalışmaları, düzensiz göçün önlenmesi yanında geri gönderme sürecinde sığınmacıların alı konulması ve başka bir ülkeye götürülmesi ajans personeli ile sağlanmaktadır. Ayrıca olaya hemen müdahale edilmesi amacıyla Avrupa Sınır Muhafaza Timleri bulunmaktadır (Aras, 2016, s. 77). AB üye ülkelerinin düzensiz göç ve tehlikeli durumların fark edilmesi için sıkı bir işbirliği içinde olmaları gerekmektedir. Hangi ülkenin sınırlarında tehlike olduğu ve ajans tarafından tedbir alınması gerektiği Frontex'in yıllık raporuna göre belirlenerek müdahale edilmekte, diğer üye ülkeler ise destek sağlamaktadır (Bilgin, 2017, s. 62).

AB sınırları içinde istemediği düzensiz göçü engellemek ve göçü dışsallaştırmak amacıyla sürdürmüş olduğu politikalardan biri de geri kabul anlaşmasıdır. AB'nin uygulamış olduğu bu politika Suriye krizi ile de sürdürülmeye devam etmiştir. Geri kabul anlaşmasına göre göçmenin bir ülkeye yasa dışı giriş yapması ile tespit edilmesi durumunda göçmen anavatanına gönderilmektedir (Ozansoy, 2017, s. 265). AB günümüze kadar 17 ülke ile geri kabul anlaşması imzalamıştır (Ozansoy, 2017, s. 268). AB'nin geri kabul anlaşması uygulamalarından biri de göçmenin transit ülkeye de iade etmesidir. Transit ülkeye göçmeni geri göndermesinin şartı, göçmenin hangi ülke üzerinden yasa dışı yollarla AB sınırlarına ulaştığı kesinlik kazandığı takdirde geri gönderme işlemleri başlatılmaktadır (M. Akdoğan, 2018, s. 61). Avrupa komisyonu 2015 yılında "*Avrupa Göç Gündemi*" adında hazırlamış olduğu bildiriye, AB'nin göç konusundaki yetersizliğini konu

etmiştir. Geri gönderme başlığı altında göçmenin AB tarafından üçüncü Bir ülkeye iade edilmesi ile üçüncü ülkenin AB kararlarını yerine getirdiği takdirde Avrupa ülkelerinin ülkeye yardımda bulunacağı taahhüdü verilmiştir (Ozansoy, 2017, s. 268).

AB'nin uygulamış olduğu politikaların tümüne bakıldığında göç konusunda katı ve sert politikalar uygulamış olduğu görülmektedir. AB'nin göç konusunda ortak bir politika sürdürememesi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Suriye krizine 2015 yılına kadar kulak tıkayan AB ülkelerinin, 2015 yılında yoğun göç akınlarının başlaması ile çözüm yolları aramaya başladıkları görülmüştür. Avrupa ülkeleri liderleri zirveler gerçekleştirerek çözüm yolu arayışında bulunsalar da ortak bir politika sürdürememişlerdir (Bayraklı, 2016). Geciken politikalar Avrupa vatandaşlarında yabancı düşmanlığını yükseltmesinin yanında her AB ülkesi kendi politikaları ile göç konusunda politikalar sürdürmüş, AB çatısı altında göç konusunda ilerleme kaydedememişlerdir (Ulusoy, 2015, s. 48). AB'nin göç olgusuna güvenlik eksenli yaklaşması ve sınırlarını korumak için sert politikalar uygulaması, Uluslararası kamuoyunda birçok eleştiriye maruz kalmasına neden olsa da AB'nin hala günümüzde aynı politikaları uygulaması, bu konuda nihai bir çözüme ulaşmasına engel olmaktadır (Koçak ve Gündüz, 2016, s. 87).

BÖLÜM 3: SURİYE KRİZİNİN AVRUPA BRİLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

3.1 Türkiye-AB İlişkileri

Türkiye AB ilişkileri, Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 yılında o zaman ki adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olan birliğe üyelik başvurusunda bulunmasıyla başlamıştır (Oran, 2018, s. 428). Üyelik süreci Türkiye ve AB'nin 12 Eylül 1963 tarihinde imzaladığı Ankara anlaşması ile hukuki bir zemine kavuşmuştur (E. Akçay, 2017, s. 44). Ankara anlaşması ile Türkiye ve AB'nin bütünleşmesine hazırlık, geçiş ve son dönem olarak adlandırılan dönemsellikler ile sürdürülmesi öngörülmüştür (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Hazırlık dönemi 13 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile Ankara Antlaşmasında belirtilen hazırlık dönemi sona ermiş ve hüküm süreçleri düzenlenerek geçiş dönemi başlamıştır (Özer, 2009, s. 92). Türkiye, Başbakan Turgut Özal döneminde Ankara anlaşmasında planlanan son döneme henüz geçmediği halde, 14 Nisan 1987 tarihinde AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Akgönenç, 2009, s. 44). AB, Türkiye'nin başvurusuna olumsuz yanıt verse de ümit kesici bir lisan kullanılmadan, Türkiye'nin bazı hususlarında yeteri kadar ilerleme sağlayamadığı belirtilmiştir (Akgönenç, 2009, s. 44).

1990'lara gelindiğinde Türkiye ve AB ilişkilerinde canlanma ve somut adımların atıldığı görülmüştür. 1 Kasım 1993 tarihinde imzalanan Maastricht antlaşması diğer bir deyimle Avrupa Birliği antlaşması ile Avrupa Birliği olarak anılmaya başlanmıştır. Bu ilişki başlangıcından günümüze kadar inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Türkiye ve AB'nin 5 Mart 1995 yılında imzaladığı, 1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği anlaşmasıyla Türkiye son döneme girmiştir (Ay, 2013, s. 75). Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin dönüm noktası 10-11 Aralık 1999'da AB devlet ve hükümet başkanlarının katılımı ile gerçekleştirilen Helsinki zirvesidir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Zirve sonunda Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanarak diğer aday ülkeler ile aynı konumda olacağı kesinleştirilmiştir. Bu önemli gelişme sonucunda Türkiye'de siyasi, insan hakları, özgürlükler ve azınlık hakları gibi konularda önemli reformların gerçekleştiği görülmüştür. Tüm bu gelişmelerle birlikte 17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesinde Türkiye'nin siyasi kriterleri yerine getirdiği

belirtilmiş ve 3 Ekim 2005'te tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı alınmıştır (M. Özcan, 2009, s. 37).

Her ne kadar müzakereler başlasa da AB üye ülkelerinin vetoları Türkiye AB ilişkilerinin ilerlemesine engel olmuştur (Oran, 2018, s. 428). Türkiye-AB ilişkileri tekrardan durma noktasına gelse de 2011 yılında Suriye göçünün önce Türkiye, daha sonra AB'yi etkilemesi ikili ilişkilerin yeniden canlanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Oran, 2018, s. 428). Avrupa Komisyonu 2012 yılında pozitif gündem yayınlamış ve buna göre Türkiye'nin müzakere sürecinin devam etmesi üzerinde durulmuştur. Suriye'de iç savaşın başlaması ile kitleler halinde göç hareketlerinin görülmesi, Türkiye'den AB ülkelerine geçmek isteyen Suriyelilerin yaratmış olduğu düzensiz göçün büyük sorunlar teşkil etmesi, AB Türkiye ilişkilerinde yeni bir boyut kazanmıştır (E. Akçay, s. 45).

AB ile İkili ilişkilerin tarihçesine bakıldığında uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. Suriye meselesinin küresel çapta bir sorun haline gelmesi yanında AB ülkelerinin 2015 yılı yazında büyük göç dalgalarının ağırlığını hissetmeleri, Türkiye ve AB ilişkilerinde büyük etki yaratmıştır. Suriye krizinin başlamasının hemen öncesine kadar Türkiye AB müzakerelerinde önemli bir ilerleme sağlanamamış, AB müktesebatı fasılları açılmamıştır (Turhan, 2017, s. 651). 2005 yılından 2015 yılına kadar AB, Türkiye'yi zirvelere davet etmemiştir (Şen ve Özkurul, 2016, s. 106). Tüm bu sürecin 2015 yılında son bulmasıyla, Suriye krizi ile Türkiye AB ilişkilerinde farklı bir süreç başlamıştır. Her ne kadar sürecin başlarında AB, Türkiye'yi sınırlarını koruyamadığı, bu durumun güvenlik tehdidine yol açacağı konusunda eleştirse de, transit ülke konumunda olan Türkiye ile ortak hareket edilmesinin bir zorunluluk olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalmıştır (Mesut Özcan, 2017, ss. 8-10). AB'nin mülteci krizini bir tehdit olarak algılaması sonucu Avrupa Konseyi 15 Ekim 2015 tarihinde krizi daha iyi yönetebilmek amacıyla 'Ulusal Eylem Planı' hazırlamıştır. Bu planda yer alan üçüncü Ülkelerle yapılması gereken işbirliği kararı doğrultusunda birlikte hareket edilmesi gereken en önemli ülkenin Türkiye olduğu ortaya çıkmıştır (Oran, 2018, s. 431).

3.2 Türkiye’den Avrupa Birliğine Göç Hareketleri

3.2.1 Geri kabul anlaşması ve vize serbestisi diyalogu

Suriye iç savaşının büyümesi ile artan göç hareketlerinin AB ülkeleri için büyük bir sorun haline gelmesi sonucunda, Türkiye ve AB ilişkilerinde göç konusunda ortak atılan adımlardan en önemlisi Geri Kabul Anlaşması’nın (GKA) imzalanması ve hayata geçirilmesi olmuştur (Tekin, 2017, s. 666). Geri Kabul Anlaşması (GKA) *“bir ülkeye düzensiz yollar ile giriş yapması pasaport, vize ve oturma izni bulunmayan kişilerin transit ülkeye ya da 3. Bir güvenli ülkeye gönderilmesidir”* (Kıyıcı ve Kaygısız, 2018, s. 475). AB düzensiz göç ile mücadele etmek amacıyla üçüncü ülkelerle GKA imzalamıştır. AB ile GKA imzalayan ülkelerden biri de transit ülke konumunda olan Türkiye’dir. AB ve Türkiye’nin GKA süreci 2013 yılında başlamıştır (Nas, 2015, s. 179). Türkiye’nin GKA’nın ilk süreçlerinde anlaşmayı imzalamakta isteksiz olduğu görülmüştür. Bunun nedeni, Türkiye’ye iade edilecek olan kişilerin maddi ve manevi olarak yük ve külfetlerinin fazla olması, AB ülkelerine yasa dışı yollarla giriş yapan kişilerin Türkiye üzerinden geçtiklerinin nasıl kanıtlanacağı konusunda Türk yetkililerin taşıdığı endişelerdir (Nas, 2015, s. 179-180). Türkiye ve AB arasında uzun yıllar süren müzakereler sonucunda AB Komisyonu 27 Ocak 2011 tarihinde Türkiye ile GKA’nın imzalaması için uzlaşıldığını bildirmiştir. 24 Şubat 2012 tarihinde ise AB Adalet Divanı ve İçişleri Konseyi müzakereleri onayladıktan sonra, her iki tarafın temsilcileri 21 Haziran 2012 tarihinde Brüksel’de uzlaşma metnini paraflamışlardır (İ. Köse, 2016, ss. 11-12).

Türkiye GKA kapsamında AB’den bir takım taleplerde bulunmuştur. Bu taleplerde Türk vatandaşlarına vize serbestliğinin uygulanması, göçmenlerin maddi yükünün hafifletilmesi amacıyla Türkiye’ye AB’nin maddi destekte bulunması ve AB üyelik sürecinin hızlandırılması yer almıştır (Güder, 2016, s. 134). Avrupa Konseyi 21 Haziran 2012 tarihinde AB ve Türkiye’nin vize serbestisi diyalogunun başlamasına karar verse de, Türkiye’nin GKA’nı vize serbestisi diyalogundan önce imzalamasını istemiştir. Bu durumla Türkiye’nin anlaşmayı bir yıl boyunca imzalamaması ile Avrupa Konseyi vize serbestliğinin müzakerelere açılması kararını almıştır (Ekinci, 2016, s. 17-18). AB’nin Türkiye ile GKA’nı imzalamasında ısrarcı olmasında, Türkiye ve Yunanistan sınırının düzensiz göç ile AB ülkeleri için büyük sorun yaratması yer almaktadır. Bunun en önemli kanıtı Türkiye ve AB arasında GKA kapsamında

müzakerelerinin tamamlanmış olduğu 2013 yılında Avrupa Konseyi, Türkiye-Yunanistan Schengen sınırının en güvensiz bölge olduğunu ve bu durumun AB için büyük bir sorun teşkil ettiğini açıklamıştır (İ. Köse, 2016, s. 12). Türkiye'nin GKA'nı imzalamasıyla AB, ana göç yollarından önemli bir konumda olan Türkiye sayesinde düzensiz göç karşısında tedbir almış olmuştur. GKA, AB İçişleri Komiseri Celila Malmström ve Türkiye'nin dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da imzalanarak 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Ekinci, 2016, s. 18).

Malmström, anlaşmanın imzalanması sonrasında yaptığı konuşmasında; “*vize serbestisi mutabakat metniyle başlayan diyalogun temel hedefinde Schengen vizesinin Türk Vatandaşlarına uygulamasının kaldırılmasına yönelik olduğunu, süreç içerisinde yol haritasında gerekli şartların yerine getirilip getirilmediğinin değerlendirileceğini*” belirtmiştir (Anadolu Ajansı, 2013). Ancak anlaşma kapsamında Türk Vatandaşlarına vize serbestisi konusu, yine Malmström tarafından bu konuda müzakerelerin ne kadar süreceğinin tam olarak bilinmediği de açıklanmıştır (Anadolu Ajansı, 2013). Yapılan açıklamalar vize serbestisinin nasıl bir zorlu süreç olduğu mesajını vermektedir. Ayrıca AB'nin iki büyük ülkesi olan Almanya ve Fransa'da GKA karşılığında Türk Vatandaşlarına vize uygulamasının sona ermesi durumuna karşı çıkararak, bu karara muhalif bir tutum sergilemişlerdir (İ. Köse, 2016, s. 13). Geri Kabul Anlaşması ve Vize serbestisi sürecinin başlaması ile sürecin nasıl işleyeceği şu şekildedir;

Anlaşmaya göre vize serbestisinin Ekim 2016'ya kadar sağlanması, GKA'nın uygulanmaya başlanması Haziran 2017 olarak belirlenmiştir (Güder, 2016, s. 133). GKA uygulamasının başlayacağı tarihe kadar Türkiye sadece kendi vatandaşlarını geri almakla yükümlüdür (Anadolu Ajansı, 2013). AB'ye yasadışı yollarla geçen kişinin Türkiye tarafından geri alınabilmesi için Türkiye üzerinden geçtiğine dair somut deliller olan, doktor reçetesi, tren bileti gibi dokümanlarla kanıtlanması şartı ile geri alım gerçekleşecektir (Nas, 2015, s. 181). Sürecin Türk vatandaşlarına vize serbestliği ile sonuçlanmamasında Türkiye tek taraflı anlaşmayı fesih edebilecektir (Dışişleri Bakanlığı, 2019). Vize serbestisi yol haritasında; göç yönetimi, düzensiz göçmenlerin geri kabulü, kamu düzeni ve güvenliği, belge güvenliği ve temel haklar başlıklarından oluşan 72 kriterin Türkiye tarafından yerine getirilmesi öngörülmektedir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Yol haritasındaki belirtilen bu kriterlerin

Türkiye tarafından uygulandığını belirten ilk ilerleme raporu 2014 yılında yayımlanmıştır. Raporda Türkiye'nin öngörülen kriterlere göre uygulamış olduğu reformlar hakkında olumlu yönde ilerlemenin sağlandığı yer olsa da, (Nas, 2015, s. 182). Türkiye günümüze kadar 72 kriterden 66 tanesini yerine getirebilmiştir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı , 2020). Ayrıca Türkiye'nin üçüncü ülkelerdeki kişileri 1 Ekim 2017 tarihinden itibaren geri alacağı konusunda karar alınsa da, 2015 yılında AB ülkelerine yoğun göç dalgalarının yönelmesi sonucu GKA'nın daha erken bir tarihte uygulanmasına karar verilmiştir (Ekinci, 2016, s.17).

3.2.2 AB ve Türkiye'nin göç hareketleri karşısında ortak çözüm arayışları

Suriye'de çatışmaların devam etmesi ile Suriyelilerin farklı ülkelere büyük göç kitleleri devam etmiş, bu durum 2015 yılında hem Türkiye'de hem de Avrupa'da büyük oranda hissedilmiştir (Turhan, 2017, s. 653). Daha iyi hayat şartlarında yaşamlarını idame ettirmek amacıyla AB ülkelerine göç eden Suriyelilerin sayısı 2014 yılında 138 bin iken 2015 yılında bu sayı 311 bine yükselmiştir (Şimşek, 2019, s. 499). Özellikle Türkiye-Yunanistan sınırı 2015 yılında mültecilerin en çok kullandığı göç rotası haline gelmiştir. Aynı yıl Avrupa'ya yeni bir göç dalgasının gelmesi ile bu durum AB için bir kriz haline gelmiştir. AB yetkilileri krize çözüm arayışı ile gerçekleştirdikleri zirvelerde verilen kararların üye ülkeler tarafından tam anlamıyla yerine getirilmemesi nedeni ile, kendi içerisinde mülteci krizinde bir yol kat edememiştir. Bu durum üzerine başta Almanya olmak üzere AB temsilcileri düzensiz göçün hem hedef hem de transit ülke konumunda olan Türkiye ile işbirliği sonucunda çözüme ulaşılabileceği kararını vermişlerdir. Bu süreçte Angela Merkel 7 Ekim 2015 tarihinde AB'ye hitap ederken Mülteci krizinde Türkiye gibi ülkelerle işbirliğine gidilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Turhan, 2017, s. 653). Bu bağlamda AB Komisyonundan oluşan bir heyet 14 Ekim 2015 tarihinde Türkiye'ye ziyarette bulunarak yetkililer ile görüşmeler yapmıştır (Ö. Yılmaz, 2015, s. 5). Sonrasında Almanya Başbakanı Merkel'in 18 Ekim 2015 tarihinde Türkiye'yi ziyareti sırasında mülteci krizine değinerek, taraflar arasında sağlanan işbirliği ile AB tarafından Türkiye'ye mali desteğin sağlanması ve vize serbestisi konusunda kolaylıkların sağlanacağı sözlerini vermiştir (NTV, 2017). Tüm bu gelişmeler sonucunda 15 Ekim 2015 tarihinde gerçekleştirilen AB-Türkiye zirvesinde ortak eylem planının hayata geçirilmesi için anlaşma yapılmıştır (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020).

29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen zirve, Türkiye ve AB ilişkilerinin pozitif yönde ilerlediğini göstermektedir. Zirveye Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, AB’nin 28 üye ülkesinin devlet başkanları, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve AB Konseyi katılmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2015). Zirve sonunda ortak göç eylem planı ortaya çıkmış, planda AB’nin düzensiz göçle mücadele etmek amacıyla Türkiye’den beklentileri yer almıştır. Tarafların uzlaştıkları 11 maddelik anlaşmada, düzensiz göç karşısında yapılacak işbirliğinin genel çerçevesi ve yükümlülükleri belirtilmiştir. Almanya Başbakanı Merkel zirve öncesinde düzensiz göç karşısında etkilenen ülkeler ile yapmış olduğu görüşmeler sonucunda, zirvede görüşülecek konuların şekillenmesini sağlamıştır (Turhan, 2017, s. 653).

Ortak göç eylem planına göre AB Türkiye’den, sınırlarındaki güvenliği sağlamasını, Bulgaristan ve Yunanistan ile işbirliğinde bulunmasını, insan kaçakçılığına karşı düzenli bir şekilde bilgi alışverişinde bulunmasını, Frontex ile koordineli çalışmalar yürütmesini beklemektedir (Ö. Yılmaz, 2015, s. 5). Aynı zamanda AB, göçmenlerin sınırlarına gelmeden sorunların çözülmesini istemesiyle Türkiye’den Suriyelilerin Türkiye’de kalmaları için ikna edilmesi, AB ülkelerine yasadışı yollarla gitmek isteyen Suriyelileri engelleme politikasını sürdürmesi istenmiştir (Ö. Yılmaz, 2015, s. 6). Yine plana göre GKA’nın uygulanma tarihinin öne çekilmesi istenerek, 1 Haziran 2016 tarihinde yürürlüğe girmesi kararı alınmıştır. Bu durumu takiben vize serbestisi yol haritası diyaloglarının hızlandırılması, Türk vatandaşlarının vizesiz seyahat edebilme imkanlarının Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi’nin oylama sonucuna göre Haziran 2016’da yürürlüğe girmesi kararı alınmıştır (Akkaya, 2019, s. 375). Buna göre GKA’nın uygulanması amacıyla Türkiye’nin gerekli olan protokolleri hazırlaması gerektiği belirtilmiştir. Bu protokoller arasında, Suriyelilerin çalışma hayatına dahil edilmeleri ve biyometrik kimlik kartı için gerekli işlemlerin hızlandırılması yer almaktadır (Tutan, 2020, s. 18). Alınan bu kararların yanında AB, Türkiye’nin yabancılar hukukunu uygulamasını talep etmiştir. Türkiye’de bulunan Suriye vatandaşlarının kayıt altına alınmaları, kamu hizmetlerinden faydalanmaları, sosyal hayata ulaştırılmaları istenmektedir (Ö. Yılmaz, 2015, s. 6). AB Komisyonu Türkiye’de bulunan Suriyelilere destek sağlamak amacıyla Türkiye’ye üç milyar Avro maddi destekte bulunacağı taahhüdünü vermiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

29 Kasım 2015 Zirvesi sonrasında Türkiye AB arasında düzensiz göç konusunda işbirliği yapılması yanında, tarafların ilişkilerinde göç olgusu üzerinden farklı konularda da pozitif yönde ilerlemelerin olduğu görülmektedir. Zirve sonucunda mutabık kalınan önemli konulardan biri de gümrük birliğinin güncellenmesi konusudur (Tutan, 2020, s. 18). Taraflar “*Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog*” mekanizmasının kurulması kararı ile gerçekleştirilecek ilk toplantının 2016 yılında yapılması yanında, enerji alanında da işbirliğinin geliştirilmesi, “*Yüksek Düzeyli Enerji Diyaloğunun*” ikinci toplantısının da yine aynı yıl gerçekleşmesi için karar almışlardır (Turhan, 2017, s. 655). Taraflar terörle mücadelede ortak işbirliği ile sorunların üstesinden gelme konusunda da kararlılıklarını göstermişlerdir.

Tüm bunların yanında Türkiye için önemli bir konu olan Türkiye’nin AB’ye katılım sürecinin tekrar canlandırılması gerektiğidir. AB ve Türkiye ilişkilerinin geleceği için gerekli adımların atılması, bu tutumla taraflar arasında daha sık ve düzenli diyalogların sağlanmasına karar vermişlerdir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016). Tarafların bu kararı ile yılda iki kez zirveler gerçekleştirilerek, AB-Türkiye ilişkilerinin gelişimini ele almak ve aynı zamanda uluslararası meselelerin üzerinde durabilmek için uygun platformlar oluşturulacaktır (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016). Türkiye-AB müzakerelerini kapsayan gelişmelerden biri de her iki tarafın Ekonomik politika Faslı’nın 14 Aralık 2015 tarihinde açılmasında karar almaları (E. Akçay, 2017, s. 50), diğer fasılların açılması için gerekli aşamaların 2016 yılına kadar tamamlanması gerektiği de belirtilmiştir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016).

Zirvenin gerçekleşmesindeki en büyük olgunun düzensiz göçmenler sorununa çözüm bulunması, bu duruma çözüm yolunun AB’nin son doğu sınırı olan Türkiye’nin AB sınırlarına geçmek isteyen göçmenleri engelleme politikası tam anlamıyla gerçekleşemese de Türkiye fiilen bu kararı uygulamak durumunda kalmıştır. Bu durumla AB’nin düzensiz göçmenlere karşı biraz olsun yükünün hafiflemesi, Türkiye’nin ise sınırları korumada ve aynı zamanda göç politikasında daha modernize çalışmalarda bulunarak politikalarının gelişmesine katkıda bulunulmuştur (Tutan, 2020, s. 19).

29 Kasım toplantısından sonra kabul edilen Ortak Göç Eylem Planı sonrasında da, Türkiye’den AB’ye geçen düzensiz göçmenlerin sayısında değişikliğin görülmemesi sonucu ikili ilişkilerdeki müzakereler devam etmiştir (Erdenir, 2021, s.

450). 15 Mart 2015 tarihinde AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, Ankara’da dönemin Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu ile bir araya gelmiştir. Davutoğlu ve Tusk 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilecek olan zirvede ele alınması gereken konular hakkında karşılıklı öneriler ve zirvenin detayları hakkında görüşmeler yapmışlardır. AB Konsey Başkanı Tusk basın açıklamasında, AB’nin ortak sorunlarının başında gelen terörizme karşı mücadele edildiği gibi mülteci krizi karşısında da Türkiye ile beraber mücadele verileceğini açıklamıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2016). Ayrıca Tusk, Ankara’ya gelme nedeninin 18 Mart’ta gerçekleşecek olan zirvede önerilecek olan konuların uluslararası hukuka uygun olması ve kararların Türkiye ile AB üye ülkeleri tarafından kabul edilmesi için uygun içerikte olması gerektiğini de belirtmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2016). Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu ise basın açıklamasında Türkiye’nin mülteci krizi çözümü sürecinde AB’nin Türkiye’ye yapacağı mali yardım pazarlığını öne sürmediğini, öncelikli olarak insani duyarlılığa önem verildiğini ve AB-Türkiye ilişkilerinin gelişmesi, tarafların sorunlara çözüm arayışında karşılıklı sorumlulukların belirlenmesi olduğunu belirtmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2016).

18 Mart 2016 tarihinde ise Brüksel’de AB üyesi ülkeleri ve Başbakan Davutoğlu’nun katılımıyla bir zirve gerçekleşmiştir. Göç konusunu ele alan zirve sonucunda, tarafların mutabık kaldığı 18 Mart 2016 tarihli metin yayınlanmıştır (Ekşi, 2017, ss. 52-57). Zirvenin gerçekleşmesinde AB’ne yönelen yoğun göç dalgası etkileyici olmuştur ki, 18 Mart zirvesinin gerçekleştiği süreçte, AB’nin sınır ülkelerinden biri olan Yunanistan sınırlarına 2016 yılının ilk üç ayında 150 bin göçmen ulaşmıştır (Çakmak ve Kılıç, 2018, ss. 430-431). Zirvede alınan kararlar sonucunda, tarafların ortak işbirliği ile denizlerde göçmenlerin ölümlerinin önüne geçilmesi, yasadışı göçlerin son bulması ve yasal göçlerin sağlanması, insan kaçakçılarının faaliyetlerine son verilmesi amaçlanmıştır. AB Türkiye’nin bu kararı onaylaması ve sınırlar arasında düzensiz göçün kontrol altına alınmasıyla Türkiye’ye bazı taahhütlerde bulunmuştur (Erdenir, 2021, s. 450).

Zirvenin başlangıcında 29 Kasım 2015 tarihinde gerçekleşen zirveye atıf yapılmıştır. Ortak eylem planında alınan kararların uygulanması ve sorumlulukların yerine getirilmesi, taraflar arasındaki kararlılıklar teyit edilmiştir (Karaca, 2020, s. 178). Zirvede alınan kararlarda, 2014 yılında yürürlüğe giren GKA’nın üçüncü ülke vatandaşları için uygulanmasına başlayacağı tarih 2017 yılından 1 Haziran 2016

tarihine çekilmiştir (Çakmak ve Kılıç, 2018, s. 430). Buna göre Türkiye Yunanistan adalarına yasadışı göçle giden kişileri geri kabul edecektir. Yunanistan'ın toplu bir şekilde göçmenleri sınır dışı etmeyeceği, kişileri teker teker kayıt altına alarak BMMYK işbirliği ile bireysel işlemlerinin yapılacağı belirtilmiştir (Karaca, 2020, s. 178). Aynı zamanda Yunanistan'ın göçmenleri toplu olarak sınır dışı etme iddialarının olmaması için Yunanistan'a AB uzmanları gönderilerek, yapılan işlemlerin gözlemleneceğinin belirtilmesi yanında, Yunan iltica kanunları değiştirilmiş ve Yunanistan'a AB tarafından maddi destek sağlanması gibi tedbirlerin alınacağı karara bağlanmıştır (Erdenir, 2021, s. 450). Yunanistan ve Türkiye arasındaki düzenlemelerin sorunsuz bir şekilde yerine getirilmesi ve ikili diyalogların sağlanması için, 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Yunan yetkililerin Türkiye sınırlarına, Türk yetkililerinin de Yunan sınırlarında bulunmasında karar kılınmıştır. Aynı zamanda AB, düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iade edilmesindeki tüm masrafları üstlenecektir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016).

Türkiye'nin 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye üzerinden Yunan adalarına giden düzensiz göçmenleri geri alması ile 1'e 1 formülü uygulanacaktır. Bu formül ile düzensiz göç ile Türkiye'den Yunanistan'a ulaşan kişilerin Türkiye'ye iade edilmesi ile AB ülkeleri iade edilen her Suriyeliye karşılık Türkiye'den daha önce AB ülkelerine yasadışı göç ile ulaşmayan Suriyeliyi AB ülkelerinden birine yerleştirecektir (Özer, 2020, ss. 1612-1613). Bu durumla AB ilk olarak 20 Temmuz 2015 tarihinde "*AB Adalet ve İçişleri Konseyi*" toplantısında aldığı karar doğrultusunda 18.000 kişiyi AB ülkelerine yerleştirecektir. Sonraki etapta ise 54 bin kişi AB ülkelerine yerleştirilmesi ile kişi sayısının 72 bin kişi olmasıyla bu mekanizmanın sonlanacağı belirtilmiştir. AB'nin Türkiye'den alacağı kişi sayısının 72 bin kişi olmasına karar verilse de mutabakatın sona erip ermeyeceği konusunda bir düzenleme yapılmamıştır (Karaca, 2020, s. 179). Müzakere sürecinde ilerleme kaydedilmesi ile, Türk vatandaşlarına vize serbestisinin sağlanması önerisinin Avrupa Parlamentosuna sunulması için vize yol haritasında sürecin hızlandırılmasına en geç 2016 Haziran ayına kadar başlanmasına karar verilmiştir (Efe, 2016, s. 437).

Zirve bildirisinde açıklanan önemli konulardan biri de AB'nin Türkiye'ye mali yardım taahhüdünde bulunmuş olmasıdır. Sığınmacı mali imkanı çerçevesinde AB Türkiye'ye başlangıç olarak üç milyar Avro ödeme yapılmasının hızlandırılacağını belirtmiştir. Bunun yanında Mart ayı sonuna kadar Türkiye'nin AB'ne sağlayacağı

bildirimler ile Türkiye’de bulunan Suriyelilere yönelik daha fazla projelerle maddi destekte bulunulacağı belirtilmiştir. Suriyelilere yönelik projelerde sağlık, eğitim, gıda ve diğer yaşamsal ihtiyaçlarına öncelik verileceği açıklanmıştır. Tüm bu kaynakların tamamının kullanıldığı aşamaya gelindiğinde ise, yine sığınmacı mali imkanı çerçevesinde ek üç milyar Avro fon 2018 yılı sonuna kadar Türkiye’ye sağlanacaktır (Karaca, 2020, s. 179). AB-Türkiye sınırları arasında düzensiz göçün sona ermesi veya en azından büyük bir oranda azalma görülmesi ile AB, “*Gönüllü insani Kabul Planı*” uygulayacaktır. Bu plana AB üye ülkeleri gönüllülük esasına göre katkı sağlayacaktır (Uçak, 2017, s. 250).

Mutabakat sürecinde AB-Türkiye ilişkilerinde gelişme sağlanması amacıyla fasıllar konusu üzerinde durulmuştur. Türkiye, AB’den Kuzey Kıbrıs Rum Yönetimi’nin 2009 yılında tek taraflı engellemiş olduğu 6 katılım faslından 5’inin açılmasını talep etse de Kıbrıs Rum Yönetimi ikna edilememiştir. Ancak Fransa’nın 2007 yılından beri tek taraflı olarak engellediği (Çakmak ve Kılıç, 2018, s. 431) Mali ve Bütçesel Hükümler 33.faslım Hollanda dönem başkanlığında açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca AB ve Türkiye 14 Aralık 2015 tarihinde 17. Faslım müzakerelere açılmasını memnuniyetle karşılamışlardır (Ekşi, 2017, s. 62). Mutabakatta Türkiye’nin düzensiz göçü önlemek için kara ve deniz güzergahlarında tedbirler alması yanında, aynı nedenden dolayı AB ülkeleri yanında diğer komşu ülkeleri ile de işbirliği yapılmasına karar verilmiştir (Uçak, 2017, s. 250). AB ve Türkiye, Gümrük Birliği’nin geliştirilmesi konusunda devam eden çalışmaları memnuniyetle karşılamışlardır (Uluslararası Af Örgütü [UAÖ], 2016, s. 168). AB üye ülkeleri ve Türkiye sınırına yakın alanlarda Suriye’deki kişilerin insani yardım koşullarının iyileştirilmesi ve Suriyelilerin güvenli bölgelerde yaşayabilmeleri amacıyla Türkiye ile birlikte her türlü çabayı göstereceklerdir. Belirtilen tüm hususlar eş zamanlı olarak ilerleme sağlayacak ve aynı zamanda aylık olarak karşılıklı izlenecektir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016). Taraflar arasında göçmen kaçakçılıklarına karşı mücadele edilmesi amacıyla Ege Deniz’inde NATO’nun bulunması ve faaliyetlerine başlaması kararı alınmıştır (Ekşi, 2017, s. 59).

18 Mart mutabakatından sonra Yunan adalarından Türkiye’ye geri gönderimler 4 Nisan 2016 tarihi ile başlamıştır. Türkiye’ye geri gönderilen göçmenler Göç İdaresi Başkanlığı tarafından koordine edilmiştir (İBGİB, 2021). Türkiye’ye ilk olarak iki tekne ile getirilen çoğunluğu Pakistan vatandaşı olan 131 kişi İzmir Dikiliye

getirilmiştir (BBC News, 2016). Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilen göçmenlerin, uluslararası korumaya ihtiyacı olmayanlardan ve AB tarafından uluslararası koruma başvurusu kabul edilmeyen kişiler Türkiye'ye iade edilmektedir. Dönemin İçişleri Bakanı Efkân Ala, Türkiye'ye gönderilen Suriyelilerin kayıtlarının alınması ile kamplara yerleştirileceklerini, diğer ülke vatandaşlarının ülkelerine gönderileceğini açıklamıştır (BBC News, 2016). Açıklama sonrasında Türkiye'den Almanya'ya ilk Suriyeli göçmenler gönderilmiştir. AB Komisyonu baş sözcüsü Magaritis Schinas bu sürecin AB ve Türkiye arasında imzalanan GKA'nın ilk somut örneği olduğunu belirtmiştir (Tekin, 2017, s. 613). 18 Mart bildirisinden sonra Türkiye düzensiz göçmen karşısında vermiş olduğu ciddi mücadeleler sonucunda, Avrupa Komisyonu'nun açıklamış olduğu verilere göre zirve bildirisinden önce Ege denizinden Yunan adalarına geçiş yapan göçmen sayısı günde 1740 iken 21 Mart 2016 sonrasında ise bu sayı 94'e düşmüştür (Efe, 2016, s. 437).

Türkiye ve AB tarafından bildirilen mutabakatın istenilen sonuçlara yaklaşmış olması söz konusu olsa da mutabakat bildirildiği günden beri uluslararası toplum tarafından birçok eleştirilere maruz kalmıştır. BMMYK anlaşmayı desteklemediğini, anlaşma sonunda alınan kararlarla Yunanistan'da göçmenlerin zorla tutulduğunu, bu yerlerin adeta toplama kampına büründüğünü belirtmesiyle alınan kararlara destek verilmeyeceği belirtilmiştir (Tekin, 2017, s. 668). İnsan hakları savunucuları tarafından Türkiye ve AB'nin kendi çıkarları doğrultusunda almış oldukları bu kararların insan hakları hukukuna aykırı olduğu dile getirilmiştir (Çakmak ve Kılıç, 2018, s. 431). Yunanistan adalarından Türkiye'ye göçmen iade edilmesi kararının uygulanmaya başlaması sonrasında, BM'nin uluslararası göç özel temsilcisi; “*göçmen nakillerinin nasıl gerçekleşeceğini bilemiyoruz. Ancak eğer iltica başvurusu hakkı tanınmadan kitlesel bir sınır dışı etme eylemi gerçekleştirilirse bu tamamen yasalara aykırı olur*” açıklamasında bulunmuştur (BBC News, 2016).

Anlaşma hakkında bir diğer konu ise mutabakatın AB literatüründe belirtilen tanımlamalara uygun bir anlaşma olmaması, sadece taraflar arasında bir uzlaşma olduğu görülmektedir. Mutabakat bildirisinin sadece AB Komisyonunda yayınlandığı, hukuki süreçlerden geçmediği ve sadece açıklama olarak kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca AB içerisinde mutabakatın AB'yi temsil etmediği büyük bir oranda Hollanda ve Almanya tarafından tasarlanarak, Türkiye ile yapılan görüşmeler neticesinde bildirinin hazırlandığı dile getirilmiştir. Bunların yanında mutabakatın içeriği Berlin merkezli

araştırma kurulu olan Avrupa İstikrar İnisiyatifi tarafından hazırlanarak Almanya hükümetine sunulduğu yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Kaiser ve A. Kaya, 2018, s. 425). Eleştiriler arasında Türkiye’yi en çok ilgilendiren konu ise Türkiye’nin AB mevzuatında belirtilen üçüncü güvenli ülke konumunda bulunmaması iddiaları vardır (Çakmak ve Kılıç, 2018, s. 431).

3.3 Güvenli Üçüncü Ülke Türkiye

AB ve Türkiye arasında Geri Kabul anlaşmasının uygulanmasına karar kılınmasıyla Türkiye güvenli üçüncü ülke konumuna geçiş sağlamıştır. BMMYK güvenli üçüncü ülkeyi “ *bir devletten uluslararası koruma talep eden başvuru sahibinin, esasen başka bir devletten koruma talep etmesi gerektiği ve aranan şartları taşıması halinde, ilk bulunduğu devlette koruma altına alınacağı gerekçesiyle; başvuru yaptığı devlette başvurusunun kabul edilmeyeceğini düzenleyen bir mekanizmadır*” (E. Aydın, 2018, s. 14) şeklinde tanımlamaktadır. BMMYK’nin tanımına göre mültecilerin transit ülkeden geçerek o ülkede bir süre bulunup başka bir ülkeye geçtiğinde bulunduğu ülkede uluslararası koruma başvurusu yapması halinde transit ülkenin güvenli ülke olmasıyla başvurusu incelenmeden transit ülkede koruma sağlayacaktır (E. Aydın, 2018, s. 14).

AB ve Türkiye arasında gerçekleşen zirve sonucunda 18 Mart 2016 mutabakatında alınan kararlar Yunan adalarına yasadışı göçle ulaşan kişiler Türkiye’ye iade edilecektir. Ancak bu durum Türkiye’nin güvenli ülke statüsünde olması ile mümkündür, aksi takdirde kişileri üçüncü ülkeye gönderen ülke uluslararası hukuktan doğan hükümlere karşı gelmiş olacaktır (E. Aydın, 2018, s. 19). Güvenli üçüncü ülke statüsü “*AB Asgari Standart ve Usuller Yönergesinde*” düzenlenmiştir (Turan ve Şaşkın, 2017, s. 52). AB Sığınma Prosedürleri Direktifinin 38. Maddesine bakıldığında bir ülkenin üçüncü güvenli ülke statüsünde olması için Cenevre sözleşmesinin hükümlerini uygulamak ve coğrafi kısıtlama yapılmadan onaylama şartının yerine getirilmesi gerektiği görülmektedir (Sarıbal, 2020, s. 19). Türkiye ise Cenevre sözleşmesine coğrafi kısıtlama uygulayarak taraf olmuştur. Bu nedenle Türkiye AB gözetiminde güvenli üçüncü ülke konumunda bulunmamaktadır (Nurdoğan vd., 2017, s. 233). Türkiye üzerinden Yunanistan’a geçen düzensiz göçmenler Türkiye’ye geri gönderilecektir. Uygulamış olduğu geri gönderme ilkesi ile AB, kişilerin en temel haklarından biri olan iltica haklarında ülke seçimi yapmalarına engel olmaktadır

(Turan ve Şaşkın, 2017, s. 54-55). Bunların yanında AB ülkeleri göçmenlerin yükünü ülkelerinden uzak tutmak amacıyla siyasi yönelimler ile çıkarları doğrultusunda göçmenleri, güvenli olmayan üçüncü ülkeleri güvenli ülke olarak tanımlamaları, göçmenler için tehlikeli olmaktadır. Bu duruma verilecek en önemli örneklerden biri Macaristan'ın BMMYK tarafından güvenli ülke statüsünde olmayan Sırbistan'ı güvenli ülke statüsünde kabul etmesidir (Sarıbal, 2020, s. 15).

AB ve Türkiye arasında yapılan anlaşma üzerine Türkiye'nin güvenli ülke olup olmadığı konusu çok tartışılrsa da BMMYK'nın göçmenlerin bir ülkede korunmasının etkili olması için kişinin gönderme riskinin olmaması, ikamet izni, sağlık, insani yardımın yapılması gibi şartların sağlanması ve iltica başvurusunun değerlendirilmesi gerektiği aranmaktadır (Sarıbal, 2020, s. 20). Türkiye'de 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren YUKK kapsamında, iltica konusunda önemli adımlar atılmış, BMMYK'nın belirtmiş olduğu sağlık, geri göndermeme ilkesi, istihdam ortamının yaratılması, hizmetlere erişim sağlanması hukuki düzeyde gerçekleşmekte ve göçmenlere haklar tanınmaktadır (European Stability Initiative, 2015, s. 5). Bununla birlikte Göç İdaresi Genel Başkanlığı'nın kurulması, Türkiye'de bulunan yabancıların statülerinin değerlendirilmesi ve sürecin takip edilmesi Türkiye'nin güvenli ülke statüsünü kazanmasında önemli gelişmeler olarak görülmektedir (European Stability Initiative, 2015, s. 5). Bunlara ek olarak Avrupa Komisyonu, Türkiye tarafından belirlenen şartlı mülteci statüsünün Cenevre Sözleşmesine uygun bir şekilde kişilere koruma sağladığı değerlendirilmesinde bulunmuştur. Aynı zamanda Avrupa Komisyonu 10 Şubat 2016 tarihinde göç konusunda alınan tedbirler konusunda yayınlamış olduğu bildiriye; bir ülkenin güvenli üçüncü ülke statüsünde bulunması için ülkenin kişilere Cenevre Sözleşmesi kapsamında koruma sağlayabilmesi gerektiği, ancak ülkenin coğrafi kısıtlama olmadan taraf olması gerekmektedir ifadesiyle, Türkiye ön plana atılmış ve bu durum Türkiye'nin güvenli ülke olarak görülmesine yol açmıştır (Erdenir, 2021, s. 453). AB Komisyonu'na Türkiye'nin güvenli kaynak ülke konumunda kabul edilmesi önerilse de Bulgaristan haricinde hiçbir AB ülkesi Türkiye'yi güvenli ülke olarak tanımamıştır (Tekin 2017, s. 669). Bu durumla AB'nin göçmen sorununu sınırları dışında tutabilme çabasında olmasından ötürü normları ve kararlarında kendisi ile çeliştiği görülmüştür (Nurdoğan, vd., 2017, s. 233).

3.4 Zirveler Sonrası Türkiye – AB İlişkileri ve Yakın Dönemdeki Gelişmeler

Türkiye ve AB, Suriye krizi sonrasında yapılan anlaşmalar, zirveler neticesinde taraflar arasında ilişkiler olumlu yönde ilerlemeye başlamış olsa da, bu durum çok uzun sürmemiştir. Türkiye’de 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi ile taraflar arasındaki ilişkiler tekrar olumsuz yöne evrilmiştir (Özdemir, 2021, s. 133). Türkiye darbe sırasında ve sonrasında AB’den beklediği desteği görememiştir. AB ülkelerinden bir kısmı bekle gör politikası ile darbe girişiminin sonuçlarını sessiz bir şekilde beklerken, bir kısmı ise hiçbir şekilde darbe konusunu görmezden gelerek Türkiye’de yaşanan bu duruma kayıtsız kalmışlardır. Bu durumla Türkiye hükümeti AB ve AB ülkelerini eleştirilerek tepki göstermiştir (Kakışım ve Seven, 2018, s. 409). AB’nin ise Türkiye’de yaşanan 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında almış olduğu tedbirlere karşı sert eleştirilerde bulunduğu görülmektedir. “*AB Dış ilişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi*” Mogherini, Türkiye’de anayasal düzenlemenin yapılması ve demokrasiye tekrar dönülmesi gerektiğini açıklamıştır (Kakışım ve Erdoğan, 2018, s. 409). Ayrıca Avrupa Parlamentosu devam eden Türkiye AB müzakerelerinin durdurulması yönündeki tavsiye kararı ve bu kararın ezici bir oy çokluğu ile kabul edilmesi, ikili ilişkilerin daha da gerilmesine neden olmuştur (Duman, 2018, s. 86). Bu duruma karşı dönemin Türkiye Başbakanı Binali Yıldırım oylamaya sunulan bu kararın yok hükmünde olduğunu açıklayarak tepki göstermiştir. Ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; “*Türkiye’nin AB’ne ihtiyacının kalmadığını, AB’nin Türkiye’ye karşı ikiyüzlü tutumuna rağmen üyelik ilişkilerini bitiren tarafın Türkiye olmayacağı*” açıklamasında bulunmuştur (Oran, 2018, s. 439).

Her ne kadar Avrupa Konseyi bu kararı benimsememiş olsa da müzakereler için açılması gereken fasıllar ertelenmiştir. Fasılların açılmamasında rol oynayan ülkeler başta Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olmak üzere Almanya ve Avusturya’nın etkileri görülmüştür (Duman, 2018, s. 86). Türkiye ve AB ilişkilerinde zaman zaman kopmalar, taraflar arasında anlaşamama durumları görülmektedir. Bunların yanında Türkiye’nin AB ülkesi olmamasını isteyen ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerin 15 Temmuz darbe girişiminin gerçekleşmesi ile Türkiye’ye karşı tavırları daha net olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye’nin AB üyeliği karşılığında verilecek en somut örneklerden biri olarak, AB’nin güçlü ülkelerinden biri olan Avusturya Başbakanı Kern’in bu süreçte Türkiye’nin üyelik sürecinin sonlanması gerektiği şeklindeki ifadeleridir (Duman, 2018, s. 89-90).

Süreç içerisinde Türkiye hükümetinde idam kararı sözlerinin geçmesi, AB Konseyi'nin endişeye kapılmasına yol açmıştır. Türkiye idam cezasının uygulanması yönünde eylemlerde bulunmasa da, AB idam cezası konusunun gündemde bulunmamasını istemektedir. Türkiye'nin idam cezasını hayata geçirmesi ile, AB'nin Türkiye ile ilişkisini keseceği yönünde yapılan açıklamalar taraflar arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olan süreçlerin yaşanmasına sebep olmuştur (Ercan, 2017, s. 20). Taraflar arasında en fazla tartışma yaratan konulardan biri ise 9 Kasım 2016 tarihinde hazırlanan 19. İlerleme raporu olmaktadır. Raporda Türkiye'nin bir yıl içerisinde yaşanmış olan toplumsal, ekonomi ve siyasi konuları incelenmiş, Türkiye'nin müzakere sürecinde ilerlemiş olduğu yol değerlendirilmiştir (Ercan, 2017, s. 20). Bunların yanında AB, Türkiye'nin başta ifade özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı olmak üzere altı alanda gerileme gösterdiği tespit edilmiş ve Türkiye'ye yönelik politik önerilerde bulunulması ile Türk kamuoyunun büyük tepkiler verdiği görülmüştür (Ercan, 2017, s. 20).

18 Mart 2017 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen Türkiye-AB zirvesinde müzakere sürecinin geleceği konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Ardından 25 Nisan'da "*Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi*" Türkiye'nin tekrar denetime alınması kararını açıklamıştır. 2004 yılından beri denetimden sonra diyalog sürecinde bulunan Türkiye, bu kararla Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durumların göz ardı edilmesi, alınan kararların haksız ve ötekileştiren bir durum olduğunu açıklayarak kınamıştır (Oran, 2018, s. 438). Bunların yanında 1998 yılından beri Türkiye ilerleme raporlarının yayınlanmasında bir ilk gerçekleşmiş ve AB Konseyi Türkiye'ye tepki göstererek 2017 yılı ilerleme raporunun yayınlanmayacağını belirterek, ilişkilerin tekrar canlanması için Türkiye'ye Nisan 2018'e kadar süre vermiştir (Özdemir, 2021, s. 134).

2018 yılına gelindiğinde ise AB ve Türkiye arasında gerçekleşen 18 Mart mutabakatında bulunan taahhütler tamamen uygulanmamıştır. AB'nin bulunduğu taahhütlerden yerine getirmiş olduğu konu "*Mali ve Bütçesel Hükümler*" 33. fasıl 2016 yılında açılmıştır. Ancak müzakere sürecinde açılması gereken diğer fasıllar siyasi engeller nedeniyle açılmamıştır. Mutabakatta AB'nin Türkiye'de bulunan Suriyeliler için taahhütte bulunduğu üç Milyar avro desteğin 1.85 milyar Avrosunu vermiştir (Anadolu Ajansı, 2018). Mutabakatta yer alan konulardan biri de 1'e 1 formülünün uygulanmasıdır. AB'nin Türkiye'den bu formülle 72 bin Suriye

vatandaşının AB ülkelerine yerleştirilmesi kararının çok küçük bir bölümü hayata geçirilmiştir. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi için müzakerelerin 2016 yılının sonuna kadar başlanması mutabakatta yer alan konulardan biri olmasına rağmen resmi müzakerelere başlanmamış, AB Konseyinin bu karar hakkında yetki vermesine rağmen AB ülkelerinden onay gelmemiştir (Anadolu Ajansı, 2018). Bir diğer taahhüt ise Türk vatandaşlarını çok yakından ilgilendiren vize serbestisi konusudur. Vize serbestisinin uygulanması Haziran 2016 olarak kararlaştırılsa da bu konuda hiçbir şekilde ilerleme sağlanmamıştır (Anadolu Ajansı, 2018). Vize yol haritasında bulunan kriterlerden biri "Terörle Mücadele Kriterleri" olmaktadır. Fetö darbe girişimi ile Türkiye'nin Terör karşısında almış olduğu tedbirlerle AB, Türkiye'den terörle mücadelede uygulamalarını yumuşatmasını isteyerek, Avrupa standartlarına uygun terörle mücadele uygulaması gerektiğini belirtmiştir (E. Yılmaz, 2020, s. 69). 2018 yılında Sofya'da "AB Gayri Resmi Dışışleri Bakanları Toplantısı" gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Belçika Dışışleri Bakanı Reynder; "Türkiye terörle mücadele yasasını AB değerleriyle uyumlu hale getirdiği takdirde, vize kolaylığı konusunda ilerleme sağlanacaktır." Açıklamasında bulunmuştur (E. Yılmaz, 2020, s. 69).

Türkiye'de gerçekleşen 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında AB ve Türkiye arasında olumsuz yönde ilerleyen ilişkilerin tekrar normalleşmesi amacıyla atılan ilk adım, 26 Mart 2018 tarihinde gerçekleşen Varna zirvesidir (Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016). Zirve Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB Konseyi Başkanı Tusk, Avrupa Konseyi başkanı Claude ve Bulgaristan Başbakanı Borisov'un katılımları ile gerçekleşmiştir. Zirvede Türkiye ve AB birlikteliğinin önemi teyit edilerek Türkiye'nin adaylığı vurgulanmıştır. Türkiye zirvede AB'den başta tam üyelik perspektifi olmak üzere göç konusundaki taleplerini ortaya koyarak, AB'den 18 Mart mutabakatındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerektiğini talep etmiştir (Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2016). Zirve sonrası yapılan ortak basın açıklamasında AB Konseyi başkanı Tusk, 15 Temmuz darbe sürecinde Türkiye'nin almış olduğu tedbirlerin orantısız olması konusundaki eleştirilerini dile getirmiştir. Tusk, Türkiye'deki OHAL sürecinin bir an önce sonlanması ve daha fazla uzatılmaması gerektiğini, Türkiye'nin katılım müzakerelerinin sürdürülmesi hakkındaki ilişğini belirtmiştir (AB Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği, 2018, s. 53).

Avrupa Komisyonu 17 Nisan 2018 tarihinde Genişleme paketi içerisinde yer alan 2018 Türkiye ilerleme raporunu açıklamıştır (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2018). Raporda düzensiz göç başlığında bulunan 24. fasıl düzenlenmiş, Türkiye'nin; Göç İdaresi Başkanlığı, uluslararası koruma kapasitesi, düzenli ve düzensiz göç, insan ticareti, insan kaçakçılığı konularının kapasitesinin artırılarak güçlendirilmesi belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye-AB arasında iletişimin güçlenmesi amacıyla, 2017-2021 yıllarını içeren bir “*Stratejik Plan hazırlığı*” yapıldığı dile getirilmiştir (Turan ve Ünal, 2020, s. 609). Türkiye ise 2018 yılının Eylül ayında Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile GİGB bünyesinde “*Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı'nı*” oluşturmuştur (Turan ve Ünal, 2020, s. 609). 2018 yılı ilerleme raporunda her ne kadar Türkiye eleştiriler olsa da, 3.5 milyondan fazla Suriye vatandaşını barındıran Türkiye'ye misafirperverliği ve insani yardımlarından dolayı övgülerde bulunmaktadır (Özdemir, 2021. s. 134). Ayrıca Türkiye'nin 18 Mart mutabakatından sonra Doğu Akdeniz'de gerçekleşen düzensiz göçe karşı uygulamış olduğu faaliyetlerin kararlılıkla sürdürüldüğü açıklanmıştır (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2018).

Uygulama ve yürütme kapasitesi başlığı altında ise 18 Mart mutabakatının sonuçlar vermeye başladığı belirtilerek IOM verilerine göre ortak çalışmaların hayata geçilmesi ile Ege Denizi'nde düzensiz göçle AB ülkelerine geçmeye çalışan göçmenlerin ölüm oranlarında ciddi bir düşüş görülmüştür (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2018). 28- 29 Haziran 2018'de Brüksel'de gerçekleşen AB zirvesinde gergin ortamlar yaşansa da ortak basın açıklamasında uzlaşmaya varıldığı açıklanmıştır (Poyrazlı, 2019, s. 3). Zirvede Türkiye'de bulunan Suriyeli vatandaşlar için “*AB Mali İmkânı*” çerçevesinde ikinci bir üç milyar Avro yardımda bulunulması kararı alınmıştır (AB Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği, 2018, s. 53).

Türkiye ve AB' de hem göç konusu hem de taraflar arasındaki iç meselelerle taraflar arasındaki ilişkilerde bozulma yaşansa da normalleşmeye doğru adımların atıldığı görülmüştür. Ancak 2019 yılı Türkiye ve AB ilişkilerinin büyük çapta uzlaşmadan uzaklaşmışlığının en önemli örneğini göstermiştir. AB tarafından Türkiye'ye taahhütte bulunan yardımların 2019 yılı sonuna kadar gönderileceği belirtilse de 2,7 milyar Avro gönderilmiş, geriye kalan miktarın 2025 yılına kadar gönderileceği belirtilmiştir (Marancı, 2021, s. 314). Avrupa Komisyonu tarafından 29 Mayıs 2019 tarihindeki Türkiye ilerleme raporunda (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı,

2018), Türkiye'nin hala kilit bir ortak ülke olduğu belirtilmiştir (Taş , 2020, s. 23). Türkiye'nin AB için önemli aday ülke olduğu ve göç konusundaki işbirlikleri, Türkiye'de bulunan mültecilere verilen desteklerin altı çizilerek Türkiye takdir edilmiştir. Ancak ilerleme raporunda insan hakları, yargının bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü konusundaki eleştiriler önemli konulardan biri olarak yer almakta, Türkiye'nin hukukun üstünlüğü ve insan hakları konusunda ciddi gerilemeler yaşadığı açıklanmaktadır (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2018). Bunların yanında AB Genel İşler Konseyi'nin ortaya koyduğu sonuçlarla Türkiye'de 2018 yılına kadar açılmış olan 16 fasıl haricinde yeni fasılın müzakerelere açılmayacağı, açılmış olan fasılın ise kapatılmayacağı (Taş , 2020, s. 23) AB'nin Haziran 2018 'de almış olduğu Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin fiilen durdurulması kararına atıfta bulunularak belirtilmiştir (DW Made For Minds, 2019). Bu karar ile Türkiye ve AB arasındaki müzakerelerin durma noktasına gelmesi ve Gümrük Birliğinin güncellenmesi konusunda bir çalışmanın yapılmayacağı öngörülmüştür (Taş , 2020, s. 23). Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan 2019 Türkiye ilerleme raporuna, Türk hükümeti tarafından ilk tepkiyi Dışişleri Bakan yardımcısı Faruk Kaymakçı göstermiştir. Raporun yayımlanması ile basın açıklamasında bulunan Dışişleri Bakan yardımcısı Kaymakçı; raporda belirtilen Türkiye'nin AB'den uzaklaşması konusunun tutarsız olduğunu açıklayarak, AB'ne aday ülkelerden sadece Türkiye'nin aday ülkesi olmasının yanında AB'ne bölgesel ve stratejik ortak ülke olmasının altını çizerek "Türkiye Avrupa'dır" söyleminde bulunmuştur (DW Made For Minds, 2019).

2019 yılı raporunun yayımlanmasından çok kısa bir süre sonra AB'nin Türkiye'ye GKA'nı imzalamasındaki teşvik edici vize serbestisi konusunun belirlenen tarihte uygulamaya geçirilmemesi ile GKA Türkiye tarafından askıya alınmıştır. Türkiye'nin almış olduğu bu karar AB'ne yazılı olarak bildirilmiştir (DW Made For Minds, 2019). Türkiye'nin GKA'nı askıya alındığını duyuran Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu; " *Geri Kabul Anlaşması'nı askıya aldık. Geri Kabul Anlaşması ve vize serbestisi aynı anda yürürlüğe girecek.*" Söyleminde bulunmuştur (DW Made For Minds, 2019). Bu kararlar Türkiye AB ülkelerine geçmek isteyen göçmenlere ülkeyi terk etmeleri konusunda zorlamadan geçiş serbestisi getirmiştir (Turan ve Ünal, 2020, s. 612). Tüm bu gelişmelere ek olarak AB'nin Türkiye'ye Suriyeli mülteciler için göndereceği mali yardımı göndermemesi ile Cumhurbaşkanı Erdoğan AB'ne Türk kamuoyunda açıklama yaparak tepkisini göstermiştir. Açıklamalarında; Türkiye'nin

Suriyeli mülteciler için şimdiye kadar harcamış olduğu miktarın yaklaşık 40 milyar dolar olduğunu, Türkiye’de bulunan 4 milyon Suriyelinin maddi yükünün ağır olduğunu belirterek, gerektiğinde Türkiye’deki göçmenleri AB ülkelerine gitmeleri için sınır kapılarının açılacağı söyleminde bulunmuştur (Euronews, 2019). Bu durum taraflar arasında gerilimlere neden olmuştur.

3.4.1 Türkiye’nin göçmenlere AB sınır kapılarını açma kararı

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Suriyeli mültecilerin AB ülkelerine geçmeleri için sınır kapılarını açabileceği sinyalleri verilmesi akabinde Suriye’de İdlib’de yoğunlaşan hava saldırılarıyla 27 Şubat 2020 tarihinde 33 Türk askerinin şehit olması sonucu Cumhurbaşkanı Erdoğan Avrupa’yı insani yardım konusunda destek vermemesi konusunda sert bir dille eleştirilerde bulunmuştur (Zorlu ve Yetim, 2020, s. 341). AB ülkelerine geçmek isteyen göçmenlere sınır kapılarının açıldığını ve 2016 yılında imzalanan anlaşmanın uygulanmayacağını açıklamıştır (Zorlu ve Yetim, 2020, s. 341). Türkiye’nin AB sınır kontrollerini durdurması ile Suriye ve diğer ülkelerden gelenlerden oluşan göçmen toplulukları Türkiye’nin birçok şehrinden, Edirne Yunanistan sınır kapısına (Pazarkule) ulaşmak için göç serüvenine başlamışlardır. Göçmenlerden bir kısmının ise İzmir ve Çanakkale gibi sınır şehirlere akın ettikleri görülmüştür (Ünay, 2020, s. 5). Avrupa’ya düzensiz göç ile ulaşmaya çalışan göçmenlerin hak kaybına uğramasıyla Türkiye’den geçici koruma ve uluslararası koruma statülerinden çıkarılmışlardır (A. Kaya, 2020, s. 10). Türkiye’nin almış olduğu bu karar ardından Avusturya başbakanı Sebastian Kurz AB’nin düzensiz göçmenlere karşı sınırlarını koruyamaması ile olumsuz yöndeki sonuçlar konusunda uyarıda bulunmuş ve Türkiye’yi göçmenleri engelleme politikasını uygulamaması nedeniyle eleştirmiştir (DW Made For Minds, 2020).

Avrupa ülkelerine geçmeye çalışan göçmenler ciddi insani trajediler ve travmalar ile karşılaşmışlardır. Avrupa ülkelerinin sınırlarına ulaşan göçmenler sınır güçleri tarafından şiddete maruz kalarak sınırları geçmeleri engellenmiştir. Göçmenler ciddi bir geri itme ile karşılaşmaları yanında insan kaçakçılığı şebekelerinin de hedefi haline gelmişlerdir (A. Kaya, 2020, s. 10). Yunanistan göçmenleri engellemek amacıyla orantısız güçten kaçınmamış, göçmenlere göz yaşartıcı gaz kullanılması yanında Yunanistan sınırına yaklaşan botların geri itilmesi, uluslararası hukuk ve AB hukukuna aykırı davranışlarda bulunmuştur. Yunanistan sınırında yaşanan olaylara

Avrupa'nın yaklaşımı Yunanistan'ı destekler niteliktedir. Avrupa Komisyonu başkanı sınırlarda yaşanan süreci, Avrupa'nın kalkanı olarak belirttiği Yunanistan'a malzeme yardımı ve finansal yardım yapılacağı sözünü vermiştir (UAÖ, 2020). Yunanistan her ne kadar engelleme politikasında çalışmalarda bulunsa da İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 6 Mart'a kadar Meriç nehrinden Yunanistan'a geçen göçmen sayısının 143 bin olduğunu, binlerce göçmenin ise sınır hattından karşıya geçebilmek için beklediğini açıklamıştır (M. Yılmaz vd., 2020, s. 12). Yunanistan başbakanı Kiryakos ise Türkiye'nin Suriye'de yaşanan olaylar nedeniyle 18 Mart 2016 tarihinde yapılan anlaşmayı tamamen ihlal ettiğini, binlerce göçmenin Yunanistan sınırına ulaşmak istemesiyle ulusal sınırlarının tehlikede olduğunu belirterek bir ay boyunca sığınma başvurularının durdurulacağını açıklamıştır. Bunların yanında Yunanistan sınırında yaşanan olaylara karşılık Kiryakos; *“Krizi biz büyütmiyoruz sınırlarımızı koruyoruz”* söyleminde bulunmuştur (Euronews, 2020).

Yunanistan sınırlarına ulaşamayan ve iki ülke arasında kalan göçmenler tampon bölgede sıkışmışlardır. AB Dışişleri Konseyi 6 Mart'ta yapmış olduğu açıklamasında AB'nin sınırlarını kapalı tutma sürecinin devam edeceği ve bu konuda kararlı oldukları açıklanmıştır (M. Yılmaz vd., 2020, s. 12). Açıklamadan hemen sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB Komisyonu ve AB Konseyi başkanları ile 9 Mart 2020 tarihinde Brüksel'de bir toplantı gerçekleştirmiştir (Marancı, 2021, s. 315). Toplantı sonrasında mevcut duruma ilişkin AB'nin sorumluluk almamasıyla sonuç çözümlerin ortaya çıkmadığı ve taraflar arasında imzalanan 18 Mart mutabakatının değerlendirilerek yenilenmesi konusunda kararlar alındığı ve süreç kapsamındaki çalışmaların 26 Mart'a kadar sonuçlanacağı açıklanmıştır (M. Yılmaz vd., 2020, s. 12).

Sürecin gidişatını etkileyen en büyük unsur Covid-19 salgını olmuştur. Almanya 18 Mart 2020 tarihinde salgın nedeniyle sığınmacı kabul programını askıya alındığını açıklamıştır. Yine salgın nedeniyle Pazarkule sınır kapısı kapatılarak Türkiye tarafından sağlanan ulaşım ile iki ülke arasında kalan göçmenler şehirlere taşınmış ve göçmenler Osmaniye'de kampa götürülerek salgın nedeniyle karantina altına alınmıştır (Ürgen, 2021). 2020 Türkiye ilerleme raporunda tüm bu gelişmeler belirtilmiştir. AB Konseyi'nin almış olduğu kararlarda Türkiye'nin Yunanistan ve Doğu Akdeniz deki faaliyetlerinin sona ermesi ile 2016 yılında göç konusundaki alınan kararlarla işbirliğinin devam edilmesinde mutabık kalınmıştır. Ayrıca Türkiye'de bulunan Suriyelilere insani yardım amaçlı AB tarafından ek 485 milyon

avro aktarılmasına karar verilmiştir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). 2020 yılında Türkiye'nin göçmenlere sınır kapılarını açma sürecinden sonra 2021 yılında taraflar arasındaki ilişkiler sakin bir hal almıştır. AB ve Türkiye arasında anlaşılan 18 Mart sonuçlarını vermeye devam etmiştir. Bildiri öncesine nazaran düzensiz göçmenlerdeki sayılar oldukça düşmüştür. Yunan adalarından Türkiye'ye geri gönderimler Covid-19 nedeniyle askıya alınmış olsa da, Türkiye'den AB ülkelerine yeniden yerleştirme Temmuz 2020'de tekrar uygulanmaya başlamıştır. Türkiye'de bulunan göçmenler için mali yardım kapsamındaki bütçeden 4.2 milyar avro Ağustos 2021 itibariyle harcanmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2021). 2021 yılında Türkiye ve AB ilişkilerinin onarım sürecine bakıldığında kayıp yıl olarak kayda geçilmiştir (T. Köse, 2021). Dışişleri Bakan yardımcısı Kaymakçı 2022 yılında Türkiye ve AB ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilecek durumlar olsa da, taraflar arasında önemli kazanımların sunulabileceği ve 2022 yılının kayıp yıl olarak kayda geçilmemesi için somut çıktılar elde edilmesine değinmiştir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020).

3.5 Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY)

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler ve diğer yabancılar için, AB tarafından fonlanan “*Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı*” önemli bir mali destek programıdır (İmra, 2021, s. 2). SUY programını Türk Kızılay'ı, Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler, AFAD, Göç İdaresi Başkanlığı ve BM Dünya Gıda Programı tarafından yürütülmektedir. Ancak Nisan 2020 ile BM dünya gıda programı yerine Kızılay dernekleri federasyonu ve Uluslararası Kızılhaç tarafından yürütülmeye başlanmıştır (TKGHD, 2020). Program dahilinde önemli kurum ve kuruluşların yer aldığı görülmektedir. SUY programının diğer toplumsal uyum programlarından ayıran özelliği ise ulaştığı kişi sayısı, devamlılığı ve AB'nin gerçekleştirmiş olduğu en büyük insani yardım programı olmasıdır (TKGHD, 2020). Program kamp dışında yaşayan mültecilere, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için her ay kişi başı tutarların, Kızılay kartına yüklenmesi ile kişilere nakit desteği gerçekleştirilmektedir (TKGHD, 2020). SUY programı Türkiye ve AB'nin Mart 2016 da yapmış oldukları anlaşma çerçevesinde AB'nin mali yardım taahhüdü içerisinde yer almaktadır. Program kapsamındaki kart dağıtımları ve yardımlar, 28 Kasım 2016 tarihinde başlamıştır (Erdoğan, 2019). Programa başvurmanın öncelikli koşulu kişinin Göç İdaresi Başkanlığı'ndan kaydını tamamlayarak kimlik kartına sahip olmasıdır. Kimlik kartları

ile Nüfus Müdürlüğünde kayıtlarını yaptıran kişiler, kıızılay-kart hizmet merkezlerinde kayıtlarını oluşturabilmektedirler (Özçürümez vd., 2021, s. 90).

Program kapsamındaki kişiler; kimsesi olmayan kadınlar, kimsesi olmayan 60 yaş ve üzeri kişiler, dörtten fazla çocukları olan aileler, hane içerisinde bir veya birden fazla engelli kişinin olması, halinde SUY yardımından faydalanmaktadır (İmra, 2021, s. 2). Programda her ay düzenli yardımların yapılması yanında, bakıma muhtaç ve engelli kişilere ayrıca üç ayda bir ek ödemeler de yapılmaktadır. Türk Kızılay'ı Göç Hizmetleri Direktörlüğü Temmuz 2021'e kadar SUY yardımından faydalanan kişi sayısının 1 milyondan fazla olduğunu açıklamıştır (TKGHD, 2020).

SUY programı, AB tarafından fonlansa da Türk toplumu arasında çok tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk devleti tarafından yardım yapıldığı, ATM'lerde para çekmek için uzun kuyruklar oluşturdukları kulaktan kulağa yayılmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 36). Uyum ve toplumsal bütünleşmeye bir engel teşkil eden bu durumu çözmek amacıyla, uzmanların ve planlayıcıların, Türk halkını daha çok bilgilendirmesi gerekmektedir. Program sayesinde Türkiye'de bulunan mültecilerin temel ihtiyaçları karşılanmakta, hayatlarını idame etmeleri sağlanmaktadır. Programın olumsuz yönlerine bakıldığında programdan yararlanmak isteyen kişilerin kayıt dışı çalışma hayatında buldukları söylenilebilir (Özçürümez vd., 2021, s. 91). Ayrıca programdan yararlanan kişilerde, yardım bağımlılığı olması ile iş hayatına katılmama durumu da olumsuz yönlerinden biridir. Programın son bulması halinde bu kişilerin kendi kendilerine yetecek düzeyde işgücüne atılmaları, çalışmaları gerekmektedir (Erdoğan, 2019, s. 36). SUY programının olumsuz yönünden daha çok olumlu yönleri büyük oranda görülmektedir. 2023 yılına kadar devam edecek olan finansman yardımı ile hem Türkiye'nin omzundaki yükü biraz olsun hafifletmiş, hem de Türkiye'de bulunan ve SUY programı kapsamındaki Suriyelilere kendi ayakları üzerinde durması açısından çok önemli olmuştur (Euronews, 2021).

Tüm bu süreçlere bakıldığında Türkiye ve AB ilişkilerinin Türkiye'nin 1959 yılında AB'ye üyelik başvurusundan günümüze kadar yavaş ilerleyen ve gel-gitli bir süreç yaşanmaktadır (Marancı, 2021, s. 295). Suriye Krizi'nin Avrupa ülkelerini olumsuz yönde etkilemeye başlamasıyla AB Türkiye'nin önemini anlayarak, Türkiye'ye yönelik önemli adımlar atmıştır. Düzensiz göç karşısında en önemli unsur Türkiye'nin coğrafi konumu olmuştur. Suriye krizi ikili anlaşmaların yapılmasını

zorunlu kılarken, taraflar arasında alınan kararların karşılıklı olarak yerine getirmemesi Türkiye ve AB ilişkilerinin yıpranmasına neden olmuştur. Her ne kadar ikili ilişkilerde gerilmeler ve uzaklaşmalar görülse de Türkiye ve AB ilişkileri hiçbir zaman tamamen kopma noktasına gelmemiştir. Bu durumla kısaca bir değerlendirme yapıldığında iki tarafında birbirine bağımlı olduğu görülmektedir (Öztürk ve Boyacı, 2021, s. 1812).

SONUÇ

Suriye halkının 2011 yılında rejime karşı gerçekleştirdikleri protestoların büyümesi ile iç savaşa dönüşmüştür. Evleri yıkılan işini kaybeden ve ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalan Suriyeliler birçok ülkeye göç etmişlerdir. Sınır komşuları olan Lübnan ve Ürdün'ün yanında, yoğun göç kitleleri Türkiye'ye hareket etmiştir. Coğrafi konumu ile Ortadoğu ve Avrupa ülkeleri arasında bulunan Türkiye Suriye göçünden en çok etkilenen ülke olmuştur.

Türkiye tarihi boyunca birçok göç akımına maruz kalsa da, en büyük göç akımı Suriye iç savaşından kaçan insanların oluşturduğu göç akımıdır. Türkiye AB ülkelerinden farklı olarak 1951 Cenevre sözleşmesini coğrafi kısıtlama ile imzalamış olmasına rağmen, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü önemseydiğini söyleyen ve her fırsatta dile getiren AB'ne göre Suriyeli göçmenler krizini daha iyi yönetmiş ve tüm imkanları ile sınırlarında Suriyelileri barındırmıştır. AB ise kendi sınırları dışında göçmenlere bir ev sahibi aradığı görülmüştür. Bu maksatla düzensiz göçmenlerin AB sınırlarına geçiş yapmalarını için 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile GKA imzalamıştır. 16 Nisan 2016 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan GKA, AB'nin Suriyelileri kendi Ülkelerinde istemediğinin en önemli örneğidir.

AB Haziran 2015'e kadar Suriye göçünden çok etkilenmemiş ancak Türkiye üzerinden AB sınır ülkelerine göç akınlarının yönelmesiyle göç konusu AB'nin gündeminden düşmeyen bir konu haline gelmiştir. Sığınmacı akınlarının 2015 yılında büyük bir yoğunluk göstermesi, göç alan ülkelerde sosyal, ekonomik ve güvenlik endişelerini de beraberinde getirmiştir. 24 Eylül 2015 tarihinde Suriyeli göçünün konuşulması amacıyla toplanan AB zirvesinde, AB üye ülkeleri tarafından UNHCR, Türkiye, Lübnan, Ürdün, Dünya Gıda Programı ve diğer ülkelerde Suriyeliler için çalışan kurumlarda kullanılmak üzere en az 1 milyar Avro yardım yapılması kararı alınmıştır. Zirvede Dünyada en çok mülteci bulunduran ülke konumunda olan Türkiye için ayrı bir maddeye yer verilmiştir. AB, Türkiye'nin en çok Suriyeli göçmenleri barındırması ve tampon bölgede bulunması nedeniyle AB-Türkiye diyaloglarının güçlendirilmesi ve göç konusunda işbirliği yapılması kararına varılmıştır. Bu dönemde AB tarafından Türkiye'ye sıklıkla olumlu mesajların verilmesi, Türkiye AB ilişkilerinin yeni bir döneme girdiğini göstermiştir.

Türkiye katılım müzakereleri kapsamında 2006 ve 2010 yılları arasında 13 faslın müzakerelere açılması, 2010 ve 2013 yılları arasında sadece 1 faslın müzakerelere açılması Türkiye-AB ilişkilerinin duraksadığını göstermiştir. Ancak Suriye krizi ile tarafların işbirliği yapma kararı almalarıyla, 2015 yılında ekonomik ve parasal faslının müzakerelere açılması, 2016 yılında mali ve bütçesel hükümler faslının açılması Türkiye'nin lehine bir durum olduğu söz konusudur. Bunların yanında göç konusu kapsamında AB'nin Türkiye için önemli taahhütlerde bulunduğu ve ikili ilişkilerin ilerlemesi için adımların atıldığı 18 Mart Mutabakatı Türkiye-AB ilişkileri için önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Buna göre 20.04.2016 tarihinden itibaren Türkiye'den Yunanistan'a geçen her bir Suriyelinin Türkiye'ye iade edilmesi karşılığında Türkiye'den bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesi ile 1'e 1 programı uygulanması, Türk vatandaşlarına vize serbestisi sağlanması, Türkiye'de bulunan Suriyeliler için AB'nin Türkiye'ye 6 milyon Avro mali yardım yapılacağı taahhüdünde bulunması ve Türkiye'nin AB'ne katılım müzakerelerine hız kazandırılması konusunda taraflar mutabık kalmışlardır. Taraflar arasında yapılan bu mutabakat ile AB uygulamak istediği Suriyelileri dışsallaştırma ve Türkiye'ye taahhütlerde bulunarak sınırlarından Suriyeli göçmenleri uzak tutma politikasını uygulamıştır. Mutabakat sonucunda ise AB sınırlarına geçmek isteyen göçmenlerin sayısındaki azalma ile amacına ulaşabilmiştir. Ancak bu durum Türkiye için hiç de iyi bir sonuca ulaşmamıştır. Türkiye'nin iç politikasında öngörülmeleyen durumlar hem de AB-Türkiye arasında yapılan mutabakatın tam olarak uygulanmaması neredeyse AB-Türkiye ilişkilerini durma noktasına getirmiştir. Tarafların memnuniyetle karşıladığı verilen taahhütlerin yerini ilişkilerde gerilmeler artmakta ve tehdit etme noktasına gelmiştir.

AB'nin Türkiye'ye 2018 yılı sonuna kadar vermeyi taahhüt ettiği 6 milyon avro mali desteği vermemesi ve 27 Şubat 2020 tarihinde İdlib'de 33 Türk askerinin şehit edilmesiyle Türkiye, AB ülkelerine geçmek isteyen göçmenlere yönelik engelleme politikasını uygulamamış ve sınır kapılarını göçmenlere açmıştır. AB'nin göçmenleri sınırlarına almak istememesi ve göçmenleri geri itmeleri ile göçmenler sınırlar arasında sıkışmışlardır. AB ülkeleri arasında Suriye krizine çözüm odaklı yaklaşan ve diğer AB ülkelerine öncülük eden Almanya Başbakanı Merkel Türkiye'nin mültecilere sınır kapısını açmasını eleştirmiştir. Merkel Türkiye'nin AB ülkelerinden daha çok destek beklemesini anladığını ancak bunu mülteciler üzerinden yapmasının kabul

edilemez olduğunu açıklamıştır. Türkiye üzerinden sınırlarına ulaşan mülteciler nedeniyle AB-Türkiye ilişkilerinin bir çıkmaza girdiğini, bu durumun ancak tarafların 18 Mart 2016'da yapılan anlaşmanın uygulanmasıyla çözüleceğini de belirtmiştir. Olaydan çok kısa bir süre sonra tüm dünyayı etkileyen covid-19 pandemi sürecinin başlaması bu durumun gidişatını değiştirmiştir. Salgının ortaya çıkmasıyla Dünyadaki bütün ülkelerin sınırlarını kapatması Türkiye ve AB'de de görülmüştür. Bu durum tarafların biraz olsun göç konusunu ana başlıklarında öne çıkarmamasını sağlamıştır.

2015 yılında Türkiye'den AB'ye düzensiz göçün yoğun bir şekilde kendini göstermesi, sürecin başında Türkiye AB ilişkilerinin olumlu yönde ilerlemesine büyük oranda etki etmiştir. Ancak Suriye krizi ile taraflar arasında yapılan anlaşmaların daha çok iki tarafın çıkarları doğrultusunda şekillenmesi, karşılıklı olarak taleplerde bulunulması ve bu taleplerin tam anlamıyla yerine getirilmemesi AB ve Türkiye ilişkilerinin olumsuz yönde ilerlemesine yol açmıştır. AB, göçmen krizini büyük oranda, Türkiye'ye finansman sağlayacağını taahhüt ederek mültecileri sınırları dışında tutması, Türkiye'nin ise sınırları içinde bulunan Suriyeli mültecilerin ekonomik yükünü AB'den mali destek olarak hafifletmek istemesi tarafların Suriyeli mülteci krizinde izlemiş oldukları politikaları gözler önüne sermiştir. Günümüzde hala Türkiye'den AB sınırlarına düzensiz göçün devam etmesi ve ilerleyen dönemlerde de devam edeceği aşikardır. Tarafların kalıcı ve kesin bir çözüm bulamamaları nedeni ile Suriyeli mülteciler meselesi uzun yıllar daha uluslararası toplumun gündeminde yer alacak ve ikili ilişkilerde etkisi görülecektir. Göç konusu her ne kadar yeni sorunları beraberinde getirirse de aslında göç, yaşanan olayların en kötü sonucudur.

KAYNAKÇA

- 12019 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.(2013) 21 Kasım 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden erişilmiştir.
- 5747 Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği.(2016). 2 Aralık 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20111377.pdf> adresinden erişilmiştir.
- 5901 Türk Vatandaşlığı Kanunu. *Resmi Gazete*. (2009). 26 Kasım 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090612-1.htm> adresinden erişilmiştir.
- 6203 Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). 24 Kasım 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> adresinden erişilmiştir.
- AB Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği (2018). *AB ve üyelik sürecimiz. “Türkiye Ulusal Ajansı”*. 10 Nisan 2020 tarihinde https://www.ab.gov.tr/siteimages/2021_05/ab_ve_uyelik_surecimiz_temel_bilgiler_kitabi.pdf adresinden erişilmiştir.
- Anadolu Ajansı (2013). *AB ile tarihi anlaşma imzalandı*. 10 Nisan 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ab-ile-tarihi-anlasma-imzalandi/197368> adresinden erişilmiştir.
- Anadolu Ajansı (2018). Türkiye-AB ilişkilerinde ‘Anlaşılmayan’ konular AB üyelik sürecinde diğer aday ülkelere uygulanan süreç ve tutum Türkiye’ye gösterilmedi. 25 Mart 2022 tarihinde <https://aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-ab-iliskilerinde-anlasilamayan-konular/1100744> adresinden erişilmiştir.
- AFP (2018). *Fransa’da iltica yasası sertleşiyor*. “DW Made For Minds”. 26 Şubat 2022 tarihinde <https://dw.com/tr/fransada-iltica-yasas%C4%B1-sertle%C5%9Ftiriliyor/a-43492104> adresinden erişilmiştir.
- Ahi, Y., Gültekin, M. N. ve Açıkgöz, M. (Ed.). (2020). *Göç ve kent etkileşimler*. Ankara: Nika Yayınevi.

- Akçay, B. ve Açıkmese, S. (Ed.). (2017). *Yarım asrın ardından Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri tarihçe, teoriler, kuramlar ve politikalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akçay, E. Y. (2017). Pozitif gündem ve sonrasındaki gelişmeler ışığında Türkiye-AB ilişkileri. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 19, 44-45.
- Akdemir, E. (2018). Avrupa Birliği'nin dış ilişkileri ve politikası: Avrupa Birliği'nin bütünleş(me)mesi üzerine bir inceleme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 17(2), 199-200.
- Akdoğan, E. ve Atalay, M. (2017). Avrupa Birliği'ni değişime zorlayan güç: Göç [Kayfor 15 Özel Sayısı]. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 43-47.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin sınırlarına dayanan mülteci krizi ve yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 50-62.
- Akdoğan, M.ve Aytaç, M. (2017). İtalya ve Suriyeli mülteciler: Avrupa'nın zorlu sınavı. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 155-156.
- Akgönenç, O. (2009). *Türkiye'nin AB stratejisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akın, A. Z. (2019). Neoliberalizm etkisinde sağ popülizm yükselişi: ABD, Macaristan ve Fransa örnekleri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 286.
- Akkaya, A. Y. (2019). Avrupa'nın mülteci politikalarına oryantalist yaklaşımı: Suriye krizi sonrası Avrupa ve Türkiye ilişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2(74), 375.
- Aldırmaz, Y. (2016). Değerler Avrupasından duvarlar Avrupasına göç, sığınmacılar ve mülteci krizi çerçevesinde AB hukuku ve politikaları. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6), 92-96.
- Aras, İ ve Sağiroğlu, A. (2017). Yunanistan ve Suriyeli mülteciler: Avrupa'nın kapısını zorlamak. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 21-25.
- Aras, İ ve Sağiroğlu, A. (2018a). Almanya ve Suriyeli mülteci krizi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 109-114.
- Aras, İ ve Sağiroğlu, A. (2018b). Avrupa aşırı sağında göçmen karşıtlığı: Fransa ve Macaristan örnekleri [Özel Sayı]. *Mukaddime, Özel sayı*(9), 108-109.

- Aras, N. E. G. (2016). Biyopolitik bir nüfus politikası olarak Avrupa Birliği'nin düzensiz göç rejimi ve sınırlarda ölüm siyaseti. *Nüfus Bilim Dergisi*, 20(1), 77-80.
- Arkan, Z. (2017). Avrupa Birliği'nin dış ilişkilerinde göç ve değişen kimlik arayışı. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(31), 987.
- Aslantürk, O. (2020). Türkiye'ye yönelik göç ve iltica hareketleri: Suriyeliler örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 175-197.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2021). Türkiye raporunun temel bulguları. 22 Aralık 2021 tarihinde <https://Avrupa.info.tr> adresinden erişilmiştir.
- Ay, H. (2013). *AB mali yapısı*. Ankara: Kanyılmaz Matbaası.
- Ayçiçek, E. ve Tecer, Ö. Ç. (2018). Uluslararası göç rejimi itibarıyla Türkiye'nin değişen konumu: Kurumsal yaklaşımlar ve kuramsal açılımlar. *ViraVerita E-Dergi*, (8), 44-66.
- Aydın, A. (2017). Avrupa Birliği'nin uluslararası göç politikaları bağlamında Almanya ve Almanya'daki mülteciler. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 14(2), 547.
- Aydın, E. (2018). Avrupa Birliği mevzuatında güvenli üçüncü ülke kavramı ve Türkiye-AB geri kabul anlaşmasına yansımaları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 38(1), 11-40.
- Aygül, H. H. ve Eke, E. (Ed.). (2018). *21. yüzyılda uluslararası göç ve mülteciler: Bir Türkiye perspektifi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Balcı, M. (2018). Suriye mülteci krizi bağlamında Türkiye ve Almanya'nın sığınmacı politikalarının ikili ilişkilere yansımaları. *Akademia*, 46-47.
- Banazılı, A. M. (2019). Göç, uyum ve sivil toplum. *Uluslararası Göç ve Mülteci Derneği*, 5-9.
- Bayir, D. ve Aksu, F. (2020). Açık kapı politikasından güvenlik tehdidine Türkiye'de Suriyeli sığınmacılar olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), 324-356.

- Bayraklı, E. ve Keskin, K. (2015). *Türkiye, Almanya ve AB üçgeninde mülteci krizi*. İstanbul: Turkuvaz Maatbacılık Yayıncılık
- Bayraklı, E. ve Keskin, K. (2017). Avrupa'nın mülteci krizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(2), 115-136.
- Bayram, M. H. (2018). *Avrupa Birliği hukuku dersleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- BBC News (2015, 3 Eylül). "Maceristan Başbakanı Orban: Sığınmacılar Hristiyan kökleri tehdit ediyor" 9.02.2022 tarihinde <https://bbc.com.tr> adresinden erişildi.
- BBC News (2016, 4 Nisan). "Türkiye-AB anlaşması kapsamında ilk göçmen kafilesi Dikili'de" 10.04.2022 tarihinde <https://bbc.com.tr> , adresinden erişildi.
- Bilgin, A. A. (2017). Göçmenlere yönelik deniz operasyonlarında Frontexin müdahale yetkisinin uluslararası hukuk kapsamında değerlendirilmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 55-82.
- Bostan, H. (2018). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskân sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 39-88.
- Bostancı, M. (2018). Göçle mücadele stratejisi kapsamında AB Sınır Güvenliği Ajansı Frontex ve Avrupa Sınır Gözetim Sistemi Eurosur'un analizi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, 4(7), 56-77.
- Bulut, Y. ve Akın, S. (Ed.). (2020). *Yerel, ulusal ve küresel boyutlarıyla göç ve mülteci sorunu*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Bulut, Y., Akın, S. ve Karakaya, S. (2016). *Mülteci sorununa nasıl bakıldığına ilişkin bir inceleme*. Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı, 3035.
- Canyurt, D. (2018). Kazanamı olmayan savaş "Suriye iç savaşı": Neden bitmedi, barış nasıl gelebilir?. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(14), 1104.
- Canyurt, D. (2015). Suriye gelişmeleri sonrası Suriyeli mülteciler: Türkiye'de riskler. *Akademik Bakış Dergisi*, 48,130.
- Çakmak, G. A. (2018). Avrupalılaşmasının aşıl tendonu: Göç politikaları ve Yunanistan örneği. *Mukaddime*, 1(9), 48.

- Çakmak, G. A. ve Kılıç, S. T. (2018). Devlet çıkarları mı? İnsan hakları mı? Türkiye ve Yunanistan basınında düzensiz göçle mücadele tartışmaları. *Alternatif Politika*, 10(3), 430-431.
- Çelik, D. Ş. ve Şemşit, S. (2019). Kale Avrupası yaklaşımı ve düzensiz göç. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2(15), 288.
- Çelik, N. B. (2015). Türk hukukunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel sayı(1), 78.
- Çenberci, E. ve Gövdere, B. (2017). Göç krizinin, Brexit kararına ve Avrupa Birliği'nin geleceğine muhtemel etkileri [Göç Özel Sayısı]. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Özel sayı(22), 1436.
- Çetiner, S. (2020). Uluslararası toplumun kitlesel göçlere tepkisi ve uluslararası göç yönetimi: Suriye krizi örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 46(17), 663.
- Çilingir, S. (2018). Kriz gündeminde AB göç politikasının yetkiler, hedefler ve amaçlar itibarıyla değerlendirilmesi: Sınır yönetimi örneği. *İşletme Fakültesi Dergisi* 1(19), 23.
- Demir, Ö. O. (2015). Göç ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz. *Academia*, 1(2), 9.
- Dost, S. (2014). Ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların hukuki durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27-69.
- Dost, S. (2021). Avrupa'ya ikinci kavimler göçü (mü?): Sorunlar, fırsatlar, tehditler, çözümler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(23), 9-15.
- Duman, M. Z. (2018). 15 Temmuz askeri darbe girişiminin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine etkisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 90, 89-90.
- Duruel, M. (2017). Avrupa Birliği göç politikası ve kitlesel göç akınları karşısındaki durumu. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 3-6.

DW Made For Minds (2016, 2 Ekim). “Macaristan AB mülteci politikası için sandık başında” 04.03.2022 tarihinde <https://dw.com/tr/macaristan-ab-m%C3%BClteci-politikas-%C4%B1-i%C3%A7in-sand%C4%B1k-ba%C5%9F%C4%B1nda/a-35942029> adresinden erişildi.

DW Made For Minds (2019, 25 Mayıs). AB raporu: Türkiye Avrupa’dan uzaklaşmaya devam ediyor. 09.04.2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/ab-raporu-t%C3%BCrkiye-avrupadan-uzakla%C5%9Fmaya-devam-ediyor/a-48967396> adresinden erişildi.

DW Made For Minds (2019, 22 Temmuz). Çavuşoğlu: Geri kabul anlaşmasını askıya aldık. 02.04.2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277>, adresinden erişildi.

DW Made For Minds (2020, 02 Mart). Merkel’den Türkiye’ye sert mülteci eleştirisi. 16.06.2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/merkelden-t%C3%BCrkiyeye-sert-m%C3%BClteci-ele%C5%9Ftirisi/a-52615752>, adresinden erişildi.

DW Made For Minds (2020, 08 Mart). Kurz: Türkiye’nin baskısına boyun eğmemeli. 19.06.2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/avusturya-ba%C5%9Fbakan%C4%B1-kurz-t%C3%BCrkiyenin-bask%C4%B1s%C4%B1na-boyun-e%C4%9Fmemeli/a-52622314>, adresinden erişildi.

Efe, H. (2016). Mülteciler sorunu geri kabul antlaşması ve Türkiye –AB vize pazarlığı. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel sayı, 437.

Ekinci, M. U. (2016). *Türkiye-AB geri kabul anlaşması ve vize diyalogu*. İstanbul: SETA Yayınları.

Ekşi, N. (2016). 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye zirvesi bildirisinin hukuki niteliği. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 1(1), 52-59.

Eminoğlu, N. (2020). *Kültürlerarası şehirler: Sosyal uyumun aracı olarak kültürlerarası iletişim*. Ankara: RESLOG

Ercan, M. (2017). 15 Temmuz sonrası Türkiye-AB ilişkileri; İlişkilerin gelecek öngörüsü. *Akademik Bakış Dergisi*, 63, 20.

- Erdenir, B. (2021). 18 Mart mutabakatı: Bir hukuki analiz. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2(20), 450-452.
- Erdoğan, M. (2018). *Suriyeliler barometresi 2017 Suriyelilerle Uyum içinde yaşamın çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler. *Konrad Adenauer Stiftung*, 7-82.
- Erdoğan, M. (2020). *Suriyeliler barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Euronews (2019, 7 Eylül). "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Olmadı kapıları açarız, AB düşünsün." 15.04.2022 tarihinde <https://tr.euronews.com/2019/09/07/erdogan-belediyelerde-isten-cikarmalara-tepki-gosterdi> adresinden erişildi.
- Euronews (2020, 08 Mart). Yunanistan başbakanı Miçotakis: Türkiye- AB arasındaki göçmen anlaşması öldü. 19.06.2020 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/03/08/yunanistan-basbakan-micotakis-turkiye-ab-aras-ndaki-gocmen-anlasmas-oldu> adresinden erişildi.
- Euronews (2021, 7 Aralık). "AB, Türkiye'deki mültecilere 325 milyon euro ilave insani yardım sağlayacak." 10.04.2022 tarihinde <https://tr.euronews.com/2021/12/02/ab-turkiye-deki-multecilere-325-milyon-euro-ilave-insan-yard-m-saglayacak> adresinden erişildi.
- European Stability Initiative (2015). "Yunanistan için "Güvenli ülke" olarak Türkiye." 27.03.2022 tarihinde https://esiweb.org/publications/yunanistan-icin-guvenli-ucuncu-ulke-olarak-turkiye?search_api_fulltext_op=and&search_api_fulltext=&-created_1=&created=&page=168 adresinden erişildi.
- Gaularas, G. B. ve Sunata, U. (2015). Türk dış politikasında göç ve mülteci rejimi. *Moment Dergi*, 2(1), 34.
- Gök, N. (2019). Suriye Krizi'nin Türkiye'ye yansımaları (2011-2017). *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(0), 105.

- Görgün, M. (Ed.). (2019). *Uluslararası göç*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Güder, M. (2016). Türkiye'deki dış göç olgusuna sosyoekonomik bir yaklaşım ve Avrupa Birliği ile Geri Kabul Anlaşması'nın olası etkileri. *Sosyoekonomi Dergisi*, 24(30), 133-134.
- Gülcan, Y., Akgüngör, S. ve Kuştepe, Y. (Ed.). (2017). Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir konu: Mülteci sorunu ve Türkiye- AB işbirliği. *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları*, 293, 97-99.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 83-85.
- Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve vatandaşlık: Yerel halk ve Suriyeli sığınmacılar çerçevesinde bir değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 686-702.
- Günay, H. (2021). Yunanistan örneği üzerinden uluslararası göç meselesi ve mevzuatına dair bir değerlendirme. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6, 67-68.
- Hamsici, M. (2021). Türkiye'deki Suriyeliler hakkında güncel bilgiler neler. "BBC News". 01.12. 2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58329307> adresinden erişildi.
- Hasançebi, U. H. (2021). *AB ile Türkiye arasında mülteciler*. İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Hekimler, O. (2018a). Batı- Doğu çekişmesi: Göçmen meselesi Avrupa'da yeni bir bloklaşmaya sebep verebilir mi?. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(73), 22-31.
- Hekimler, O. (2018b). Üstesinden gelebilir(mi)yiz: Federal Almanya'nın yeni sığınmacı politikası ve yansımaları. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 25-27.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği, (2016). Göçmenlerin aynasından Türkiye. *Saha Dergisi*, 2, 8.
- Henkes, C. (2020). Entegrasyon, göç ve sosyal demokrasi. Ankara: Friedrich Ebert Vakfı Siyaset Akademisi Birimi.

- Hodali,D., Prangen, A., (2018). “Mültecilere hangi ülkeler ne kadar yardım yapıyor ?” 01.04.2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/m%C3%BCItecilere-hangi-%C3%BCIke-ne-kadar-yard%C4%B1m-yap%C4%B1yor/a-44303475> adresinden erişildi.
- Hopyar, Z. (2016a). *Avrupa’da göç ve mülteci olgusu*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Hopyar, Z. (2016b). Avrupa’nın mülteci politikası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 64-65.
- Ihlamur, G. S. (2014). Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yönelik politikası. *Academia*, 43-44.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2021). *Geçici koruma*. 24 Kasım 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma> adresinden erişildi.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2020). Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 17 Haziran 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/uyum-strateji-belgesi-ve-ulusal-eylem-planı> adresinden erişildi.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2016). AB Konseyi Başbakanı Tusk’ın Türkiye ziyareti. 26 Ocak 2022 tarihinde <https://ikv.org.tr> adresinden erişildi.
- Kaiser, B. ve Kaya, A. (2018). Küresel finans kriz, mülteci krizi ve islamofobizm bağlamında Türkiye-AB ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 1(1), 425.
- Kakışım, C. ve Erdoğan, S. (2018). Türkiye –Avrupa Birliği ilişkileri ve 15 Temmuz darbe girişiminin ardından yaşanan gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(10), 409.
- Kanat, S. ve Aytaç, M. (2018). Suriyeli mülteciler özelinde Avrupa Birliği ortak göç politikası ve birlik ile üye devletler arasında egemenlik tartışmaları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 61-69.
- Karaca, H. A. (2020). Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması ve düzensiz göçle mücadele ve bazı sorunlu alanlar. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(24), 178-179.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye’ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,2(12), 293.

- Kaya, A. (2013). *Avrupa Birliği hakkında merak ettiklerimiz*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Kaya, A. (2020). AB- Türkiye mülteci mutabakatı: Tampon ülke?. *TÜSİAD Küresel Siyaset Forumu*, 2, 6.
- Kaya, B. (2020). *Türkiye- AB müzakere süreci*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Kaya, İ ve Eren, E. Y. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu*. Ankara: SETA.
- Kayalar, M. ve Yıldız, S. (2018). Türkiye'deki Suriyelilerin ve Suriyeli girişimcilerin diaspora yaklaşımları bağlamında incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), 463.
- Keskin, İ. ve Yanarışik, O. (2021). Suriye göç krizi hakkında güvenlik endişeleri: Türkiye ve AB ülkeleri karşılaştırması. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 1(23), 58- 64.
- Keskin, K. (2016). Almanya'nın mülteci politikası nasıl şekilleniyor?. *SETA Perspektif*, 145, 1-5.
- Kıyıcı, G. Ö. ve Kaygısız, U. (2018). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği göç politikaları ve insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(10), 475.
- Koç, Y. Y. (2020). *Avrupa Birliği'nin yasadışı göç politikası Türkiye Örneği çerçevesinde insan hakları sorunsalı*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Koçak, O. ve Gündüz, D. (2016). Avrupa Birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içermelerine etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(6), 87.
- Korkmaz, M. (2017). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin türkiye işgücü piyasasına etkileri ve değerlendirmeler. *Sosyal Güvençe Dergisi*, 7(13), 60-61.
- Köse, İ. (2016). Avrupa Birliği'nin mülteci açmazı ve Türkiye- Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(7), 11-13.
- Köse, T. (2021). 2021'de Türkiye –AB ilişkileri. “Anadolu Ajansı”. 22 Şubat 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/2021de-turkiye-ab-iliskileri/2483700> adresinden erişildi.

- Marancı, D. (2021). Türkiye- Avrupa Birliği ve 16 Aralık 2013 tarihli vize serbestisi diyalogu mutabakat metni ve Geri Kabul Anlaşması. *Dergipark*, 1(5), 295-315.
- Muzalevskaya, M. (2016). Europe's refugee crisis: A comparative analysis of Germany and France". *International Affairs Frederick S. Pardee School of Global Studies*. 21.
- Nas, Ç. (2015). Türkiye- AB ilişkilerinde geri kabul ve vize serbestliği: Hareketliliğin yönetimi. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2(23), 179-182.
- NTV (2017). Merkel Türkiye'de: 1.5 yılda 5 kez ziyaret. 28 Şubat 2022 tarihinde <https://ntv.com.tr/dunya/merkel-turkiyede-1-5-yilda-5-ziyaret.O2j3pUj3B0i6-nA2eA3rWrA> adresinden erişildi.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. ve Öztürk, M. (2016). Türkiye'nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri. *Dergipark Akademi*,4(2), 229-230.
- Oran, F. Ç. (2018). Türkiye-AB ilişkilerinde yeniden canlanmadan "hedef değişimine" doğru. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 31(16), 428-438.
- Ozansoy, A. (2017). Göç alanında AB'nin dış politikasının normatif güç AB kavramı çerçevesinde incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi*,2(28), 265-268.
- Öner, A. Ş. (2015). Avrupa Birliği'nin insani yardımları: Suriye örneği. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1(23), 144-150.
- Önür, H. (2021). Vatandaşlık bağlamında Suriyeli sığınmacılar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,1(37), 378.
- Özcan, M (2017). Güvenikleştirme bağlamında AB-Türkiye ilişkileri ve Suriye krizi. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*,40, 8-10.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği sığınma hukuku ortak bir sığınma hukukunun ortaya çıkışı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Özcan, M., Elmas, F. E., Kutlay, M. ve Mutuş, C. (2009). *Bundan sonrası senaryo analizleriyle Türkiye-AB ilişkileri*. Uşak: USAK Yayınları.
- Özcan, S. A. (2018). Çokkültürlülük bağlamında Türkiye'nin Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim politikası. *Pesa International Journal of Social Studies*,1(4) 26-30.

- Özçürümez, S. ve İçduygu, A. (2020). *Zorunlu göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özçürümez, S., Hoxha, J. ve Kurfalı, M. A. (2021). Toplumsal bütünleşme ile yerleşke dönüşümü ilişkisi: Türkiye'ye zorunlu göçle gelenler ve barınma deneyimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76(1), 129-164.
- Özdemir, H. (2021). *Dünden bugüne Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri*. Uluslararası Küresan Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, s. 133-134.
- Özensel, E., Boztaş, G., Kaleci, F. ve Salur, M. N. (Ed.). *Ortadoğu'da değişen göç hareketleri ve değişen dinamikler*. Nevşehir: Aybil Yayın.
- Özer, A. (2009). Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin eşiğinde Türkiye. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 1(16), 92.
- Özer, F. (2020). Geri kabul anlaşmaları bağlamında Türk- Yunan ilişkileri. *Ege Jeopolitiği*, 1(2), 1612-1613.
- Özerim, G. (2014). Avrupa'da göç politikalarının ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa göç tarihinde yeni bir dönem mi?. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 32-33.
- Özhan, M. (Ed.). *Değişen Dünya'da göç*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öztürk, T. ve Boyacı, E. (2021). Suriyeli mülteci krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkisine yansımaları: Dünya sistemleri analizi üzerinden bir değerlendirme. *Alanya Akademik Bakış*, 6(1), 1809-1823.
- Palacioğlu, T. (2018). *Suriyeliler, AB ve TR özelinde mülteciler*. İstanbul: İTO Bilgiyi Ticarileştirme ve Araştırma Vakfı İstanbul Düşünce Akademisi.
- Poyraz, Y. (2018). Suriye vatandaşlarının geçici korunması ve uluslararası mülteci hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(20), 55-57.
- Poyrazlı, M. (2019). Avrupa Birliği Türkiye AB ilişkileri almanağı 2018. *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları*, 316, 3.
- Roots, L. (2019). The new eurodac regulation: Fingerprints as a source of informal discrimination. *Tallin University Of Technology Akademia*, 2(5), 108-109.
- Saatçioğlu, B. (2017). AB'nin mülteci krizi: Normlar- çıkarlar dikotomisi üzerinden AB'yi yeniden değerlendirmek. *MEF Akademik Arşiv*, 2(12), 219- 226.

- Salihi, E. (2016). Suriyeli göçmenler hakkında yazılan uluslararası raporlara dair bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 25(1), 162-163.
- Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde göçe yönelik global yaklaşımı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(5), 5.
- Sancaktar, Y. ve Çomak, H. (Ed.). (2016). *Uluslararası politikada Suriye krizi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Sarıbal, G. Ve Kabakçı, E. (2020). Güvenli üçüncü ülke. *İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi*. 25 Mart 2022 tarihinde <https://jeanmonnet.law.bilkent.edu.tr/wp-content/uploads/2021/01/LAW482-Guvenli-Ucuncu-Ulke-Odevi-Final.pdf> adresinden erişildi.
- Schuster, Kathleen. (2016). "Almanya Algısı Değişti". 1.03.2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/m%C3%BClteci-krizinde-bir-y%C4%B1-almanya-alg%C4%B1s%C4%B1-de%C4%9Fi%C5%9Fti/a-19510727> adresinden erişildi.
- Servantie, D. (2017). Türkiye- AB mülteci sözlüğü. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakıf Yayınları, 290.
- Sezer, Ö. ve Koyan, A. (Ed.). (2019). *Kent tartışmaları ve yeni yaklaşımlar*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Sihhat (2021). 21 Kasım 2021 tarihinde <https://www.sihhatproject.org/> adresinden erişildi.
- Soytürk, M. (2018). Avrupa Birliği iltica ve mülteci politikalarının iflası ve paradigma değişiminin gerekliliği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 633.
- Şahin, A. ve Terlemez, M. (2021). *Sığınmacılara yönelik algılar ve gerçekler üzerinden bir analiz*. İstanbul: Atlas Akademi.
- Şen, Y. F. ve Özkurul, G. (2016). Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinde yeni bir eşik: Sığınmacı krizi bağlamında bir değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 98-106.

- Şimşek, D. (2019). Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya yayılımı: Analitik ve karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 499.
- Şimşek, H. ve Kula, S. S. (2018). Türkiye'nin göçmen politikasında ihmal edilen boyut: Eğitsel uyum programı. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 5-21.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). *Suriye raporları*. 19 Kasım 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari> adresinden erişilmiştir.
- Tahincioğlu, N. D. (2020). Avrupa'daki sağ popülist partilerin göçmen karşıtı söylemleri üzerine bir değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 283-285.
- Tamer, M. (2020). (Ed.). (2020). *Suriye krizi eksenindeki göçün, Türk kamu yönetimine etkileri*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Taş, R. (2020). Türkiye-Avrupa Birliği müzakerelerinde Kıbrıs sorununun etkisi ve bugünkü durum. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(2), 23.
- Tauscher, S. ve Bezci, B. (2016). Son dönem Almanya'sında yabancı hakları tartışmaları. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 78.
- Tekin, B. Ç. (2017). Düzensiz göçün yönetimi konusunda varılan Türkiye- AB mutabakatının Avrupa Birliği'nin uluslararası kimliği üzerindeki etkileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(39), 613-669.
- Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık .
- Teyyare, E. Ve Sayaner, K. Suriye iç savaşı sonrası ortaya çıkan göç hareketinin kamusal mallar teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 438.
- Topçu, E. (2020). "DW Made For Minds" Almanya mülteci sınavını başardı mı ? 02 Şubat 2022 tarihinde <https://www.dw.com/tr/almanya-m%C3%BCltecisi-%C4%B1nav-%C4%B1n-%C4%B1-ba%C5%9Fard%C4%B1-m%C4%B1/a-54723405> adresinden erişildi.

- Tosun, S. (2021). Bir sosyal politika aracı olarak AFAD. *Journal of pre- Hospital*, 1(6), 127-129.
- Tunç, Ş. A. (2015). Mülteciler davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 59.
- Turan, B. (2019). *Türkiye-Avrupa Birliği ortaklık hukukunda yeni kısıtlama getirme yasağına ilişkin hükümlerin etkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Turan, R. ve Ünal F. (2020). Düzensiz göç kapsamında AB ilerleme raporlarının Türkiye üzerindeki etkileri. *Rating Academy*, 4(5), 609-612.
- Turan, Y. ve Şaşkın, O. (2017). AB'ye iltica başvurularının değerlendirilmesinde geri kabul ve güvenli üçüncü ülke tartışmaları. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 47-56.
- Turhan, E. (2017). Mülteci krizinin AB-Türkiye ilişkilerine etkileri: AB'ye üyelik sürecinden bir "stratejik ortaklığa" doğru mu?. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(16), 651-655.
- Tutan, E. V. (2020). Türkiye- Avrupa Birliği göç mutabakatının analizi. *Balkanlar'da Türk Kültürü, Kültür- Tarih- Aktüalite Dergisi*, 99, 18-19.
- Türk Kızılay Göç Hizmetler Direktörlüğü. *Suriye insani yardım operasyonu*. 25 Kasım 2021 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> adresinden erişildi.
- Uçak, O. (2017). Göç hareketleri ve medyada göçmen hareketleri. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 3(1), 250.
- Ultan, M Ö. (2015). *Avrupa Birliği'nde yasadışı göçün önlenmesi ve ülke uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Uluslararası Af Örgütü (UAÖ). (2016). *Uluslararası toplum ve mülteciler: Sorumluluklar, imkanlar, insan hakları ihlalleri*. İstanbul: Uluslararası Af Örgütü Yayınları.
- Uluslararası Af Örgütü (UAÖ). (2020). *Açıklayalım: Yunanistan sınırındaki durum*. 10 Nisan 2022 tarihinde <https://amnesty.org.tr> adresinden erişildi.

- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO). (2021). *Geçici koruma altındaki Suriyeliler ve Türk vatandaşları için insana yakışır iş fırsatlarının desteklenmesi*. 20 Kasım 2021 tarihinde https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_710956/lang--tr/index.htm adresinden erişildi.
- Ulusoy, O. (2015). Göçmenler, ölümler ve insanlık onuru. *Academia*,1(1), 48.
- UNHCR, (2021). BM Mülteciler Yüksek Komiseri Grandi, İtalya'nın Avrupa'da ve Küresel Olarak Mültecilerin Korunmasına Yönelik Yapıcı Yaklaşımını Tebrik Ediyor. 02 Nisan 2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/28331-bm--mülteciler-yukse-komiseri-grandi-italyanin-avrupada-ve-kuresel-olarak-mültecilerin-korunmasına-yonelik-yapici-yaklasimini-tebrik-ediyor.html> adresinden erişildi.
- UNHCR, (2019). UNHCR Raporuna Göre 2018 Yılında Her Gün Ortalama Altı Kişi Akdeniz'i Geçmeye Çalışırken Hayatını Kaybetti. 02 Şubat 2020 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/21386-unhcr-raporuna-gore-2018-yilinda-her-gun-ortalama-alti-kisi-akdenizi-gecmeye-calisirken-hayatini-kaybetti.html> adresinden erişildi.
- UNHCR, (2022). Sosyal Uyum ve Harmonizasyon. 19 Haziran 2022 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/kapasite-gelistirme> adresinden erişildi.
- UNICEF Türkiye Milli Komitesi.(2021). Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. 23 Kasım 2021 tarihinde <https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar> adresinden erişildi.
- Usta, M E. vd. (2018). Suriyeli eğitimcilerin gözünden geçici eğitim merkezlerinde karşılaşılan sorunların incelenmesi. *Dergipark Akademi*,1(9), 174-176.
- Uzman, N. (2016). "Suriyeli akademisyenlerin bakış açısından Türkiye- Suriye ilişkileri ve sığınmacılar meselesi". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(24), 252.
- Uzun, Ş. (2021). İtalya'da göç yönetimi: İltica prosedürleri ve kabul politikaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(7), 264- 278.
- Ünay, H. (2020). Düzensiz göçmenlerin sınırı geçme deneyimleri ve kararlılıklarının analizi: Pazarkule sınır kapısı örneği. *Türkiye Göç Araştırmaları Vakfı*, 12.

- Vardarlı, B., Khatib, A., Uygur, S. ve Gönültaş, M. (2019). Türkiye ve Almanya'daki Suriyeli sığınmacılara sunulan haklar ve yaşanan sorunlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 654-673.
- Yaman, F. (2018). *Göç ve toplum*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Yanardağ, U ve Yanardağ, Z. M. (2019). Kapsayıcı toplum kalkınması olanakları: Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere yönelik Avrupa Birliği tarafından fonlanan projeler. *Demis*, 9.
- Yatkın, A. (Ed.). (2017). *Uluslararası göç ve mülteci sorunun çözümünde kamu yönetiminin rolü*. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Yeşiltaş, S. ve Erdem, T. (2021). Vişegrad grubu üzerine bir analiz: Oluşumu, işleyişi, etkileri ve sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2961-2998.
- Yıldırım, C. A. ve Yürür, Y. Y. Ö. (2019). Uluslararası göçmenlerin Türkiye'ye uyumu yasal düzenlemeler ne derece uyumu/entegrasyonu hedefliyor?. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(1), 19-41.
- Yılmaz, E. A. (2019). Evrensel ahlaki değerler ile ulusal çıkarlar arasında AB'nin göç politikaları çıkmazı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(8), 119-128.
- Yılmaz, E. A. (2020). Avrupa Birliği ile ilişkiler bağlamında Türk dış politikasının son 5 yılı. *Social Science Development Journal*, 5(22), 69.
- Yılmaz, E.ve Zeren, H. (2018). *Arap Baharı sonrası Avrupa Birliği'nin güvenlik odaklı göç politikaları*. International Caucasus – Central Asia Foreign Trade and Logistics Congress, s. 809-810.
- Yılmaz, M., Dama, N. ve Akçiçek, A. (2020,13 Mart). *Memur- Sen*. 25.04.2022 tarihinde <https://www.memursen.org.tr/yunanistan-ve-avrupa-birliginin-multecilerin-sinir-gecislerindeki-hak-ihlalleri-raporu> adresinden erişildi.
- Yılmaz, Ö. A. (2015). Mülteci krizi ve Türkiye- AB ilişkilerinde eksen kayması riski. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 1(29), 5-6.

Yiğittepe, L. (2017). Avrupa Birliği'nin güvenlik politikaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 16.

Yücel, S. Y. (2017). Avrupa'nın mültecilerle imtihanı. *SETA* 221, 15-20.

Zorlu, M. ve Yetim, M. (2020). Yasa dışı göçle mücadele bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye politikalarının karşılaştırması. *Dergipark*, 2(12), 341.

TURNİTİN RAPORU

ORJİNALLIK RAPORU

% 6	% 6	% 1	% 3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
3	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
4	www.ikv.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	www.gam.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	Submitted to Atılım University Öğrenci Ödevi	<% 1
7	Submitted to Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
8	cdn.comu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1

10	BAYRAKLI, Enes and KESKİN, Kazım. "Avrupa'nın Mülteci Krizi", SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, ESENTEPE KAMPÜSÜ, 54187 ADAPAZARI- SAKARYA, 2017. Yayın	<% 1
11	abakus.inonu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
12	iibf.kilis.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
13	Www.bbc.com İnternet Kaynağı	<% 1
14	issuu.com İnternet Kaynağı	<% 1
15	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<% 1
16	journals.gen.tr İnternet Kaynağı	<% 1
17	ybd.dergi.comu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
18	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
19	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

20	Submitted to Istanbul Medeniyet Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
21	Submitted to Turkiye ve Orta Dogu Amme İdaresi Enstit Öğrenci Ödevi	<% 1
22	www.kartepezirvesi.com İnternet Kaynağı	<% 1
23	dspace.balikesir.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
24	www.mfa.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
25	katalog.marmara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
26	tez.sdu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
27	tr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<% 1
28	BOZKURT, Kutluhan. "GERİ KABUL VE VİZE SERBESTİSİ ANLAŞMASI", Türkiye Barolar Birliği, 2016. Yayın	<% 1
29	acikerisim.erbakan.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
30	files.elsa.org İnternet Kaynağı	<% 1

31	openaccess.cag.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
32	t24.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
33	www.icomir.org İnternet Kaynağı	<% 1
34	AKYIL, Laçin. "MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: BİR VAKIF ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2017. Yayın	<% 1
35	Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University Öğrenci Ödevi	<% 1
36	ismam.medeniyet.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
37	www.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
38	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1
39	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Öğrenci Ödevi	<% 1

40	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
41	kizilaytoplummerkezleri.org İnternet Kaynağı	<% 1
42	panagiotidouanna.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
43	www.trthaber.com İnternet Kaynağı	<% 1
44	Submitted to Üsküdar Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
45	Submitted to Adnan Menderes Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
46	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1
47	Submitted to İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
48	www.calismatoplum.org İnternet Kaynağı	<% 1
49	www.haberler.com İnternet Kaynağı	<% 1
50	www.icomep.com İnternet Kaynağı	<% 1

51	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<% 1
52	jag.journalagent.com İnternet Kaynağı	<% 1
53	o-staj.com İnternet Kaynağı	<% 1
54	onedio.com İnternet Kaynağı	<% 1
55	stratejiksozluk.com İnternet Kaynağı	<% 1
56	www.akademikparadigma.com İnternet Kaynağı	<% 1
57	www.lebibyalkin.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
58	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
59	www.timeturk.com İnternet Kaynağı	<% 1
60	www.ulusaltezmerkezi.net İnternet Kaynağı	<% 1
61	yerelce.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
62	AYDIN, Ayşegül. "AVRUPA BİRLİĞİNİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARI	<% 1

BAĞLAMINDA ALMANYA VE ALMANYA'DAKİ
MÜLTECİLER", Pamukkale Üniversitesi Atatürk
İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve
Uygulama Merkezi, 2017.

Yayın

63	acp.int İnternet Kaynağı	<% 1
64	cdn.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
65	setav.org İnternet Kaynağı	<% 1
66	tez.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
67	www.gocarastirmalaridernegi.org İnternet Kaynağı	<% 1
68	www.haberler.gen.al İnternet Kaynağı	<% 1
69	www.j-humansciences.com İnternet Kaynağı	<% 1
70	17b27f61-181b-49d2-8216- d6b82cfb8e7f.filesusr.com İnternet Kaynağı	<% 1
71	dspace.uevora.pt İnternet Kaynağı	<% 1
72	evrensel.net İnternet Kaynağı	<% 1

		<% 1
73	i-rep.emu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
74	ms.hmb.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
75	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<% 1
76	sahipkiran.org İnternet Kaynağı	<% 1
77	www.21yyte.org İnternet Kaynağı	<% 1
78	www.kpss.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
79	www.star.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
80	www.uludagtezmerkezi.com İnternet Kaynağı	<% 1
81	"Migration on the Move", Brill, 2017 Yayın	<% 1
82	"The Informalisation of the EU's External Action in the Field of Migration and Asylum", Springer Science and Business Media LLC, 2022 Yayın	<% 1

83

21yyte.org
İnternet Kaynağı

<% 1

84

ÖZCÜRE, Gürol. "AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
VİZE SERBESTİSİ DİYALOĞU, GERİ KABUL
ANLAŞMASI VE SURİYELİ SİĞİNMACILARIN
TÜRK İŞGÜCÜ PİYASASINDA ÇALIŞMA
HAKLARI", Atatürk Üniversitesi, 2016.
Yayın

<% 1

85

malisozluk.istanbulsmmmmodasi.org.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

86

turksam.org
İnternet Kaynağı

<% 1

Alıntılarını çıkart Kapat
Bibliyografyayı Çıkart Kapat

Eşleşmeleri çıkar Kapat

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Esra KARTAL

Öğrenim Durumu: Lisans mezunu

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	2015-2020
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2020-2022

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
- Gökyüzü Sanatsal İyilik Vakfı	- Etkinlik Koordinatörü	- 2022- ...

Yabancı Diller: İngilizce

Yayınlar:

Tarih: (Savunma Tarihi) 02.06.2022

